

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การประเมินโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) วิทยาลัยเทคนิคพะเยา ผู้ประเมินได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโครงการที่จะประเมิน หลักการประเมินโครงการตามลำดับดังนี้

1. แผนพัฒนาการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2560 - 2579 ที่เกี่ยวข้องกับโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center)
2. แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับโครงการและการประเมินโครงการ
3. รูปแบบการประเมินโครงการ
4. การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนด้วยการให้บริการชุมชน เพื่อบูรณาการจัดการเรียนรู้แก่ผู้เรียน
5. บริบทของวิทยาลัยเทคนิคพะเยา
6. โครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) วิทยาลัยเทคนิคพะเยา
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
8. กรอบแนวคิดการประเมินโครงการ

แผนพัฒนาการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2560 - 2579 ที่เกี่ยวข้องกับโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center)

สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา (2560: 20 - 26) กำหนดแผนพัฒนาการอาชีวศึกษา พ.ศ. 2560 - 2579 มีพันธกิจหลัก เพื่อยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการผลิตและพัฒนากำลังคนด้านวิชาชีพ สอดคล้องกับความต้องการของสถานประกอบการและขยายโอกาสการศึกษาวิชาชีพให้กับประชาชนทุกช่วงวัย ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน ดังนี้

นโยบายรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center)

รัฐบาลได้กำหนดนโยบายการบริหารราชการแผ่นดินที่สำคัญ โดยแบ่งการดำเนินการเป็น 2 ระยะ คือ ระยะเร่งด่วนที่จะเริ่มดำเนินการในปีแรก และระยะการบริหารราชการ 4 ปี ของรัฐบาล ระยะแรกรัฐบาลถือเป็นความจำเป็นเร่งด่วนในการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ในสังคม

ปราบปรามยาเสพติด สร้างความเชื่อมั่นให้แก่นักลงทุน และแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีความสำคัญเร่งด่วน โดยมีนโยบายที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) ได้แก่ นโยบายข้อที่ 1.12 ขยายบทบาทของศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) และสถาบันการอาชีวศึกษา เพื่อให้คำแนะนำและถ่ายทอดความรู้ในการใช้การดูแลรักษาและซ่อมบำรุงเครื่องมือ อุปกรณ์การประกอบอาชีพ เครื่องใช้ในครัวเรือน รวมทั้งสร้างเครือข่ายศูนย์ฯ กับชุมชนและวิสาหกิจ เพื่อให้เกิดการพัฒนาวัฒนธรรมระบบรับรอง และตรวจสอบคุณภาพในขั้นต้นของสินค้าชุมชน

ในส่วนของนโยบายที่จะดำเนินการภายในช่วงระยะ 4 ปีของรัฐบาลชุดนี้ รัฐบาลจะดำเนินนโยบายหลักในการบริหารประเทศ ซึ่งนโยบายด้านการศึกษา ได้แก่

1. ยกระดับคุณภาพการศึกษาของคนไทยอย่างมีบูรณาการและสอดคล้องกันตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงอุดมศึกษาทั้งในและนอกระบบการศึกษา และสร้างระบบการเรียนรู้ตลอดชีวิต
2. พัฒนาหลักสูตร ปรับระบบการผลิตและพัฒนาครูให้มีคุณภาพและคุณธรรมอย่างทั่วถึงต่อเนื่อง และก้าวทันการเปลี่ยนแปลงในยุคโลกาภิวัตน์
3. ส่งเสริมการนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการเรียน การสอน และการเรียนรู้อย่างจริงจัง จัดให้มีการเข้าถึงระบบอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงอย่างกว้างขวาง พร้อมทั้งจัดหาอุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อประกอบการเรียนการสอนให้โรงเรียนอย่างทั่วถึง
4. ดำเนินการให้บุคคลมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษา 12 ปีโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย รวมทั้งสนับสนุนผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ หรืออยู่ในสภาวะยากลำบากให้ได้รับการศึกษา และเพิ่มโอกาสให้แก่เยาวชนในการศึกษาต่อผ่านกองทุนให้กู้ยืมที่ผูกพันกับรายได้ในอนาคต และเชื่อมโยงกับนโยบายการผลิตบัณฑิต เพื่อตอบสนองความต้องการบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถของประเทศ รวมทั้งต่อยอดให้ทุนการศึกษาทั้งในและต่างประเทศ
5. สนับสนุนการผลิตและพัฒนากำลังคนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างภาคการผลิตและบริการ และเร่งผลิตกำลังคนระดับอาชีวศึกษาให้มีคุณภาพ เพื่อสนับสนุนความสามารถในการแข่งขันของประเทศในสาขาต่าง ๆ เช่น ปิโตรเคมี ซอฟต์แวร์ อาหาร สิ่งทอ บริการสุขภาพและการท่องเที่ยว และการบริหารจัดการขนส่งสินค้าและบริการ เป็นต้น ด้วยความร่วมมือระหว่างสถานประกอบการ สถาบันการศึกษา และสถาบันเฉพาะทาง ตลอดจนให้มีการรับรองคุณวุฒิวิชาชีพตามมาตรฐานสากล
6. ขยายบทบาทของระบบการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ผ่านองค์กรต่าง ๆ เช่น สำนักงานบริหารจัดการองค์ความรู้ ระบบห้องสมุดสมัยใหม่ หรืออุทยานการเรียนรู้ พิพิธภัณฑ์ เพื่อการเรียนรู้แห่งชาติ

ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ ศูนย์พัฒนาด้านกีฬา ดนตรี ศิลปะ ศูนย์บำบัดและพัฒนาศักยภาพของบุคคลออทิสติก เด็กสมาธิสั้น และผู้ด้อยโอกาสอื่น ๆ ศูนย์การเรียนรู้ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

ยุทธศาสตร์รัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center)

คณะรักษาความสงบแห่งชาติได้น้อมนำแนวคิดของหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อใช้เป็นหลักหรือแนวทางในการปฏิรูปและพัฒนาประเทศให้เป็นไปในทิศทางที่เหมาะสมและเกิดการพัฒนาย่างยั่งยืน เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นพลวัตของสภาพแวดล้อมโลก และภายในประเทศ โดยการกำหนดยุทธศาสตร์คณะรักษาความสงบแห่งชาติให้ความสำคัญกับการสร้างภูมิคุ้มกันในด้านต่าง ๆ เพื่อให้การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลและยั่งยืน โดยนำทุนของประเทศที่มีศักยภาพมาใช้ประโยชน์อย่างบูรณาการและเกื้อกูลกัน พร้อมทั้งเสริมสร้างให้แข็งแกร่งเพื่อเป็นรากฐานการพัฒนาประเทศที่สำคัญ ได้แก่ การเสริมสร้างทุนสังคม ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน และสังคมไทยสู่สังคมคุณภาพ มุ่งสร้างภูมิคุ้มกันตั้งแต่ระดับปัจเจก ครอบครัว และชุมชน สามารถจัดการความเสี่ยง และปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลง มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากรและได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรม โดยได้กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ คือ ประเทศชาติมั่นคง สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเสมอภาคเป็นธรรม และมีภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก ตลอดจนประชาชนมีความมั่งคั่งอย่างยั่งยืน และได้กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ไว้ 11 ประเด็นยุทธศาสตร์ ในส่วนที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน ได้แก่ ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาคนสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างยั่งยืน มีกลยุทธ์และตัวชี้วัด ได้แก่ กลยุทธ์ที่ 1 การปฏิรูปการศึกษา

ตัวชี้วัดความสำเร็จของเป้าหมายระยะสั้น ดังนี้

1. มีการผลิตครูตามความต้องการได้ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 70 ตามสัดส่วนของจำนวนนักเรียนต่อครูผู้สอน และมีการพัฒนาบุคลากรครู โดยมีการจัดงบประมาณสำหรับการวิจัยและการศึกษาต่อของครู ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของจำนวนครูที่มีอยู่ในสถานศึกษาของรัฐ

2. มีแผนพัฒนาปรับปรุงระบบบริหารจัดการ และการส่งเสริมการใช้เทคโนโลยี สารสนเทศ เพื่อการศึกษาให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยประเมินผลจากการนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศไปใช้ในสถานศึกษาต่าง ๆ ของรัฐ ไม่น้อยกว่าร้อยละ 50 ของสถานศึกษาทั้งหมดของรัฐ

ตัวชี้วัดความสำเร็จของเป้าหมายระยะยาวสู่ความยั่งยืน ดังนี้

1. มีการผลิตครูตามความต้องการได้ไม่น้อยกว่า ร้อยละ 100 ตามสัดส่วนของจำนวนนักเรียนต่อครูผู้สอน ภายในปีงบประมาณ 2564 และมีการพัฒนาบุคลากรครูโดยมีการจัดงบประมาณ สำหรับการวิจัยและการศึกษาต่อของครูเพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 20 ต่อปี จนถึงปีงบประมาณ 2564

2. มีการส่งเสริมใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อการศึกษาให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยประเมินผลจากระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่นำไปใช้ในสถานศึกษาต่าง ๆ ของรัฐไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของสถานศึกษาทั้งหมดของรัฐ ภายในปีงบประมาณ 2564

นโยบายสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาที่เกี่ยวข้องกับโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center)

ในการดำเนินโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน รัฐบาลได้ดำเนินการโดยผ่านสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ดังนี้

ตามที่คณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบเมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2548 มาตรการเสริมสร้างเสถียรภาพทางเศรษฐกิจในช่วง 6 เดือนหลังของปีงบประมาณ 2548 โดยกำหนดมาตรการ 7 กลุ่ม ประกอบด้วย มาตรการที่ 1 สร้างเสถียรภาพราคาน้ำมัน มาตรการที่ 2 เพิ่มรายได้เพื่อสร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจ มาตรการที่ 3 ลดภาระรายจ่ายของประชาชนและธุรกิจ มาตรการที่ 4 กระตุ้นการใช้จ่ายภาครัฐ มาตรการที่ 5 สร้างความรู้ความเข้าใจ มาตรการที่ 6 ระยะปานกลาง เพื่อเพิ่มรายได้ที่มั่นคงในอนาคต และมาตรการที่ 7 เพิ่มเติมการจูงใจภาคเอกชนให้เพิ่มเงินช่วยค่าครองชีพแก่ลูกจ้างพนักงานที่มีเงินเดือนน้อย โดยใช้หลักเกณฑ์เหมือนกับที่ให้แก่ข้าราชการ การขยายการให้เบี้ยยังชีพคนชราผู้ยากไร้ การเร่งรัดงบประมาณ SML โดยมาตรการในกลุ่มที่ 2 กลุ่มที่ 3 และกลุ่มที่ 4 เป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์จัดความยากจน พัฒนาคนและสังคมให้มีคุณภาพ ซึ่งรัฐบาลมีนโยบายจัดความยากจนพัฒนาคนและสังคมที่มีคุณภาพ รวมทั้งปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและแข่งขันได้ สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต จึงได้กำหนดมาตรการเชิงกิจกรรมเพื่อให้เกิดการลดรายจ่ายแก่ประชาชนทั้งในและนอกภาคเกษตรในชุมชนท้องถิ่น โดยจัดตั้งโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) ซึ่งมีหน้าที่ในการให้ความรู้วิธีการใช้งานการซ่อมบำรุงเครื่องยนต์ การซ่อมบำรุงเครื่องมือเครื่องจักรและอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการประกอบอาชีพ เช่น เครื่องจักรกลการเกษตร เครื่องยนต์เล็ก และเครื่องมืออุปกรณ์การดำรงชีวิตประจำวันของครัวเรือน เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้าต่าง ๆ ซึ่งจะส่งผลต่อการลดค่าใช้จ่ายของครัวเรือนในการซ่อมบำรุงเครื่องจักร เครื่องยนต์ และลดภาระในการซื้อเครื่องมืออุปกรณ์ใหม่ก่อนเวลาอันควร และนักเรียน นักศึกษาที่ร่วมโครงการยังได้รับความรู้

ทักษะวิชาชีพ และประสบการณ์ตรงในสาขาวิชาชีพจากการได้ร่วมให้บริการประชาชนที่มารับบริการ
ธนาคาร ไกรแก้ว (2549: 14-16)

นโยบายของศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน จัดตั้งขึ้นเพื่อบริการที่ตอบสนองนโยบายรัฐบาลและ
ความต้องการของประชาชนทั่วไปที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยการให้บริการด้านคำแนะนำ
เกี่ยวกับการใช้การซ่อมบำรุงรักษาเครื่องยนต์ เครื่องจักรกลการเกษตรและเครื่องใช้ไฟฟ้าในครัวเรือน
ที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตประจำวันและประชาชนได้รับผลประโยชน์มากที่สุด รวมทั้งยังจัดให้
มีบริการให้การฝึกอบรมที่จำเป็น ให้คำปรึกษาและแก้ปัญหาทางด้านการซ่อมบำรุงรักษาอุปกรณ์และ
เครื่องใช้ต่าง ๆ แก่ประชาชนที่เข้าร่วมรับบริการจากศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน

วัตถุประสงค์ของโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center)

1. ลดรายจ่ายของประชาชนทั้งในและนอกภาคเกษตรโดยการยืดอายุการใช้งานของ
เครื่องจักร เครื่องยนต์ อุปกรณ์การประกอบอาชีพและเครื่องมืออุปกรณ์การดำรงชีวิตประจำวันของ
ครัวเรือน โดยให้ความรู้เรื่องการดูแลรักษาและซ่อมบำรุงเครื่องมือ เครื่องจักร อุปกรณ์
การประกอบอาชีพและเครื่องมืออุปกรณ์การดำรงชีวิตประจำวันของครัวเรือน
2. เพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการผลิตในชุมชน กลุ่มอาชีพ และครัวเรือนให้เต็ม
ความสามารถและสมรรถนะเครื่องมือเครื่องจักร นับเป็นการสร้างโอกาสในการประกอบอาชีพ
สร้างงานสร้างรายได้ และเพิ่มมูลค่าผลผลิตแก่ประชาชนในท้องถิ่น
3. ลดการกักขังเงินนอกระบบของครัวเรือนที่นำมาใช้ในการดูแลรักษาซ่อมแซมเครื่องมือ
อุปกรณ์ และลดการนำเข้าเครื่องจักร เครื่องมืออุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ
4. เพิ่มการจ้างงานแก่นักเรียนนักศึกษา สนับสนุนการมีรายได้ระหว่างเรียน แบ่งเบาภาระ
ผู้ปกครอง รวมทั้งสร้างงานแก่ช่างท้องถิ่นที่ผ่านการพัฒนาฝีมือแรงงาน
5. สร้างฐานข้อมูลปัจจัยการผลิตจากหน่วยครัวเรือน ได้แก่ เครื่องยนต์ เครื่องจักรกลและ
อุปกรณ์ รวมถึงกิจกรรมการผลิตในชุมชน
6. สร้างแหล่งปฏิบัติงานจริงรวมทั้งการพัฒนาทักษะแก่นักเรียนนักศึกษาให้มีความสามารถ
มีประสบการณ์ มีสมรรถนะและความพร้อม สร้างช่องทางในการประกอบอาชีพ และเพิ่มขีด
ความสามารถในการแข่งขันของประเทศไทย

กล่าวโดยสรุป การจัดตั้งศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) มีวัตถุประสงค์ในการให้
ความช่วยเหลือเกษตรกรและประชาชนโดยทั่วไป ในการให้ความรู้เกี่ยวกับการแนะนำวิธีการใช้
การซ่อมแซม บำรุงรักษาเครื่องยนต์ เครื่องจักรกลที่ใช้ในการเกษตร ตลอดจนอุปกรณ์เครื่องใช้

ในครัวเรือน ซึ่งจำเป็นในชีวิตประจำวันและเป็นประโยชน์ต่อเกษตรกรเอง รวมทั้งเป็นการประหยัดเงินตราของประเทศด้วย

แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับโครงการและการประเมินโครงการ

ความหมายของโครงการ

ความหมายของโครงการ ได้มีนักวิชาการหลายท่านอธิบายความหมายไว้หลากหลาย เช่น รัตน์ บัสนันท์ (2549: 4) ได้ให้ความหมายของโครงการว่า หมายถึง ส่วนย่อยส่วนหนึ่งของแผนงาน ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรม ทรัพยากรในการดำเนินงานและระยะเวลาดำเนินการ เพื่อบรรลุเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ของโครงการนั้น สาราญ มีแจ้ง (2550: 6) กล่าวว่า โครงการ หมายถึง กลุ่มของกิจกรรม แผนงาน หรือ ส่วนหนึ่งของแผนงานที่ต้องใช้ทรัพยากรในการดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ เยาวดี รวงชัยกุล วิบูลย์ศรี (2550: 80-81) กล่าวว่า โครงการเป็นลักษณะงานที่ไม่ใช้งานประจำ เป็นงานที่เกิดขึ้นตามความจำเป็นของสถานการณ์ในสังคม จะต้องดำเนินการไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ภายในระยะเวลาและงบประมาณที่ระบุไว้ที่แน่นอน เมื่องานเสร็จสิ้นโครงการก็สิ้นสุดลง พิสนุ พองศรี (2551: 34) กล่าวว่า โครงการไม่ใช้งานประจำตามปกติที่มีลักษณะเป็นโปรแกรมที่กำหนดไว้ตลอด แต่จะช่วยเสริมงานปกติให้บรรลุจุดหมายได้ ในขณะที่ สมคิด พรหมจรรย์ (2552: 23-24) กล่าวว่า โครงการหมายถึงหน่วยของแผนงานหรือกลุ่มของกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน เพื่อบรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้ มีลักษณะเด่นชัดมีระยะเวลาเริ่มต้น และสิ้นสุดที่แน่นอน ซึ่งมักจะเป็นงานพิเศษที่ต่างไปจากงานประจำ โครงการประกอบด้วยงาน (Task) และกิจกรรม (Activity) ซึ่งสอดคล้องกับ เซาร์ อินโย (2553: 2) กล่าวว่า โครงการเป็นส่วนย่อยส่วนหนึ่งของแผนงาน ซึ่งประกอบด้วยชุดของกิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างมีระบบ มีการกำหนดทรัพยากรในการดำเนินงาน ระยะเวลาดำเนินงานไว้อย่างชัดเจน โดยออกแบบมาเพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการ และ Royse et al. (2001) ได้ให้ความหมายของโครงการไว้ว่า หมายถึง ชุดของกิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างมีระบบ โดยออกแบบมาเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายที่ต้องการ

จากการศึกษาความหมายของโครงการโดยนักวิชาการสรุปได้ว่า โครงการหมายถึง ชุดของกิจกรรมที่ไม่ใช่เป็นกิจกรรมหรืองานปกติ เป็นแผนการดำเนินงานที่เป็นระบบ จะนำไปปฏิบัติได้โดยมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานอย่างชัดเจน กิจกรรมมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน มีระยะเวลาเริ่มต้น และสิ้นสุดของงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ

ความสำคัญของโครงการ

มนุษย์ได้มีการวางแผน หรือกำหนดการดำเนินกิจกรรมในการปฏิบัติงานต่าง ๆ มาตั้งแต่ดึกดำบรรพ์แล้ว เพียงแต่ในสมัยก่อนจะมีกิจกรรมไม่มากนักหรือไม่สลับซับซ้อนมากนัก จึงอาจกำหนดลำดับขั้นการปฏิบัติงานไว้ในใจได้ แต่ในปัจจุบันสภาพสังคมและกิจกรรมต่าง ๆ มีความซับซ้อนมากขึ้นเรื่อย ๆ การวางแผนหรือโครงการต้องทำอย่างเป็นระบบ ซึ่งความสำคัญของโครงการ พิสนุ พงศ์ศรี (2551: 36) กล่าวไว้ ดังนี้

1. เป็นแนวทางหรือวิธีการที่จะนำไปสู่ปรากฏการณ์ที่ต้องการจะเกิดขึ้นในอนาคตอย่างมีระบบ โดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และกิจกรรมต่าง ๆ ไว้
2. ทำให้การกำหนดลำดับขั้นของกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะต้องทำให้ต่อเนื่องสอดคล้องกันอย่างมีประสิทธิภาพ ประหยัดทรัพยากรต่าง ๆ และมีประสิทธิผลได้
3. ทำให้เกิดการประสานระหว่างผู้ปฏิบัติงานหรือหน่วยงานปฏิบัติ ที่เกี่ยวข้องไม่ให้กิจกรรมบางอย่างขาดหายไปหรือซ้ำซ้อนกัน
4. ทำให้เกิดการประเมินผลอย่างมีขั้นตอนและมีคุณภาพที่ดี ทำให้ได้สารสนเทศจากการประเมินที่เป็นประโยชน์

กล่าวโดยสรุป ความสำคัญของโครงการเพื่อเป็นแนวทางหรือวิธีการที่จะนำไปสู่ปรากฏการณ์ที่ต้องการจะเกิดขึ้นในอนาคตอย่างมีระบบ ทำให้การกำหนดลำดับขั้นของกิจกรรมมีความต่อเนื่องสอดคล้องกันอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดการประสานระหว่างผู้ปฏิบัติงานหรือหน่วยงานปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง และทำให้เกิดการประเมินผลอย่างมีขั้นตอนและมีคุณภาพที่ดี

ลักษณะของโครงการที่ดี

พิสนุ พงศ์ศรี (2551: 38) กล่าวว่า โครงการเป็นชุดของกิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างเป็นระบบ เพื่อให้การปฏิบัติงานในกิจกรรมขององค์กรบรรลุเป้าหมาย โดยมีแผนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ และกำหนดวัตถุประสงค์ ตามระยะ เวลาที่กำหนด โครงการที่ดีจะเอื้อประโยชน์แก่บุคคล หน่วยงาน ให้ผลตอบแทนที่คุ้มค่า ซึ่งลักษณะของโครงการที่ดี 9 ประการ ดังนี้

1. มีพื้นฐานมาจากข้อมูลที่เป็นจริงและผ่านการวิเคราะห์แล้ว
2. สนองตอบความต้องการของประชากรหรือผู้รับบริการ
3. สามารถแก้ปัญหา พัฒนาองค์การหรือหน่วยงานได้
4. มีรายละเอียดของวัตถุประสงค์และเป้าหมายอย่างชัดเจน และมีความเป็นไปได้สูง

5. สาระของโครงการมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน เช่น วัตถุประสงค์สอดคล้องกับปัญหา กิจกรรมหรือวิธีการดำเนินการสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ เป็นต้น

6. มีรายละเอียดโครงการเพียงพอ เข้าใจง่าย และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้สะดวก

7. มีระยะเวลาแน่นอนในการดำเนินงานทั้งเริ่มต้นและสิ้นสุด

8. ได้รับการสนับสนุนจากฝ่ายบริหาร

9. สามารถติดตามประเมินผลได้

ในขณะที่ สมคิด พรหมจ้อย (2552: 23-24) กล่าวว่าโครงการที่ดีมีลักษณะสำคัญ 6 ประการ ดังนี้

1. มีการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการที่ชัดเจน วัตถุประสงค์ของโครงการหนึ่ง ๆ อาจมีหลายข้อ

2. มีความเป็นเอกเทศ โครงการแต่ละโครงการจะต้องมีการกำหนดขอบเขตของการดำเนินงานและความรับผิดชอบไว้อย่างชัดเจน

3. มีการกำหนดรูปแบบและรายละเอียดการดำเนินงานที่สอดคล้องกลมกลืนกับโครงการหนึ่ง ๆ จะต้องมีการดำเนินงานต่าง ๆ ที่สัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปตั้งแต่เริ่มต้นโครงการจนสิ้นสุดโครงการที่เป็นระบบและมีระเบียบ

4. มีการระบุทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็นในการดำเนินงานทั้งทรัพยากรด้านบุคคล และแหล่งทรัพยากรที่สนับสนุนโครงการ งบประมาณและแหล่งเงินทุนที่จะนำมาดำเนินงาน

5. มีการกำหนดระยะเวลาเริ่มต้น และระยะสิ้นสุดที่แน่นอนโครงการจะต้องมีการกำหนดจุดเริ่มต้นว่าเริ่มโครงการเมื่อใด และจะดำเนินงานต่อไปจนถึงระยะเวลาอันใดเป็นเวลาลิ้นสุดโครงการ จึงไม่ใช่เป็นงานที่ทำประจำเรื่อย ๆ แต่มีการกำหนดระยะเวลาไว้อย่างแน่นอน

6. สามารถนำไปปฏิบัติได้เป็นโครงการที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง ไม่ใช่เป็นโครงการที่เลื่อนลอยหรือสวຍหรู นำไปปฏิบัติไม่ได้

นอกจากนี้ เซาว์ อินโย (2553: 10-11) กล่าวว่า โครงการค่อนข้างมีลักษณะที่ชัดเจน ซึ่งจะทำให้สามารถแยกโครงการที่ดีและไม่ดีออกจากกันได้ ลักษณะของโครงการที่ดี คือ

ประการแรก โครงการต้องมีคณะทำงาน (Staffing) โครงการที่ขาดคณะทำงานที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญก็จะทำงานได้ไม่ประสบผลสำเร็จ ตัวอย่างเช่น โครงการกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท ก็ต้องมีคณะทำงานที่มีความรู้ ความเข้าใจในการจัดการกองทุน คณะทำงานอาจจะมีเวลาทำงานพร้อมกันหลาย ๆ โครงการ หรืออุทิศตัวเพียงโครงการเดียว

ประการที่สอง โครงการต้องมีงบประมาณ (Budgets) เพราะการทำงานของคณะบุคคลต้องใช้ทรัพยากรที่เป็นเงิน บางครั้งโครงการถูกแบ่งแยกโดยงบประมาณ แต่อย่างไรก็ตามมีโครงการที่ใช้เงินทุนน้อย

ประการที่สาม การให้เงินทุนที่มั่นคง (Stable Funding) มีความสำคัญที่จะทำให้โครงการประสบความสำเร็จ ขวัญกำลังใจและผลงานจะลดลงเมื่อลูกจ้างไม่ได้รับเงินเดือนตามปกติ หรือให้ทำงานที่ไม่ใช่น้ำที่

ประการที่สี่ โครงการที่ดีมีลักษณะโดดเด่น โดยสรุป สามารถมองเห็นได้หรือเป็นที่รู้จักของสาธารณชน หรือประชาชนจะจำโครงการที่ดีจากคำขวัญ สัญลักษณ์ หรือ การโฆษณาของรัฐบาล เช่น โครงการกองทุนหมู่บ้าน 1 ล้านบาท โครงการ 30 บาทรักษาทุกโรคและโครงการบ้านเอื้ออาทร เป็นต้น เมื่อองค์กรมีโครงการหลายโครงการ บางครั้งอาจจะมีปรัชญา นโยบาย กระบวนการและวิสัยทัศน์ที่แตกต่างกัน หรือแม้แต่แนวทางการดำเนินงานของคณะทำงาน และเวลาที่ใช้ในการจัดทำโครงการ การเปรียบเทียบทำได้ง่าย ๆ เพื่อแยกแยะความแตกต่างระหว่างโครงการหนึ่งออกจากโครงการอื่น ๆ

ประการที่ห้า ปรัชญาการให้บริการที่ดี โครงการของรัฐบาล เช่น โครงการ 30 บาทรักษาทุกโรคจะมีปรัชญาการให้บริการว่า ยินดีต้อนรับทุกคน ปรัชญาการให้บริการเป็นการสื่อสารได้อย่างชัดเจนว่ากลุ่มลูกค้าต้องถูกต้องเสมอ โครงการที่คลุมเครือ ไม่ชัดเจนจะสร้างปัญหาอย่างมาก ให้ผู้ประเมิน ดังนั้นโครงการต่าง ๆ ที่ดีจะถูกสร้างบนความน่าเชื่อถือทางวิทยาศาสตร์ และมีการตีพิมพ์ในวารสารที่มีชื่อเสียงนั่นก็คือ ก่อนที่ผู้ดำเนินโครงการจะลงไปแก้ปัญหาสังคม และเริ่มให้การช่วยเหลือจะต้องศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ เพื่อหาวิธีการที่ดีที่สุดนำไปใช้ในโครงการต่าง ๆ

ประการที่หก โมเดลเชิงทฤษฎี (Theoretical Model) นั่นก็คือ ก่อนที่ผู้จัดทำโครงการจะลงไปแก้ปัญหาสังคมและเริ่มให้ความช่วยเหลือ มีบางสิ่งบางอย่างที่จะต้องคิดว่า ทำไมปัญหาจึงเกิดขึ้นได้อย่างไร ซึ่งจะเป็นการทำงานที่ดีที่สุดเพื่อจะแก้ไขสถานการณ์นั้น ๆ โมเดลเชิงทฤษฎีจะสร้างหลักการในแต่ละโครงการ และเสนอแนะวิธีการที่เป็นมาตรฐาน ซึ่งจะทำให้ความพยายามในการแก้ปัญหา มีความชัดเจน

กล่าวโดยสรุป โครงการที่ดีควรมีลักษณะดังนี้คือ มีการกำหนดผู้รับผิดชอบหรือมีคณะทำงานที่มีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน ระบุทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็นในการดำเนินงาน การกำหนดรูปแบบและรายละเอียดการกำหนดการดำเนินงานที่สอดคล้องกลมกลืนกัน มีการกำหนดระยะเวลาเริ่มต้นและระยะเวลาสิ้นสุด และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

ความหมายของการประเมินและการประเมินโครงการ

การประเมินโครงการเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญอีกอย่างหนึ่งในการดำเนินโครงการ การประเมินโครงการเป็นการประเมินคุณค่าของงานโครงการ หรือกิจกรรมทางการศึกษาต่าง ๆ นอกจากนี้ยังเป็นกระบวนการที่ใช้ในวงการอื่นทั่วไปหรือกิจกรรมอื่นที่อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานนั้น ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับประกอบการตัดสินใจการเลือกทางเลือกที่เหมาะสมในการปรับปรุง พัฒนา แก้ไข งานโครงการ หรือกิจกรรมนั้น ๆ ให้เจริญก้าวหน้า

ความหมายของการประเมิน

สำหรับความหมายของการประเมินได้มีผู้ให้ความหมายไว้มากมาย ในที่นี้จะกล่าวถึงความหมายของการประเมินที่สอดคล้องกับรูปแบบการประเมินที่ใช้ในครั้งนี้ บางครั้งใช้คำว่า การประเมินค่าหรือการประเมินผล ซึ่งตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Evaluation โดยมีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2550: 8-9) ให้ข้อสรุปว่า การประเมินเป็นกระบวนการตัดสินใจหรือตัดสินคุณค่าขั้นสุดท้าย เช่น Assessment ใช้เพื่อหาคำตอบว่านักเรียนเป็นอย่างไร ได้รับความสำเร็จด้านไหน ส่วน Evaluation ใช้หาคำตอบถึงผลหรือประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอน เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่า Assessment เป็นส่วนหนึ่งของ Evaluation ในด้านการประเมินผลโครงการมีแนวความคิดที่พิจารณาได้จากความหมายของการประเมิน ดังนี้

1. การประเมินหมายถึง การวัด ในช่วง ค.ศ. 1900-1930 นักประเมินผลทางการศึกษานิยามการประเมินว่าเป็นการวัดผล ทำให้การประเมินเน้นความเป็นปรนัย/ความถูกต้องที่เป็นอยู่จริง ความเที่ยงตรงของการวัดมาตรฐานของเครื่องมือที่ใช้วัด การวิเคราะห์เชิงปริมาณจากคะแนนที่วัดได้ การค้นหาเกณฑ์มาตรฐาน เพื่อนำมาใช้เปรียบเทียบกับผลการดำเนินงานโครงการ สำหรับการตัดสินใจและการวินิจฉัยคุณค่า

2. การประเมินเป็นการวิจัย กล่าวคือ การประเมินเป็นการประยุกต์ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคม เป็นวิทยาศาสตร์ประยุกต์ เพื่อนำผลการวิจัยมาตัดสินและพัฒนาโครงการด้านการวางแผน และติดตามให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล รวมทั้งศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการนำโครงการไปปฏิบัติ มีการประเมิน มีการออกแบบวิจัย สร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงประจักษ์และเชิงตรรกวิทยาอย่างเป็นระบบ เพื่อมุ่งตอบคำถามว่าโครงการนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดหรือไม่ และมีความสำเร็จระดับใด (แต่ไม่มีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อแสวงหาองค์ความรู้ใหม่ ๆ ผลการศึกษาจะนำไปใช้ในการตัดสินใจและเป็นทางเลือกในการปฏิบัติ

3. การประเมินเป็นการตรวจสอบและติดตามผลงานที่ได้ประเมินแล้ว กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ โครงการใดที่ได้ผ่านการประเมินแล้ว ก็จะมีการประเมินอีกครั้ง เพื่อดูว่าเป็นไปตามมาตรฐานหรือไม่ โดยมีกระบวนการและเทคนิควิธีสำหรับอ้างอิงผลการประเมินอย่างมีระบบ

ในส่วนของ อัลคิน (Alkin 1987, อ้างถึงใน สุวิมล ตีรกานันท์ 2547: 2) ให้ความหมายว่า เป็น กระบวนการกำหนดขอบเขตการตัดสินใจ การเลือกข้อมูลที่เหมาะสมการเก็บรวบรวมข้อมูล ตลอดจน การเขียนรายงานสรุป เพื่อให้ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจได้เป็นแนวทางเลือกวิธีการปฏิบัติสอดคล้อง กับ สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2549: 6) ที่ได้กล่าวไว้ว่า การประเมินค่าหรือการประเมินผล หมายถึง การตัดสินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งถือเป็นนิยามพื้นฐานในทางการจัดการ การประเมินค่าหรือ การประเมินผลเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ การตัดสินใจเลือกทางเลือก โดยอาศัยสารสนเทศที่ถูกต้อง สุพักรัตน์ พิบุลย์ (2551: 70) กล่าวไว้ว่า การประเมินเป็นกระบวนการ ที่เน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้วตัดสินคุณค่าของสิ่งต่าง ๆ โดยเทียบกับเกณฑ์ เป็นกระบวนการที่ ช่วยให้ได้อุปกรณ์ประกอบการตัดสินใจ งานประเมินที่พบได้โดยทั่วไป คือ การประเมินนโยบาย แผนงาน และโครงการ และ พิสนุ พงศ์ศรี (2551: 4) ให้ความหมายของการประเมินว่า หมายถึง กระบวนการตัดสินคุณค่าของสิ่งหนึ่งสิ่งใด โดยนำสารสนเทศหรือผลจากการวัดมาเปรียบเทียบกับ เกณฑ์ที่กำหนด นอกจากนี้ สมคิด พรหมจรรย์ (2552: 37) ให้ความหมายของการประเมินว่าหมายถึงการ ตรวจสอบ ความก้าวหน้าของโครงการหรือแผนงาน ตลอดจนการพิจารณาผลสัมฤทธิ์ของโครงการนั้น ๆ ว่ามีมากน้อยเพียงใด ได้ผลตามวัตถุประสงค์หรือไม่เพียงใด ซึ่งเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิด สารสนเทศ เพื่อช่วย ให้ผู้บริหารตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพสูง การประเมิน (Evaluation) ประกอบด้วย การวัด (Measurement) บวกกับการตัดสินใจ (Judgement)

จากการศึกษาความหมายดังกล่าวข้างต้นพอจะสรุปได้ว่า การประเมินนั้นเป็นกระบวนการ เก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ มีความน่าเชื่อถือ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสนเทศที่ชัดเจนจะได้นำไปใช้ ในการตัดสินคุณค่า คุณภาพ และประกอบการตัดสินใจ หาแนวทางเลือกที่เหมาะสมในการปฏิบัติ ต่อไป

ความหมายของการประเมินโครงการ

ในส่วนที่เกี่ยวกับความหมายของการประเมินโครงการ ได้มีนักการศึกษาด้านการประเมินหลาย ท่านได้ให้ความหมายการประเมินโครงการไว้ เช่น วัฒนา วงศ์เกียรติรัตน์ และสุริยา วีรวงศ์ (2551: 5) กล่าวว่า การประเมินโครงการ (Project Evaluation) ในความหมาย “นักประเมินผล” คือการพิสูจน์ว่า ผลที่ได้รับเป็นไปตามที่คาดหวังหรือไม่เพียงใด ในขณะที่สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2549: 6) ได้กล่าว

ไว้ว่า การประเมินค่าหรือการประเมินผล หมายถึงการตัดสินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งถือเป็นนิยามพื้นฐานในทางการจัดการ มักจะนิยามการประเมินค่าหรือการประเมินผลว่าเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ การตัดสินใจเลือกทางเลือกโดยอาศัยสารสนเทศที่ถูกต้องเหมาะสม เมื่อผ่านการสังเคราะห์ให้เป็นองค์ความรู้ จะทำให้เกิดปัญญา สอดคล้องกับ พิสนุ พองศรี (2551: 68) ได้สรุปความหมายของการประเมินโครงการไว้ว่า เป็นกระบวนการตัดสินคุณค่าของโครงการในระยะหนึ่งระยะใดหรือทุกระยะ โดยนำสารสนเทศจากการวัดมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้เพื่อตัดสินใจจัดทำโครงการ ทดลองหรือนำร่อง ปรับเปลี่ยน ระวัง ปรับปรุง ขยายผล หรือยกเลิกโครงการนั่นเอง และ เซาว์ อินโย (2553: 4) ให้ความหมายของการประเมินโครงการไว้ว่า การประเมินโครงการหมายถึง กระบวนการพิจารณาตัดสินคุณค่า โดยการค้นคว้าเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ จากชุดของกิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างมีระบบมาประกอบการตัดสินใจ ตีค่าผลการดำเนินการนั้นว่าบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่ ใช้เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการ

จากความหมายของการประเมินโครงการตามแนวคิดของนักการศึกษาดังกล่าว พอสรุปได้ว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการในการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลของการดำเนินโครงการ โดยนำผลจากการวัดมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ เพื่อหาคำตอบถึงผลหรือประสิทธิผลการจัดทำโครงการ และพิจารณาบ่งชี้ให้ทราบถึงจุดเด่นหรือจุดด้อยของโครงการนั้นอย่างเป็นระบบ เพื่อตัดสินใจว่าจะดำเนินงานต่อไปหรือจะยุติการดำเนินงานโครงการ

ประเภทของการประเมินโครงการ

ประเภทของการประเมินโครงการ สมคิด พรหมจ้อย (2552: 38-4) ได้อธิบายไว้ว่า การประเมินแบ่งได้หลายประเภทตามแต่จะใช้เกณฑ์ใดเป็นหลักในการแบ่ง ประเภทของการประเมินแบ่งเป็น 3 ลักษณะ คือ แบ่งโดยยึดจุดมุ่งหมายของการประเมิน ยึดหลักในการประเมิน และลำดับเวลาในการประเมิน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. แบ่งตามจุดมุ่งหมายของการประเมิน แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1.1 การประเมินเพื่อปรับปรุงบางครั้งก็เรียกว่า การประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation)

1.2 การประเมินสรุปผลเรียกว่า การประเมินผลสรุป (Summative Evaluation)

2. แบ่งตามหลักยึดในการประเมิน แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

2.1 การประเมินโดยยึดวัตถุประสงค์เป็นหลัก (Goal – Based Evaluation) เป็นการประเมินที่ว่าทำได้บรรลุประสงค์ของโครงการหรือไม่ โดยทราบก่อนประเมินว่าโครงการนี้มีวัตถุประสงค์อะไรบ้าง

2.2 การประเมินที่อิสระโดยไม่ยึดวัตถุประสงค์โครงการ (Goal– Free Evaluation) เป็นการประเมินผลที่เกิดขึ้นทั้งหมด โดยไม่ทราบว่าวัตถุประสงค์ของโครงการนี้มีอะไรบ้าง

3. แบ่งตามลำดับเวลาที่ประเมิน แบ่งเป็นการประเมินก่อนเริ่มโครงการ ขณะดำเนินการโครงการ และหลังจากสิ้นสุดโครงการ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.1 ประเมินก่อนเริ่มโครงการ (Pre – Evaluation) เป็นการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อตัดสินใจเลือกโครงการตรวจสอบความเหมาะสม ความสมเหตุผลผลของการวางแผนดำเนินโครงการ ความเป็นไปได้ของโครงการในการนำโครงการไปปฏิบัติคุณภาพของโครงการ รวมทั้งตรวจสอบโอกาสที่โครงการนั้นจะประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย การประเมินก่อนเริ่มโครงการมีความเชื่อบนพื้นฐานที่ว่า ถ้าตัวโครงการนั้นได้รับการประเมินว่ามีความเหมาะสม สมเหตุผลผลมีความจำเป็น คุณภาพดี ความเป็นไปได้ โอกาสที่โครงการจะประสบความสำเร็จก็ย่อมสูง เสมือนว่าโครงการนั้นได้บรรลุผลสำเร็จไปแล้วครั้งหนึ่ง

การประเมินเพื่อการตัดสินใจหรือหาข้อสรุปสำหรับการตัดสินใจเลือกโครงการนี้มีชื่อเรียกต่างกัน ส่วนใหญ่เรียกว่า “การวิเคราะห์โครงการ” คำศัพท์ภาษาอังกฤษใช้หลายคำ Project Appraisal, Project Analysis ในวงการธุรกิจอุตสาหกรรม เรียกว่า Feasibility Study หรือการศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการเป็นต้น ไม่ว่าจะใช้ชื่อใดแต่โดยหลักการกว้าง ๆ การประเมินในขั้นนี้จะเน้นการพิจารณาใน 3 เรื่องใหญ่ ๆ คือ

1. ความเหมาะสมของโครงการ ประเมินเพื่อวิเคราะห์ปัญหาและความจำเป็นของการทำโครงการ (Need Assessment) ซึ่งเป็นการตรวจสอบขั้นต้นเพื่อกำหนดปัญหา กำหนดความจำเป็น และเหตุผลที่สำคัญในการเริ่มโครงการนั้น ๆ ขึ้น และการศึกษาถึงความเป็นไปได้ในการดำเนินโครงการ (Feasibility Studies) โดยพิจารณาความครอบคลุม ดังนี้

- ความเป็นไปได้ทางเทคนิควิชาการ
- ความพร้อมทางการบริหารโครงการนั้นให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี ตามเป้าหมาย
- ความพร้อมในการสนับสนุนทางด้านทรัพยากร โดยเฉพาะความเป็นไปได้

ทางการเงิน กำลังคน วัสดุและการจัดการ ถ้าเป็นโครงการทางด้านธุรกิจอุตสาหกรรมก็จะมี การวิเคราะห์ทางด้านการตลาด รวมทั้งศึกษาความสอดคล้องกับนโยบายและปัญหา

2. การวิเคราะห์ผลตอบแทนจากการดำเนินโครงการ (Return of Investment) โดยทั่ว ๆ ไป พิจารณาจากอัตราผลตอบแทนเสีย วิเคราะห์จุดคุ้มทุน ดูจากอัตราผลตอบแทนการลงทุน ดำเนินโครงการ (Rate of Return) หรือพิจารณาจากการวิเคราะห์ต้นทุน และประสิทธิภาพในการดำเนินงาน (Cost Effectiveness Analysis) และดูจากการวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายและผลกำไร (Cost Benefit Analysis) และดูจากการวิเคราะห์รายจ่ายโดยเปรียบเทียบกับผลประโยชน์ หรือการวิเคราะห์อรรถประโยชน์ (Cost – Utility Analysis) เป็นต้น สำหรับโครงการทางด้านการศึกษานั้น ในเรื่องของวิเคราะห์ Cost – Effectiveness มากกว่า Cost – Benefit

การศึกษาและการคาดคะเนถึงผลประโยชน์หรือสิ่งที่อาจเกิดตามมาจากการดำเนินโครงการนั้น (Consequence Analysis) การศึกษาเชิงคาดคะเนถึงผลที่จะตามมาจากการดำเนินงานยังไม่ค่อยแพร่หลาย แต่จะเป็นสิ่งที่มีความสำคัญเพิ่มขึ้นในอนาคต ส่วนใหญ่จะพิจารณาเพื่อค้นหาแรงต้านทานต่อการดำเนินโครงการ เป็นการคาดการณ์เกี่ยวกับผลที่อาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อสภาพแวดล้อม ตลอดจนเป็นการรวบรวมข้อมูล เพื่อวิเคราะห์และกำหนดนโยบายสำคัญ ๆ ซึ่งนำไปสู่การดำเนินงานที่บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

3.2 การประเมินในระหว่างการดำเนินงาน (Implementation Evaluation or Process Evaluation) เป็นการประเมินการดำเนินงานเมื่อนำโครงการที่วางแผนไว้ไปปฏิบัติ ทั้งนี้ เพื่อศึกษาถึงการปฏิบัติงานเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่ กิจกรรมใดทำได้หรือทำไม่ได้ เพราะเหตุใด จุดเด่น จุดด้อย มีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้าง การประเมินกระบวนการดำเนินโครงการนั้น พยายามตอบคำถามว่าทำไมจึงเกิดปัญหา อุปสรรค หรือไม่เกิดปัญหา อุปสรรคในการดำเนินโครงการ ถ้าเกิดปัญหาจะได้ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขได้ทันทั่วทั้งที่ การประเมินในขณะดำเนินโครงการจึงมีบทบาท ในการปรับปรุงการดำเนินโครงการโดยตรง

3.3 การประเมินหลังการดำเนินงาน เป็นการประเมินเพื่อตอบคำถามว่าโครงการ ประสบผลสำเร็จตามแผนที่วางไว้หรือไม่ ผลจากโครงการจะบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ ผลการดำเนินงานคุ้มค่าหรือไม่ การประเมินในลักษณะนี้จะเป็นการประเมินผลที่เกิดขึ้นโดยเทียบกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยแบ่งการประเมินงานออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ 1) ประเมินทันทีที่สิ้นสุดโครงการ 2) การติดตามผลต่อมา โดยเฉพาะการประเมินผลกระทบของโครงการที่ต้องอาศัยการทิ้งช่วงระยะเวลาหนึ่ง เช่น 1 – 2 ปี เป็นต้นไป ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้ประเมินไว้ตั้งแต่เริ่มการดำเนินงานโครงการจนถึงสิ้นสุดโครงการ บางท่านเรียกการประเมินลักษณะนี้ว่า การประเมินผลสรุป (Summative Evaluation)

สำหรับนักวิชาการที่มีแนวคิดที่คล้ายคลึงกัน ได้แบ่งประเภทของการประเมิน โดยแบ่งตามเกณฑ์ต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้น ประเภทของการประเมินที่จะกล่าวต่อไปแบ่งได้ 5 ประเภท รัตนะ บัวสนธ์ (2549: 90) ศิริชัย กาญจนวาสี (2553: 47-48) พิสนุ พงศ์ศรี (2551: 11) ดังนี้

1. แบ่งตามวัตถุประสงค์ของการประเมิน แบ่งได้ 2 ประเภท

1.1 การประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation) การประเมินแบบนี้เป็นการประเมินระหว่างการทำงาน ซึ่งควบคู่ไปกับการดำเนินงานของโครงการ โดยพิจารณาความก้าวหน้าของสิ่งที่ประเมินว่าจำเป็นต้องมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงส่วนใด อีกทั้งรวบรวมปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ สำหรับการปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้เกิดความเหมาะสม และทำให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ

1.2 การประเมินสรุป (Summative Evaluation) เป็นการประเมินผลเมื่อการดำเนินงานได้สิ้นสุดลงแล้วทำการตรวจสอบว่าโครงการได้บรรลุผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้หรือไม่เพียงใด ผลที่เกิดขึ้นได้ใช้ทรัพยากรไปอย่างเพียงพอคุ้มค่าหรือไม่ และทรัพยากรเพียงพอกับความต้องการของผู้รับบริการหรือไม่ มีผลกระทบ (Impact) หรือผลที่ไม่ได้คาดหวังหรือผลพลอยได้ (Side Effects) อะไรบ้าง

2. แบ่งตามช่วงเวลาของการประเมิน แบ่งได้ 8 ประเภท ดังนี้

2.1 การประเมินความต้องการจำเป็น (Needs Assessment) เป็นการประเมินเบื้องต้นก่อนที่จะจัดทำโครงการ ความต้องการจำเป็น คือ ความแตกต่างระหว่างสิ่งที่ควรจะเป็นกับสภาพที่เป็นอยู่ ทำให้เกิดความจำเป็นในการจัดทำโครงการขึ้นทำให้ได้แนวคิดของการดำเนินงานที่สามารถตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายได้อย่างดีและเป็นความต้องการของผู้รับโครงการ หรือหน่วยงานนั้นอย่างแท้จริง การประเมินความต้องการจำเป็นมีประโยชน์ในการกำหนดนโยบายและการวางแผน

2.2 การประเมินความเป็นไปได้ (Feasibility Evaluation) เป็นการศึกษาสภาพความพร้อมด้านต่าง ๆ ในการจัดทำโครงการ โดยการศึกษาวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่จำเป็นต่อความสำเร็จในการทำโครงการ เช่น ด้านกำลังคน เทคนิค สภาพภูมิศาสตร์ สิ่งแวดล้อม ประชากร การประเมินประเภทนี้ถ้าเป็นโครงการขนาดใหญ่จะต้องทำการสำรวจหรือวิจัยอย่างกว้างขวาง แต่ถ้าเป็นโครงการที่จะทำในองค์กร โรงเรียน อาจใช้การตั้งคำถามเพื่อสำรวจความพร้อม เช่น มีคนพอหรือไม่ มีเวลาพอหรือไม่ มีงบประมาณพอหรือไม่ เป็นต้น

2.3 การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) เป็นการประเมินทรัพยากรจำเป็นที่จะนำมาใช้ในการดำเนินโครงการว่ามีความเป็นไปได้ มีความเหมาะสม และเพียงพอหรือทรัพยากรที่จำเป็น ได้แก่ งบประมาณ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ เวลา กลุ่มเป้าหมาย เทคโนโลยี และแผนการดำเนินงาน

2.4 การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินการบริหารโครงการการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการ การนำปัจจัยนำเข้าของโครงการมาใช้เหมาะสมหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ มีประโยชน์ในการค้นหาจุดเด่นหรือจุดด้อยของโครงการ

2.5 การประเมินผลผลิต (Output/Product Evaluation) เป็นการประเมินผลจากโครงการว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ หรือไม่คุ้มค่าเพียงใด โดยนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนดไว้ มุ่งตอบคำถามว่าโครงการประสบความสำเร็จตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่ ผลการประเมินจะทำให้ได้สารสนเทศในการพิจารณาตัดสินใจดี ปรับ ขยายโครงการ

2.6 การประเมินผลลัพธ์หรือผลกระทบ (Outcome/Impact Evaluation) เป็นการประเมินผลการดำเนินงานจากโครงการที่จัดทำขึ้น ก่อให้เกิดผลอื่นใดเกิดขึ้นตามมาหรือไม่ เป็นทั้งผลที่คาดหวัง และไม่คาดหวัง และทั้งในทางที่ดีและไม่ดี

2.7 การประเมินการติดตาม (Follow up Evaluation) เป็นการดำเนินงานประเมินเมื่อสิ้นสุดการดำเนินงานไปแล้วระยะหนึ่ง เช่น อาจเป็น 6 เดือน 1 ปี หรือ 2 ปี เพื่อดูผลที่ได้จากการดำเนินงานโครงการต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจนขึ้น

2.8 การประเมินอภิมาน (Meta Evaluation) เป็นการประเมินงานประเมิน เป็นการพิจารณาตัดสินคุณภาพ หรือคุณค่าของการประเมิน ทำให้ทราบถึงจุดแข็ง และจุดอ่อนของรายงานการประเมิน และรายงานการประเมินได้ดำเนินการครอบคลุมกิจกรรมของการประเมินหรือไม่ ซึ่งประกอบด้วยมาตรฐานการใช้ประโยชน์ (Utility) มาตรฐานความเป็นไปได้ (Feasibility) มาตรฐานความเหมาะสม (Propriety) และมาตรฐานความถูกต้อง (Accuracy) เพื่อจะได้นำไปพัฒนารายงานการประเมินให้มีคุณภาพยิ่งขึ้นต่อไป

3. แบ่งตามผู้ประเมิน แบ่งได้ 2 ประเภท ดังนี้

3.1 การประเมินโดยผู้ประเมินภายใน (Internal Evaluator Evaluation) การประเมินแบบนี้ ผู้ประเมินเป็นบุคคลที่มีความเกี่ยวข้อง หรือปฏิบัติงานกับสิ่งที่จะประเมิน ข้อดีก็คือ เป็นผู้

ที่เกี่ยวข้องจึงทราบและเข้าใจสิ่งที่ประเมินได้เป็นอย่างดี ข้อเสียก็คือ เมื่อเป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องจึงอาจมีความลำเอียงเกิดขึ้นได้

3.2 การประเมินโดยผู้ประเมินภายนอก (External Evaluator Evaluation)
การประเมินแบบนี้ผู้ประเมินไม่ได้เป็นบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องหรือไม่ได้ปฏิบัติงานกับสิ่งที่จะประเมิน ข้อดีก็คือ มีความเป็นกลางในการประเมิน แต่มีข้อเสียก็คือไม่เข้าใจรายละเอียดของสิ่งที่ประเมินไม่ดีพอและเนื่องจากเป็นบุคคลภายนอกอาจจะไม่ได้รับความร่วมมือในการดำเนินงานประเมิน

4. แบ่งตามมิติการประเมิน แบ่งได้ 4 ประเภท ดังนี้

4.1 การประเมินตามวัตถุประสงค์ ได้แก่ การประเมินความก้าวหน้า การประเมินผลสรุปและการประเมินเพื่อการพัฒนา

4.2 การประเมินตามข้อมูล ได้แก่ ข้อมูลเชิงปริมาณ คุณภาพ และแบบผสม

4.3 การประเมินตามวิธีการประเมิน ได้แก่ การประเมินเชิงธรรมชาติและเชิงทดลอง

4.4 การประเมินตามจุดเน้นที่ประเมิน ได้แก่ การประเมินกระบวนการ ผลลัพธ์ ผลกระทบ การวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายกับผลตอบแทน และการวิเคราะห์ต้นทุนกับประสิทธิผล

5. แบ่งตามช่วงเวลาเพื่อเอื้อต่อการประเมิน แบ่งได้ 3 ประเภท ดังนี้

5.1 การประเมินก่อนดำเนินงาน เป็นการประเมินผลก่อนจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการ โดยมุ่งเน้นประเมินตัวโครงการว่ามีความสอดคล้องสัมพันธ์กันในแต่ละส่วนหรือไม่ มีความเป็นไปได้ คุ้มทุน มีเวลาเพียงพอหรือไม่ และจะมีอุปสรรค หรือปัญหาอะไรที่จะทำให้โครงการไม่สามารถดำเนินการได้ การประเมินก่อนดำเนินงานมีประโยชน์ในการตัดสินใจดำเนินโครงการ

5.2 การประเมินระหว่างการทำงาน การประเมินแบบนี้ควบคู่ไปกับการดำเนินงานของโครงการ โดยพิจารณาความก้าวหน้าของสิ่งที่ประเมินว่าจำเป็นต้องมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงส่วนใด เพื่อให้เกิดความเหมาะสมและทำให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ

5.3 การประเมินหลังดำเนินงาน เป็นการประเมินผลเมื่อการดำเนินงานได้สิ้นสุดแล้วทำการตรวจสอบว่าโครงการได้บรรลุผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้หรือไม่เพียงใด ผลที่เกิดขึ้นได้ใช้ทรัพยากรไปอย่างเพียงพอคุ้มค่าหรือไม่ และทรัพยากรเพียงพอกับความต้องการของผู้รับบริการหรือไม่ มีผลกระทบ (Impact) หรือผลที่ไม่ได้คาดหวังหรือผลพลอยได้ (Side Effect) อะไรบ้าง

การประเมินก่อนดำเนินงานจะใช้การประเมินบริบทและการประเมินปัจจัยนำเข้า การประเมินระหว่างการทำงานจะใช้การประเมินกระบวนการ ส่วนการประเมินหลังการดำเนินงานจะใช้การประเมินผลผลิตและการประเมินผลลัพธ์

นอกจากนี้ แพทตัน (Patton, 2004: 277) ได้แบ่งประเภทการประเมินตามเกณฑ์มิติการประเมินเป็น 4 ประเภท คือ

1. ตามวัตถุประสงค์แบ่งได้เป็นการประเมินความก้าวหน้า ประเมินผลสรุปและประเมินเพื่อการพัฒนา
2. ตามข้อมูลแบ่งได้เป็นข้อมูลเชิงปริมาณ คุณภาพและแบบผสม
3. ตามการประเมินแบ่งได้เป็น เชิงธรรมชาติ และเชิงทดลองหรือเชิงระบบ
4. ตามจุดเน้นที่ประเมินแบ่งได้เป็น การประเมินกระบวนการ ผลลัพธ์ผลกระทบ การวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายกับผลตอบแทน และการวิเคราะห์ต้นทุนกับประสิทธิผล

กล่าวโดยสรุปการประเมินแบ่งได้หลายประเภทตามแต่จะใช้เกณฑ์ใดเป็นหลักในการแบ่งประเภทของการประเมิน ซึ่งในการประเมินโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) ประจำปีงบประมาณ 2561 วิทยาลัยเทคนิคพะเยา ได้ใช้ประเภทของการประเมินโดยการบูรณาการประเภทต่าง ๆ โดยเน้นการประเมินแบบแบ่งตามช่วงเวลาของการประเมิน

ความสำคัญของการประเมินโครงการ

การประเมินโครงการอย่างมีระบบย่อมจะมีส่วนช่วยให้ผู้บริหารโครงการตระหนักถึงคุณภาพของแผนและโครงการที่กำหนดขึ้นไว้ว่า สามารถสนองตอบความต้องการของสังคมหรือสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้มากน้อยเพียงใดและช่วยให้ผู้บริหารสามารถตัดสินใจในการดำเนินการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงโครงการให้มีความถูกต้อง เหมาะสม ส่งผลให้โครงการนั้นดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุถึงเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้ทุกประการ

นักวิชาการด้านการประเมินหลายท่านได้กล่าวถึงความสำคัญของการประเมินโครงการ ดังนี้ ประชุม รอดประเสริฐ (2549: 65) กล่าวว่า การประเมินโครงการมีความสำคัญและประโยชน์คือ

1. การประเมินโครงการจะช่วยให้การกำหนดวัตถุประสงค์และมาตรฐานของการดำเนินการมีความชัดเจนยิ่งขึ้น
2. การประเมินโครงการช่วยให้การใช้ทรัพยากรของโครงการเป็นไปอย่างคุ้มค่าหรือเกิดประโยชน์เต็มที่
3. การประเมินโครงการช่วยให้แผนงานบรรลุวัตถุประสงค์และดำเนินงานเป็นไปด้วยดี
4. การประเมินโครงการช่วยแก้ปัญหาอันเกิดจากผลกระทบของโครงการและทำให้โครงการมีข้อที่ก่อให้เกิดความเสียหายลดน้อยลง

5. การประเมินโครงการช่วยควบคุมคุณภาพของโครงการ

6. การประเมินโครงการ ช่วยสร้างขวัญ กำลังใจและสร้างความพึงพอใจในการปฏิบัติงานของบุคลากรในโครงการ

7. การประเมินโครงการช่วยตัดสินใจในการบริหารโครงการ เป็นข้อมูลอย่างสำคัญในการวางแผนหรือกำหนดนโยบายของผู้บริหารโครงการ

ในขณะที่ สมคิด พรหมจรรย์ (2552: 37-38) กล่าวถึงความสำคัญและประโยชน์ของการประเมินว่า การประเมินเป็นกิจกรรมที่สำคัญในวงจรการวางแผนและบริหารงานโครงการ เพราะการประเมินมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการวางแผน และบริหารโครงการ ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

1. ช่วยให้ข้อมูลและสารสนเทศต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนและโครงการ ตรวจสอบความพร้อมของทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็นในการดำเนินโครงการ ตลอดจนการตรวจสอบความเป็นไปได้ในการจัดกิจกรรม

2. ช่วยทำให้การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการมีความชัดเจน

3. ช่วยในการจัดหาข้อมูลเกี่ยวกับความก้าวหน้า ปัญหา อุปสรรคของการดำเนินงานโครงการ

4. ช่วยให้ข้อมูลเกี่ยวกับความสำเร็จ และความล้มเหลวของโครงการเพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจ และวินิจฉัยว่าจะดำเนินโครงการในช่วงต่อไปหรือไม่ จะยกเลิกหรือขยายการดำเนินงานโครงการต่อไป

5. ช่วยให้ข้อมูลที่บ่งบอกถึงประสิทธิภาพของการดำเนินโครงการว่าเป็นอย่างไร คำนวณค่ากับการลงทุนหรือไม่

สำหรับ เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2550: 93 – 95) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของการประเมินโครงการต่าง ๆ ไว้ดังนี้

1. เป็นเครื่องมือของการรับรองคุณภาพในการบริการ ถึงแม้จะไม่สามารถประกันผลสัมฤทธิ์ขั้นสูงสุดของโครงการได้

2. ช่วยให้ผู้สนับสนุนด้านเงินลงทุนได้รับทราบปัญหาหรืออุปสรรคในการดำเนินงานของโครงการ โดยอาศัยหลักฐานเชิงประจักษ์จากสภาพการณ์ที่เป็นจริง

3. ช่วยให้ข้อมูลสารสนเทศที่มีคุณค่าสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

4. ช่วยชี้ให้เห็นความสำคัญของแต่ละโครงการตามลำดับก่อนหลัง โดยสามารถจะทราบได้ว่าโครงการใดมีความจำเป็นเร่งด่วนกว่ากัน

5. ช่วยให้ข้อมูลย้อนกลับจากผู้รับบริการ ข้อมูลประเภทนี้ทำให้ทราบถึงข้อจำกัด และปัญหาต่าง ๆ ในการปฏิบัติงาน เพื่อนำมาปรับปรุงโครงการ

6. ช่วยให้ทราบถึงผลผลิตของโครงการทั้งในด้านที่พึงประสงค์ และไม่พึงประสงค์ควบคู่กันไป

นอกจากนี้ พิสนุ พงศรี (2551: 36) ได้สรุปว่าความสำคัญของการประเมินโครงการต้องทำเป็นระบบ ซึ่งมีความสำคัญ และจะช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมายได้ดังนี้

1. เป็นแนวทางหรือวิธีการที่จะนำไปสู่ปรากฏการณ์ที่ต้องการจะเกิดขึ้นในอนาคตอย่างมีระบบ โดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และกิจกรรมต่าง ๆ ไว้

2. ทำให้การกำหนดลำดับขั้นของกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะต้องทำให้ต่อเนื่องสอดคล้องกัน อย่างมีประสิทธิภาพ ประหยัดทรัพยากรต่าง ๆ และมีประสิทธิผลได้

3. ทำให้เกิดการประสานระหว่างผู้ปฏิบัติงานหรือหน่วยงานปฏิบัติที่เกี่ยวข้องไม่ให้เกิดกิจกรรมบางอย่างขาดหายไปหรือซ้ำซ้อนกัน

4. ทำให้เกิดการประเมินผลอย่างมีขั้นตอน และมีคุณภาพที่ดี ทำให้ได้สารสนเทศจากการประเมินที่เป็นประโยชน์

กล่าวโดยสรุปความสำคัญของการประเมินโครงการ เป็นการช่วยให้ผู้บริหารโครงการตระหนักถึงคุณภาพของแผนและโครงการที่กำหนดขึ้นไว้ว่า สามารถสนองตอบความต้องการของสังคมหรือสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้มากน้อยเพียงใดและช่วยให้ผู้บริหารสามารถตัดสินใจในการดำเนินการ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงโครงการให้มีความถูกต้อง เหมาะสมส่งผลให้โครงการนั้นดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุถึงเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างไร

กระบวนการประเมินโครงการ

ในส่วนที่เกี่ยวกับกระบวนการประเมินโครงการ สมคิด พรหมจ้อย (2552: 43-48) ได้กล่าวไว้ว่าในการประเมินโครงการซึ่งถือเป็นการวิจัยรูปแบบหนึ่ง มีกระบวนการดำเนินการประเมิน เป็นขั้นตอนดังนี้

1. ประเมินอะไร : การวิเคราะห์โครงการที่มุ่งประเมิน
2. ทำไมจึงต้องประเมิน : หลักการและเหตุผลของการประเมิน
3. ประเมินเพื่ออะไร : กำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน
4. มีแนวคิดทฤษฎีอะไรบ้าง : ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และแนวทางการประเมิน
5. จะประเมินได้อย่างไร : การออกแบบการประเมิน

- กำหนดรูปแบบการประเมิน
 - กำหนดประเภทของตัวแปรหรือข้อมูลหรือตัวชี้วัด
 - กำหนดแหล่งข้อมูล / ผู้ให้ข้อมูล
 - กำหนดเครื่องมือ / วิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
 - กำหนดแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูล
 - กำหนดเกณฑ์การประเมิน
6. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินมีอะไรบ้าง : เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน
 7. จะเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการใด : การเก็บรวบรวมข้อมูล
 8. จะสรุปข้อมูลให้มีความหมายได้อย่างไร : การวิเคราะห์ข้อมูล
 9. จะนำผลการประเมินไปใช้ได้อย่างไร : รายงานผลการประเมิน

ในการดำเนินงานขั้นตอนที่ 1 ถึง 5 เมื่อเสร็จสิ้นถึงขั้นตอนที่ 5 ผลลัพธ์ของงานที่นักประเมินได้ก็คือ คำโครงการประเมิน (Evaluation Proposal) หรือแผนการประเมินโครงการ ซึ่งอยู่ในสภาพพร้อมที่จะนำไปสู่การปฏิบัติจริงต่อไป

รายละเอียดการดำเนินการประเมินโครงการในแต่ละขั้นตอนมีดังนี้

1. วิเคราะห์โครงการที่มุ่งประเมิน : ประเมินอะไร

ในส่วนนี้เป็นการบรรยายโครงการเพื่อให้เกิดความรู้เกี่ยวกับโครงการที่มุ่งประเมิน โครงการคือ กลุ่มของกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันมีความเป็นเอกเทศ และแต่ละกิจกรรมจะมีเป้าหมายอันเดียวกัน มีลักษณะที่เด่นชัด มีการกำหนดเวลาเริ่มต้น และเวลาสิ้นสุดโครงการ และมักจะเป็นงานพิเศษที่ต่างไปจากงานประจำ

1.1 ประโยชน์ของการวิเคราะห์โครงการที่มุ่งประเมิน

การวิเคราะห์/บรรยายโครงการที่มุ่งประเมินมีประโยชน์ที่สำคัญอย่างน้อย

4 ประการ คือ

- 1.1.1 ทำให้ผู้ประเมินรู้จักโครงการนั้น ๆ มากยิ่งขึ้น หรือรู้จักเป็นอย่างดีก่อนที่จะประเมิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่เป็นนักประเมินภายนอก
- 1.1.2 ทำให้มองเห็นกรอบแนวทางในการวางแผนประเมินโครงการ
- 1.1.3 เมื่อพบจุดเด่น – จุดด้อย หรือความสำเร็จ – ล้มเหลวของโครงการ นักประเมินจะสามารถอธิบายเหตุผล หรือสาเหตุได้อย่างคมชัดยิ่งขึ้น โดยวิเคราะห์เชื่อมโยงความสำเร็จ ความล้มเหลวนั้นกับสภาพการดำเนินงานโครงการ

1.1.4 จะเป็นประโยชน์ต่อการบรรยายโครงการไว้ในรายงานการประเมินในชั้นของการเขียนรายงานการประเมิน

1.2 การวิเคราะห์โครงการที่มุ่งประเมิน

เป็นการยากที่ผู้ประเมินจะสามารถประเมินโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยปราศจากความรู้เกี่ยวกับโครงการที่มุ่งประเมิน โดยข้อเท็จจริงและหลักการของการประเมินโครงการ ยิ่งผู้ประเมินมีความรอบรู้เกี่ยวกับโครงการที่มุ่งประเมินมากเท่าใดก็ยิ่งทำให้สามารถประเมินโครงการนั้นได้อย่างถูกต้อง เชื่อถือได้ และเป็นที่ยอมรับแก่คนทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ผู้ประเมินควรทำการศึกษาหรือบรรยายโครงการที่มุ่งประเมินโดยการวิเคราะห์เอกสารโครงการ และเอกสารที่เกี่ยวข้องตลอดจนบุคคลที่เกี่ยวข้องกับโครงการตามหัวข้อต่อไปนี้

1.2.1 โครงการมีความเป็นมาอย่างไร ใครทำ ทำไมต้องทำโครงการนี้ ทำแล้วได้อะไร ตลอดจนหลักการและเหตุผลของโครงการ

1.2.2 ลักษณะของโครงการ เป็นโครงการทดลอง โครงการประจำที่ดำเนินการต่อเนื่อง หรือโครงการพิเศษ เป็นต้น

1.2.3 วัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการคืออะไร ปฏิบัติประเมินได้หรือไม่

1.2.4 รูปแบบการบริหารโครงการเป็นอย่างไร ผู้บริหารโครงการมีใครบ้าง มีบุคลากรและองค์กรที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือไม่

1.2.5 ทรัพยากรของโครงการมีอะไรบ้าง ใครหรือหน่วยงานใดเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณ

1.2.6 มีกิจกรรม เนื้อหาสาระ และขั้นตอนในการดำเนินโครงการอย่างไร

1.2.7 โครงการเริ่มต้นและสิ้นสุดเมื่อไร

1.2.8 มีการกำหนดเกณฑ์ในการตัดสินผลสำเร็จของโครงการหรือไม่ ถ้ามีเกณฑ์เหล่านั้นคืออะไร

1.2.9 โครงการมีความเหมาะสมเพียงไรในเรื่องของความชัดเจน เป้าหมาย ผลงานและความเป็นไปได้ของโครงการ

2. หลักการและเหตุผลของการประเมิน : ทำไมจึงต้องประเมิน

ในขั้นตอนนี้ต้องกล่าวถึงความเป็นมาของโครงการ ตลอดจนความจำเป็นและความสำคัญของการประเมินผลโครงการนี้ รวมถึงผลดีของการประเมินโครงการหรือผลเสียที่อาจจะ

เกิดขึ้นถ้าไม่ได้ทำการประเมินผลโครงการ เป็นส่วนที่นำไปสู่การค้นคว้าเกี่ยวกับเหตุผล และความเป็นมาของโครงการที่จะถูกประเมินว่าทำไมต้องมีการประเมินเพื่อทราบความก้าวหน้า ทราบผลของโครงการปัญหาและอุปสรรคของโครงการ ฯลฯ ประเมินเพื่อใคร ผู้สนับสนุนโครงการ ผู้ดำเนินโครงการหรือผู้ที่เกี่ยวข้องและจะนำผลของการประเมินไปใช้ได้อย่างไร เพื่อปรับปรุง พัฒนาโครงการ บริหารงาน ตัดสินใจยุบ หรือต่อโครงการ ฯลฯ

3. การกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน : ประเมินเพื่ออะไร

วัตถุประสงค์ของการประเมินเป็นกรอบหรือทิศทางให้ทราบว่า การประเมินครั้งนี้มุ่ง ศึกษา มุ่งประเมินในด้านใดบ้าง จะเป็นการควบคุมทิศทางการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมดการประเมิน โครงการนั้นมุ่งให้ได้ข่าวสาร หรือข้อมูลที่เชื่อถือได้ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจของผู้บริหาร หรือองค์กรที่เกี่ยวข้อง ดังนั้นการตั้งวัตถุประสงค์ของการประเมิน จะต้องเขียนอย่างชัดเจน และให้ ทิศทางในการประเมินต้องตรงกับความต้องการใช้ผลการประเมินของผู้บริหารโครงการและผู้ที่เกี่ยวข้อง เฉพาะเจาะจงวัดได้ ประเมินได้ เป็นปรนัย และเป็นที่ยอมรับของผู้ถูกประเมิน

ในการกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน บ่อยครั้งที่ได้ใช้แบบจำลองการประเมิน เป็นกรอบในการกำหนดวัตถุประสงค์ในการประเมิน ตัวอย่างเช่น

1. เพื่อประเมินปัจจัยเบื้องต้นของโครงการ
2. เพื่อประเมินการบริหารของโครงการ
3. เพื่อประเมินกระบวนการดำเนินงานของโครงการ
4. เพื่อประเมินผลการดำเนินงาน และผลกระทบของโครงการ
5. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และแนวทางการประเมิน : มีแนวคิดทฤษฎีอะไรบ้าง

เป็นการศึกษาถึงแนวคิด หลักการ ทฤษฎี แนวทางในการประเมิน แบบจำลอง การประเมินรูปแบบต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นกรอบในการประเมิน ตลอดจนศึกษากรณีตัวอย่าง งานประเมิน ที่ทำการประเมินโครงการที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน ซึ่งจะทำให้การประเมินโดยเฉพาะนักประเมิน มือใหม่ เห็นแนวทางในการดำเนินงานประเมินได้ชัดเจนมากขึ้น

5. การออกแบบการประเมิน : จะประเมินได้อย่างไร

ในขั้นนี้เป็นการกำหนดกรอบแนวทางการประเมินในรายละเอียดว่าตัวแปร หรือข้อมูลที่ต้องการศึกษามีข้อมูลด้านใดบ้าง จะสุ่มตัวอย่างอย่างไร เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งใด มีแนวทางการวัดอย่างไร และจะวัดด้วยเครื่องมือประเภทใด จะนำข้อมูลมาวิเคราะห์อย่างไรและ ตัดสินผลการประเมินด้วยเกณฑ์อะไร

6. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน : เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินมีอะไรบ้าง

เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินมีหรือยัง จะใช้เครื่องมือที่มีอยู่แล้ว หรือจะต้องสร้างขึ้นใหม่ ถ้าสร้างเครื่องมือที่ใช้การเก็บรวบรวมข้อมูลจะต้องสร้างให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการประเมิน ข้อคำถามควรเฉพาะเจาะจงเป็นปรนัย ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา ทดลองใช้ และตรวจสอบคุณภาพขั้นพื้นฐานของเครื่องมือ เช่น ดัชนีความเที่ยง ความตรง ความยาก ฯลฯ ก่อนที่จะนำเครื่องมือไปใช้จริง เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินอาจจะเป็นแบบสอบถาม แบบสำรวจ แบบเจนนับ แบบวิเคราะห์ และแบบทดสอบ เป็นต้น

7. การเก็บรวบรวมข้อมูล : จะเก็บรวบรวมข้อมูลได้ด้วยวิธีการใด

ในขั้นนี้จะเป็นส่วนนำไปสู่ความชัดเจนในวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล คือจะทำให้ทราบว่าอะไรคือแหล่งของข้อมูลที่ต้องการ จะต้องเก็บข้อมูลที่ไหน เมื่อไร จากใคร เวลาใด และจะใช้เทคนิควิธีใดในการเก็บรวบรวมข้อมูลจึงจะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความละเอียดสมบูรณ์ และถูกต้องตรงกับความเป็นจริงในการปฏิบัติผู้ประเมินไม่จำเป็นต้องอาศัยวิธีการใดวิธีการหนึ่งเท่านั้น ในการเก็บรวบรวมข้อมูลอาจจะเลือกใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธีที่ตอบสนองสภาพการดำเนินงานโครงการที่รับผิดชอบได้อย่างดีที่ผู้ประเมินอาจเลือกใช้ หรือคิดค้นวิธีการใหม่ได้ตลอดเวลา ตัวอย่างวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่น่าสนใจและน่าจะสอดคล้องกับธรรมชาติของการประเมินโครงการ ได้แก่ การวิเคราะห์ผลงาน การสอบถาม การสัมภาษณ์ การทดสอบความสามารถในการปฏิบัติงาน การประชุมผู้ที่เกี่ยวข้อง การใช้สถานการณ์จำลอง การอภิปราย การใช้เทคนิคเดลฟาย การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การนับ การวัด เป็นต้น

8. การวิเคราะห์ข้อมูล : จะสรุปข้อมูลให้มีความหมายได้อย่างไร

กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลปกติจะไม่ใช้วิธีการที่ยุ่งยากซับซ้อนมากนัก อาจใช้วิธีการเชิงสถิติบ้าง ตามความจำเป็น เช่น ถ้าเป็นข้อมูลเชิงปริมาณ สามารถนำมาวิเคราะห์โดยสถิติต่าง ๆ อาทิเช่น แจกแจงความถี่ ค่ามัชฌิมเลขคณิต ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน อัตราส่วน ร้อยละ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ การทดสอบนัยสำคัญทางสถิติ t - test, F - test เป็นต้น ข้อควรระวังในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ จะใช้สถิติใดต้องตรวจสอบว่าข้อมูลเป็นไปตามข้อตกลงหรือไม่ ส่วนข้อมูลที่ไม่ใช่ปริมาณนั้นสามารถวิเคราะห์ได้โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนใหญ่จะเป็นการเปรียบเทียบข้อมูลกับเกณฑ์ หากผลการเปรียบเทียบ สอดคล้องกัน หรือผ่านเกณฑ์หรือแตกต่างกันอย่างชัดเจน การตัดสินใจคุณค่าก็อาจทำได้

อย่างตรงไปตรงมา แต่ถ้าเป็นกรณีที่มีข้อมูลมีลักษณะก้ำกึ่งกันการตัดสินใจจะยากลำบากมากขึ้น และในกรณีดังกล่าว อาจต้องดูข้อมูลสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ประกอบด้วย

9. รายงานผลการประเมิน : จะนำผลการประเมินไปใช้ได้อย่างไร

เป้าหมายปลายทางของการประเมินโครงการ คือ การนำข้อมูลผลการประเมินไปใช้เพื่อการวินิจฉัย สั่งการ หรือตัดสินใจในการปรับปรุง และพัฒนางานโครงการนับว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด ดังนั้นในขั้นตอนนี้การประเมินจะต้องจัดทำรายงานการประเมินเพื่อนำเสนอเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด ขั้นตอนนี้การประเมินจะต้องจัดทำรายงานการประเมินเพื่อนำเสนอให้ผู้บริหารได้ใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจ รายงานการประเมินสามารถทำได้ใน 2 ลักษณะ คือ รายงานสรุปสำหรับผู้บริหารเป็นรายงานการสรุปผลการประเมินที่สั้นกะทัดรัด ปกติมีความยาว 1-3 หน้า ให้สารสนเทศที่ใช้ประกอบการตัดสินใจสำหรับผู้บริหารได้ ลักษณะของรายงานประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วนคือ วัตถุประสงค์ของการประเมิน ผลการประเมิน และข้อเสนอแนะ สำหรับรายงานการประเมินฉบับสมบูรณ์ทั่วไปจะมีรายละเอียดที่ชัดเจน ครอบคลุมวัตถุประสงค์ ขอบเขตของการประเมินเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วิธีการประเมิน ผลวิเคราะห์ข้อมูล สรุปผลการประเมินและข้อเสนอแนะ

สอดคล้องกับ พิสนุ พงศ์ศรี (2551: 102-105) ที่ได้กล่าวถึงกระบวนการประเมินโครงการหรือขั้นตอนการประเมินโครงการไว้ว่า การประเมินโครงการมีขั้นตอนเช่นเดียวกับการประเมินสิ่งอื่น ๆ ซึ่งในที่นี้เห็นควรเป็น 8 ขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นการประเมินก่อน ระหว่าง หรือสิ้นสุดโครงการก็ตาม และถ้าการประเมินงานประเมินโครงการด้วยก็จะเป็น 9 ขั้นตอน คือ เป็นการตรวจสอบผลการประเมินนั่นเอง ในขั้นตอนต่าง ๆ ทั้ง 8 ขั้นตอน อาจมีการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมได้ เช่น บางขั้นตอนอาจมีรายละเอียดแตกต่างกันบ้างตามลักษณะของโครงการที่จะประเมิน และปัจจัยอื่นบางขั้นตอนก็มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน บางขั้นตอนก็อาจยุบรวมกันได้ บางขั้นตอนก็อาจสลับกันได้ ฯลฯ เป็นต้น สำหรับสาระโดยสรุปของขั้นตอนทั้ง 8 มีดังนี้

1. การศึกษาแนวคิดการประเมินและศึกษาวิเคราะห์โครงการ พร้อมทั้งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง การจะประเมินสิ่งใดหรือประเมินโครงการ ผู้ประเมินต้องศึกษาแนวคิดการประเมินโครงการและสาระที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งอาจศึกษาเรื่องการติดตามโครงการด้วยก็ได้ ตลอดจนอาจศึกษาเพิ่มเติมจากเอกสารอ้างอิงทฤษฎี และเอกสารหรือแหล่งข้อมูลอื่น ๆ เพิ่มเติมด้วยก็ได้ หลังจากนั้นก็ต้องศึกษาวิเคราะห์โครงการที่จะประเมิน และแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ทั้งจากเอกสาร บุคคลที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ

ผลจากการศึกษาดังกล่าวก็เพื่อให้ได้ข้อสรุปนำไปกำหนดเป็นวัตถุประสงค์ หรือประเด็น การประเมิน และพัฒนาตัวชี้วัดในขั้นตอนต่อไป โดยอาจนับได้ว่าในขั้นตอนที่ 1 นี้ เป็นการศึกษา รายละเอียด โดยยังไม่ลงมือทำอะไรเป็นหลักเป็นฐาน จะเริ่มลงมือเขียน หรือปฏิบัติการเตรียม การประเมินโครงการเบื้องต้นในขั้นที่ 2 ต่อ

2. การกำหนดวัตถุประสงค์หรือประเด็นการประเมินและตัวชี้วัด

ในขั้นตอนนี้ นำผลสรุปจากการศึกษาของขั้นตอนที่ 1 มากำหนดวัตถุประสงค์ หรือ ประเด็นการประเมิน เมื่อได้วัตถุประสงค์หรือประเด็นการประเมินที่ชัดเจน คงที่ หรือค่อนข้างชัดเจน แล้ว ก็จะเป็นตัวตั้งให้นำไปพัฒนาตัวชี้วัด ซึ่งวัตถุประสงค์หรือประเด็นการประเมินอาจได้จาก วัตถุประสงค์โครงการ รูปแบบการประเมิน ความต้องการของผู้ใช้ผลการประเมิน หรือผู้ว่าจ้าง หรือ ผู้บังคับบัญชา หรือผู้ร้องขอ ฯลฯ ให้ประเมินประสบการณ์ของผู้ประเมินเอง หรือได้จากการร่วมกัน กำหนดของผู้เกี่ยวข้อง ฯลฯ โดยอาจได้จากหลาย ๆ แหล่งร่วมกันก็ได้

การกำหนดวัตถุประสงค์หรือประเด็นการประเมิน ถ้าจะให้สะดวกรวดเร็วแบบ อาหารถึงสำเร็จรูปก็สามารถใช้รูปแบบการประเมินที่กำหนดประเด็นการประเมินมาให้แล้วก็ได้ เช่น รูปแบบ CIPP และรูปแบบของ Kirkpatrick เป็นต้น แต่ก็ต้องประเมินให้ครบข้อกำหนดของรูปแบบ คล้ายกับต้องปฏิบัติตามกฎระเบียบ หรือกฎหมายที่กำหนดเข้าทำนองง่ายตอนแรกแต่อาจยุ่งยากตอน หลัง ซึ่งจากประสบการณ์ พบว่า นักประเมินที่ชำนาญมักจะไม่ใช้รูปแบบการประเมินเพราะจะทำให้มี ความยืดหยุ่นน้อย

เมื่อได้วัตถุประสงค์ หรือประเด็นการประเมินแล้ว ก็จะใช้เป็นกรอบในการเลือก พัฒนา หรือสร้างตัวชี้วัด ซึ่งในทางปฏิบัติตัวชี้วัดสำหรับการประเมินโครงการยังมีไม่เพียงพอ หรือไม่ ตรงกับโครงการที่จะประเมิน ผู้ประเมินจะต้องพัฒนาด้วยการปรับให้สอดคล้องกับโครงการที่จะ ประเมินหรือสร้างขึ้นใหม่ ซึ่งตัวชี้วัดที่ได้จะเป็นตัวตั้งในการกำหนดเกณฑ์ คำนำน้าหนัก (ถ้ามี) แหล่งข้อมูล เครื่องมือ และการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนั้น ถ้าตัวชี้วัดไม่ชัดเจนพอ ก็จะส่งผลต่อการเตรียม งาน ในขั้นต่อไปได้ บางครั้งต้องกลับมาปรับตัวชี้วัดใหม่ก็มี ตัวชี้วัดเป็นเรื่องสำคัญมากในการประเมิน โครงการหรือประเมินสิ่งอื่น ๆ

3. การกำหนดเกณฑ์และค่าน้ำหนัก (ถ้ามี)

คำว่า เกณฑ์ในที่นี้ หมายถึง เกณฑ์การตัดสิน ส่วนค่าน้ำหนัก หมายถึง ระดับ ความสำคัญของประเด็นการประเมินและตัวชี้วัด ซึ่งยิ่งเกณฑ์มีความละเอียดและค่าน้ำหนัก สอดคล้องกับสภาพโครงการเท่าไร สารสนเทศจากการประเมินก็ยิ่งครอบคลุมชัดเจนมากขึ้นเท่านั้น

แม้ว่าต้องแลกกับความยุ่งยากบ้างก็ตาม เช่นเดียวกับความละเอียดของจอภาพ เครื่องรับโทรทัศน์ หรือจอคอมพิวเตอร์ ที่มีรายละเอียดเป็นพิกเซล (Pixel) ยิ่งจำนวนพิกเซลมากก็ยิ่งคมชัดมาก

ในการกำหนดเกณฑ์และค่าน้ำหนักนั้น อาจแยกได้เป็น 4 ระดับ เรียงตามลำดับความละเอียดจากน้อยไปหามาก คือ ตั้งแต่ไม่กำหนดเกณฑ์ตัดสินเลยมีแต่เกณฑ์ในการแปลความหมาย มีเกณฑ์ตัดสินของตัวชี้วัดเพียง 2 ระดับ คือ ผ่านกับไม่ผ่าน มีเกณฑ์ตัดสินเพียง 2 ระดับ และกำหนดค่าน้ำหนักของตัวชี้วัดและสุดท้าย คือ มีเกณฑ์ตัดสินมากกว่า 2 ระดับ และมีค่าน้ำหนัก

4. การกำหนดกรอบแนวคิดและขอบเขตการประเมิน

เมื่อได้วัตถุประสงค์หรือประเด็นการประเมิน ตัวชี้วัด เกณฑ์ (ถ้ามี) และค่าน้ำหนัก (ถ้ามี) แล้วนำมารวมกันเป็นกรอบแนวคิดการประเมิน ซึ่งอย่างน้อยต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ ประเด็นการประเมินกับตัวชี้วัด ถ้าจะให้ละเอียดยิ่งขึ้น ก็กำหนดเกณฑ์ และค่าน้ำหนักโดยเกณฑ์ อาจจะกำหนดไว้มากกว่า 2 ระดับ และทำเป็นตารางกรอบแนวคิด ซึ่งมีช่องตารางตามองค์ประกอบข้างต้น

จากสาระหรือองค์ประกอบสำคัญของกรอบแนวคิดของการประเมินจะนำไปสู่การกำหนดขอบเขตการประเมินที่สอดคล้องกับกรอบแนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล เครื่องมือที่ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล และอาจกำหนดองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น พื้นที่ เวลา และแนวทางการเก็บข้อมูล เพิ่มเติมได้ตามต้องการ โดยจะทำเป็นตารางสรุปและนำไปรวมกับตารางหรือสาระสำคัญของกรอบแนวคิดการประเมิน รวมเป็นตารางกรอบแนวคิดและขอบเขตการประเมิน

5. การสร้างและพัฒนาเครื่องมือเก็บข้อมูล

การประเมินต้องตัดสินใจผลจากสารสนเทศที่เก็บมาได้ โดยใช้เครื่องมือต่าง ๆ ตามตัวชี้วัดที่กำหนดไว้ ซึ่งโครงการแต่ละโครงการจะมีลักษณะเฉพาะและความแตกต่างกันมาก จึงยากที่จะใช้เครื่องมือของผู้ที่สร้างหรือพัฒนาไว้ได้ อย่างน้อยก็ต้องมาปรับบ้างยกเว้นเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ที่มีมาตรฐานเหมือนกันนำมาปรับใช้ได้เลย ส่วนเครื่องมือทางสังคมศาสตร์ เช่น แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ หรือแบบสังเกต มักจะต้องปรับหรือสร้างใหม่เสมอ เมื่อสร้างแล้วถ้าเป็นไปได้ก็ควรพัฒนาหาคุณภาพของเครื่องมือด้วย

6. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเตรียมปฏิบัติการประเมินขั้นตอนที่ 5 จะนำมาใช้เก็บรวบรวมข้อมูลจริง ในส่วนขั้นตอนนี้เป็นารเริ่มปฏิบัติจริงในภาคสนามโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น

สอบถาม สัมภาษณ์ สังเกต ถ้าเป็นกรณีข้อมูลเชิงคุณภาพก็อาจใช้เทคนิคต่าง ๆ เพิ่มเติม เช่น กลุ่มแบบเจาะจง (Focus Group Interview) และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม เป็นต้น

7. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการประเมินโครงการจะง่ายกว่าการวิจัย ซึ่งมักจะใช้สถิติพื้นฐานง่าย ๆ เช่น จำนวนนับ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน อาจจะมีที่ยากขึ้นบ้างก็คือ สถิติที่ใช้ทดสอบ ซึ่งมักจะเป็นการทดสอบที (t-test) และสถิติที่ใช้หาคุณภาพเครื่องมือ เช่น การหาค่าความเที่ยงตรงโดยใช้สูตร KR-20 หรือสูตรสัมประสิทธิ์อัลฟา (α) ของครอนบาค (Cronbach) เป็นต้น

8. การเขียนรายงานการประเมิน

รายงานการประเมินโครงการที่สมบูรณ์ จะมีโครงสร้างคล้ายกับรายงานการวิจัย หรือวิทยานิพนธ์ คือ มีส่วนนำ ส่วนที่เป็นเนื้อหา 5 บท และส่วนท้ายซึ่งจะเป็นภาคผนวกต่าง ๆ ข้อแตกต่างที่สำคัญก็คือ การรายงานการประเมินจะเสนอแก่ผู้เกี่ยวข้องกับโครงการมากกว่าเผยแพร่แก่บุคคล หรือหน่วยงานทั่วไป เหมือนกับรายงานการวิจัยหรือวิทยานิพนธ์ นอกจากนี้การเขียนรายงานการประเมินจะต้องอาศัยความสามารถทั้งศาสตร์และศิลป์เข้าช่วย เพื่อจูงใจหรือโน้มน้าวให้ผู้เกี่ยวข้องนำผลการประเมินไปใช้จริง อย่างไรก็ตามในกรณีโครงการขนาดเล็กหรือมีความเร่งด่วน อาจเขียนรายงานการประเมินโครงการโดยสรุป ไม่ต้องมีโครงสร้างสมบูรณ์เช่นเดียวกับการวิจัย ในชั้นเรียนที่ออนไลน์ให้เขียนหน้าเดียว หรือเพียง 5-10 หน้าก็ได้

9. การประเมินงานประเมินโครงการ (ถ้ามี)

การประเมินงานประเมินโครงการ หรืองานประเมินอื่น ๆ ยังมีน้อยมาก แต่ในขณะนี้เห็นว่า ควรจะนำเสนอไว้ในลักษณะการตรวจสอบคุณภาพของรายงานการประเมินด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่เหมาะสม เพื่อเป็นการกระตุ้นหรือเร่งรัดให้การประเมินโครงการ มีคุณภาพมาตรฐานที่สูงขึ้น ถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะยังมีการประเมินงานประเมินโครงการน้อย แต่คาดว่าจะในอนาคตจะต้องมีการนำไปใช้กันมากขึ้น

กล่าวโดยสรุปกระบวนการประเมินโครงการหรือขั้นตอนการประเมินโครงการ เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งที่ผู้ประเมินต้องศึกษาทำความเข้าใจ และปฏิบัติด้วยความรอบคอบ อย่างเป็นระบบ ซึ่งจากการศึกษาค้นคว้าโดยสรุปมี 9 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ประเมินอะไร : การวิเคราะห์โครงการที่มุ่งประเมิน 2) ทำไมจึงต้องประเมิน : หลักการและเหตุผลของการประเมิน 3) ประเมินเพื่ออะไร : กำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน 4) มีแนวคิดทฤษฎีอะไรบ้าง : ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และ

แนวทางการประเมิน 5) จะประเมินได้อย่างไร : การออกแบบการประเมิน 6) เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินมีอะไรบ้าง : เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน 7) จะเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการใด : การเก็บรวบรวมข้อมูล 8) จะสรุปข้อมูลให้มีความหมายได้อย่างไร : การวิเคราะห์ข้อมูล และ 9) จะนำผลการประเมินไปใช้ได้อย่างไร : รายงานผลการประเมิน

รูปแบบการประเมินโครงการ

นักวิชาการด้านการประเมินหลายท่านได้กล่าวถึงรูปแบบการประเมินโครงการไว้ ดังนี้ เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2550: 27) กล่าวว่าไว้ว่า รูปแบบการประเมินโครงการได้พัฒนามาจากการประเมินโครงการทางการศึกษา แล้วจึงนำมาประยุกต์ใช้ประเมิน โดยทั่วไปแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1. รูปแบบที่ยึดจุดมุ่งหมายเป็นหลัก (Goal-Attainment Model) หรือ Objective Based model) เป็นแบบจำลองที่ยึดจุดมุ่งหมาย เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ นักประเมินในกลุ่มนี้ ได้แก่ ไทเลอร์ (Tyler) และ ครอนบาค (Cronbach)

2. รูปแบบการตัดสินคุณค่า (Judgement Model) เป็นแบบจำลองที่ให้ความสนใจกับการตัดสินคุณค่าของสิ่งที่ถูกประเมิน โดยผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้เชี่ยวชาญ นักประเมินในกลุ่มนี้ ได้แก่ สเตค (Stake), โพรวัส (Provus) และ สคริฟเวน (Scriven)

3. รูปแบบที่ช่วยในการตัดสินใจ (Decision-Oriented Model) เป็นแบบจำลองที่ผลิตสารสนเทศเพื่อช่วยผู้บริหารในการตัดสินใจในการบริหาร นักประเมินในกลุ่มนี้ ได้แก่ สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam), อัลคิน (Alkin), เวลช์ (Welch), แฮมมอนด์ (Hammond)

ในขณะที่ สมคิด พรหมจ้อย (2552: 50 - 72) ได้กล่าวถึงรูปแบบการประเมินไว้ว่า รูปแบบการประเมิน เป็นกรอบหรือแนวความคิดที่สำคัญที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการหรือรายการประเมิน ซึ่งมีความแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับข้อตกลงเบื้องต้น ซึ่งมีนักวิชาการทางด้านการประเมินได้เสนอกรอบความคิดให้นักประเมินได้เลือกใช้อยู่หลายรูปแบบ รูปแบบประเมินโดยทั่วไปแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

1. รูปแบบการประเมินที่เน้นจุดมุ่งหมาย (Objective Based Model) เป็นรูปแบบที่เน้นการตรวจสอบผลที่คาดหวังได้เกิดขึ้นหรือไม่ หรือประเมินโดยตรวจสอบผลที่ระบุไว้ในจุดมุ่งหมายเป็นหลักโดยดูว่าผลที่เกิดจากการปฏิบัติงานบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ ได้แก่ รูปแบบการประเมินของไทเลอร์ (Ralph W. Tyler, 1943) ครอนบาค (Cronbach, 1973) และเคริก แพตทริก (Kirkpatrick)

2. รูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินคุณค่า (Judemental Evaluation Model) เป็นรูปแบบการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลสารสนเทศ สำหรับกำหนดและวินิจฉัยคุณค่า และโครงการนั้น ได้แก่รูปแบบการประเมินของสแตค (Stake, 1967) สคริฟเวน (Scriven, 1967) โพรวัส (Provus, 1971)

3. รูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินใจ (Decision – Oriented Evaluation Model) เป็นรูปแบบการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล และข่าวสารต่าง ๆ เพื่อช่วยผู้บริหาร ในการตัดสินใจเลือกทางเลือกต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง ได้แก่ รูปแบบการประเมิน ของเวลช์ (Welch, 1967) สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam, CIPP: 1983) อัลคิน (Alkin, 1967)

รูปแบบการประเมินมีหลายประเภท สำหรับที่จะนำเสนอต่อไปนี้ เป็นรายละเอียดของรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งมีทั้งหมด 11 รูปแบบ คือ

1. รูปแบบการประเมินของ ราฟท์ ดับบลิว ไทเลอร์ (Ralph W.Tyler)
2. รูปแบบการประเมินของ มาร์วิน ซี อัลคิน (Marvin C. Alkin)
3. รูปแบบการประเมินของ แมลคอล์ม เอ็ม โพรวัส (Melcolm M. Provus)
4. รูปแบบการประเมินของ ไมเคิล สคริฟเวน (Michael Scriven)
5. รูปแบบการประเมินของ โรเบิร์ต อี สแตค (Robert E. Stake)
6. รูปแบบการประเมินของ แดเนียล แอล สตัฟเฟิลบีม (Daneil L. Stufflebeam)
7. รูปแบบการประเมินของ เคริกแพตทริก (Kirkpatrick)
8. รูปแบบการประเมินของ เอ็มคิว แพตตัน (M.Q. Patton)
9. รูปแบบการประเมินของ เดวิด เฟตเตอร์แมน (David Fetterman)
10. รูปแบบการวิเคราะห์ระบบ (System Analysis Approach)
11. รูปแบบการประเมิน “CPO” ของเยาวดี รังชัยกุล วิบูลย์ศรี

รูปแบบการประเมินของ ไทเลอร์ (Tyler)

ไทเลอร์ (Tyler, 1943) เป็นผู้นำที่สำคัญในการประเมินโครงการ ได้ให้ความหมายของการประเมินว่า การประเมิน คือ การเปรียบเทียบพฤติกรรมที่เกิดขึ้นกับจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม ที่กำหนดไว้โดยมีความเชื่อว่า จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้อย่างชัดเจน รัดกุม และจำเพาะเจาะจงแล้ว จะเป็นแนวทางในการประเมินได้เป็นอย่างดีในภายหลัง เขาได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการประเมินโดยเสนอเป็นกรอบความคิด ครั้งแรกในปี ค.ศ. 1943 โดยเน้นการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการให้อยู่ในรูปของวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมแล้วประเมินความสำเร็จของวัตถุประสงค์เหล่านั้น โดยมี

แนวความคิดว่าโครงการประสบความสำเร็จหรือไม่ดูได้จากผลผลิตของโครงการว่าตรงตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้แต่แรกหรือไม่เท่านั้น แนวคิดลักษณะนี้เรียกว่า แบบจำลองยึดความสำเร็จของจุดมุ่งหมายเป็นหลัก

ไทเลอร์มีความเห็นว่า จุดมุ่งหมายของการประเมินเพื่อตัดสินว่า จุดมุ่งหมายของการศึกษาที่ตั้งไว้ในรูปของจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมนั้นประสบความสำเร็จหรือไม่ มีส่วนใดบ้างต้องปรับปรุงแก้ไขและถือว่าการประเมินโครงการเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน ลำดับขั้นของการประเมินการเรียนการสอนมีดังนี้ กำหนดจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมด้วยข้อความที่ชัดเจน เฉพาะเจาะจง กำหนดเนื้อหาที่ต้องการให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ เลือกวิธีการเรียนการสอนที่เหมาะสม เมื่อจบบทเรียนจึงประเมินผลโครงการโดยการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

ตัวอย่างการประยุกต์ใช้แนวความคิดของไทเลอร์มาใช้ในการประเมินโครงการ

การประเมินโครงการเกี่ยวกับการเรียนการสอน ควรดำเนินการดังนี้

1. กำหนดจุดมุ่งหมายที่แท้จริงทางการศึกษา ซึ่งได้แก่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนโดยเขียนในรูปจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

2. จัดเนื้อหาในการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับจุดประสงค์

3. ทำการทดสอบผู้เรียนก่อนทำการเรียนการสอน

4. เลือกวิธีสอนให้เหมาะสม

5. ทำการทดสอบผู้เรียนเมื่อจบการเรียนการสอนแล้ว

6. ประเมินประสิทธิภาพของโครงการ ด้วยการเปรียบเทียบคะแนนก่อนเรียนและหลังเรียนว่าแตกต่างกันอย่างไรและมีนักเรียนร้อยละเท่าไรที่ผ่านเกณฑ์

7. นำผลการเปรียบเทียบมาศึกษาจุดบกพร่องในการเรียนการสอนเพื่อแก้ไขปรับปรุงต่อไป ในปี 1986 ไทเลอร์ ได้นำเสนอกรอบความคิดของการประเมินโครงการใหม่ (New Tyler 1986) โดยแบ่งการประเมินออกเป็น 6 ส่วนคือ

1. การประเมินวัตถุประสงค์ (Appraising Objectives)

2. การประเมินแผนการเรียนรู้ (Evaluating the learning Plan)

3. การประเมินเพื่อแนะแนวในการพัฒนาโครงการ (Evaluation to Guild Program Development)

4. การประเมินเพื่อนำโครงการไปปฏิบัติ (Evaluating Program Implement)

5. การประเมินผลลัพธ์ของโครงการทางการศึกษา (Evaluating the Outcome of an Educational Program)

6. การติดตาม (Follow up) และการประเมินผลกระทบ (Impact Evaluation)

รูปแบบการประเมินของ อัลคิน (Alkin)

มาร์วิน ซี อัลคิน (Marvin C. Alkin, 1969) ได้เสนอรูปแบบการประเมินเรียกว่า CSE (Center for the Study of Evaluation Approach) จุดเน้นของการประเมินตามแนวความคิดของอัลคิน คือ การประเมินเพื่อการตัดสินใจ และได้ให้ความหมายของการประเมินว่า เป็นกระบวนการกำหนดขอบเขตของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ การเลือกข้อมูลข่าวสารที่เหมาะสม การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำไปสู่การจัดทำรายงานสรุปให้กับผู้มีอำนาจในการตัดสินใจ ในการเลือกแนวทางที่เหมาะสมกับการดำเนินงานของโครงการ

จากความหมายของการประเมินตามความคิดของอัลคิน การประเมินจะประกอบด้วยการจัดหาและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อที่จะนำไปใช้ในการตัดสินใจ การประเมินจำเป็นต้องประเมินใน 5 ด้าน ดังนี้

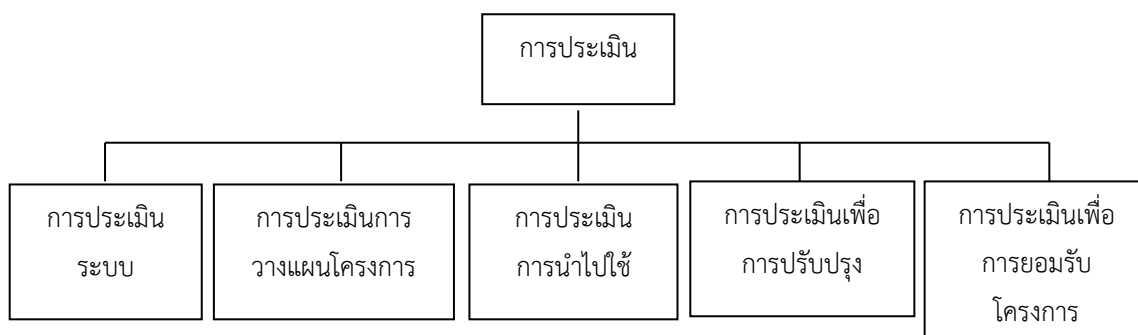
1. การประเมินระบบ (System Assessment) เป็นการอธิบายหรือพรรณาสภาพของระบบเพื่อเปรียบเทียบสภาพที่แท้จริงและความคาดหวังที่จะให้เกิดขึ้น การประเมินระบบจะช่วยทำให้เราสามารถกำหนดขอบเขตและวัตถุประสงค์ที่เหมาะสม สิ่งที่จะต้องศึกษาได้แก่ ความต้องการและสภาพการณ์ปัจจุบัน สำหรับการประเมินระบบแต่ละส่วนจำเป็นต้องใช้เทคนิคต่าง ๆ กัน

2. การประเมินการวางแผนโครงการ (Program Planning) เป็นการประเมินก่อนที่จะมีการดำเนินโครงการ เพื่อหาข้อมูลข่าวสารมาใช้ในการตัดสินใจ พิจารณาทางเลือกที่เหมาะสมของโครงการ นักประเมินต้องหาข้อมูลที่แสดงความคาดหวังที่จะบรรลุเป้าหมายพร้อมกับประเมินผลที่ได้รับจากการใช้วิธีที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะของปัญหา โดยทั่วไปจะใช้การประเมินจากเกณฑ์ภายนอกและการประเมินจากเกณฑ์ภายใน

3. การประเมินการนำไปใช้หรือดำเนินโครงการ (Program Implementation) เป็นการประเมินขณะที่กำลังดำเนินโครงการ เพื่อตรวจสอบดูว่าการดำเนินของโครงการนั้นได้เป็นไปตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่ได้วางแผนไว้หรือไม่ ผลที่เกิดขึ้นมีความสอดคล้องกับสิ่งที่วางแผนไว้ หรือคาดหวังไว้เพียงใด

4. การประเมินเพื่อการปรับปรุงโครงการ (Program Improvement) เป็นการประเมินเพื่อหาข้อมูลที่น่ามาใช้ในการดำเนินโครงการให้บรรลุจุดมุ่งหมาย และมีผลที่ไม่คาดคิดมาก่อน ดังนั้นนักประเมินจึงมีบทบาทสำคัญในการที่จะหาข้อมูลเกี่ยวกับความสำเร็จหรือความล้มเหลวในทุก ๆ ด้านของโครงการ ตลอดจนผลกระทบของโครงการที่มีต่อโครงการอื่น เพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุงโครงการต่อไป

5. การประเมินเพื่อการยอมรับและศักยภาพในการสรุปโครงการ (Program Certification) ขั้นตอนนี้นักประเมินต้องหาข้อมูลข่าวสารรายงานต่อผู้มีอำนาจตัดสินใจ เพื่อใช้ข้อมูลในการพิจารณาตัดสินคุณค่าของโครงการ อ้างอิงไปสู่สถานการณ์อื่น ๆ ในขั้นนี้ข้อมูลที่ได้จากนักประเมิน จะทำให้ผู้บริหารได้ตัดสินใจว่าควรจะดำเนินการกับโครงการในลักษณะใด อาจจะยกเลิกปรับปรุงใหม่ หรืออาจขยายโครงการออกไปอีก เป็นต้น สรุปรูปแบบการประเมินของอัลคิน แสดงได้ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบการประเมินโครงการของอัลคิน

รูปแบบการประเมินของ โพรวัส (Provus)

โพรวัส (Provus, 1969) ได้ให้ความหมายของการประเมินว่า เป็นการเปรียบเทียบผลการปฏิบัติกับมาตรฐาน เพื่อเป็นการค้นหาความไม่สอดคล้องระหว่างความคาดหวังกับผลปฏิบัติงานของแผนงาน เขาอธิบายว่ามีความไม่สอดคล้องกัน 5 ชนิด ที่สามารถศึกษาได้จากการใช้แผนงาน คือ ความไม่สอดคล้องที่ไม่สัมพันธ์กับขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

ขั้นที่1 การออกแบบโครงการ คือ การกำหนดปัจจัยที่ทำให้เกิดการดำเนินงานกำหนดกระบวนการดำเนินงาน และกำหนดผลที่คาดหวังจะได้รับจากการดำเนินงาน

ขั้นที่ 2 การเตรียมพร้อม เป็นการนำปัจจัยที่ทำให้เกิดการดำเนินงานเข้าสู่กระบวนการ

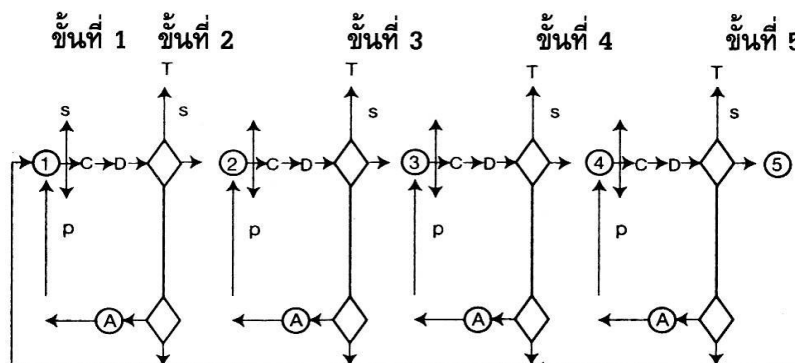
ขั้นที่ 3 การดำเนินการตามแผน

ขั้นที่ 4 ผลผลิตที่เกิดจากโครงการ

ขั้นที่ 5 การวิเคราะห์ค่าใช้จ่าย และกำไร

การประเมินต้องทำโดยผู้ประเมินคณะหนึ่งที่ได้วางมาตรฐานตามความคาดหวังของโครงการเอาไว้ ต่อจากนั้นการประเมินต้องดำเนินไปโดยการหาข้อมูลใหม่ และทำการตัดสินใจโดยใช้มาตรฐาน

ที่วางเอาไว้เป็นเกณฑ์ นับเป็นรูปแบบที่ช่วยให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) ในทุกขั้นตอนของการประเมินดังกล่าวข้างต้น และตลอดโครงการอย่างต่อเนื่องดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 รูปแบบการประเมินความไม่สอดคล้องของโปรวัส

S หมายถึง มาตรฐาน (Standard)

T หมายถึง ยกเลิก (Terminate)

P หมายถึง การดำเนินงาน (Program performance)

A หมายถึง การเปลี่ยนแปลง (Alteration)

C หมายถึง เปรียบเทียบ (Compare) เกี่ยวกับ P หรือ S

D หมายถึง สารสนเทศที่แสดงความไม่สอดคล้อง (Discrepancy information)

การประเมินในแต่ละขั้นตอนถ้าหากพบข้อบกพร่องก็แก้ไขปรับปรุงในขั้นตอนนั้น ๆ ด้วยวิธีการแก้ปัญหา (Problem solving) ซึ่งประกอบด้วยการถามตัวเอง เพื่อให้ได้คำตอบว่าทำไมจึงเกิดข้อบกพร่องนั้น ๆ มีอะไรเป็นสาเหตุ และมีวิธีการใดสามารถแก้ไขข้อบกพร่องที่มาจากสาเหตุนั้น สำหรับขั้นตอนในการแก้ปัญหามีดังนี้

คำถาม $\Rightarrow$ เกณฑ์ $\Rightarrow$ ข้อมูลที่ตอบคำถาม $\Rightarrow$ การตัดสินใจ
(Q) (C) (I) (D)

เมื่อผู้ประเมินทำการประเมินถึงขั้นที่ 5 ถ้าจะดำเนินการหรือเริ่มวงจรใหม่ก็ต้องทำการออกแบบใหม่ โดยปรับปรุงให้สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์การลงทุน ซึ่งตั้งอยู่บนรากฐานของปัจจัยเบื้องต้นใหม่

รูปแบบการประเมินของ สคริฟเวน (Scriven)

ไมเคิล สคริฟเวน (Michael Scriven, 1967) ได้ให้ความหมายของการประเมินว่า คือ การรวบรวมข้อมูล การตัดสินใจเลือกใช้เครื่องมือเพื่อเก็บข้อมูล และการกำหนดเกณฑ์ประกอบการประเมิน เป้าหมายสำคัญของการประเมิน คือ การตัดสินคุณค่าของโครงการ

จุดมุ่งหมายของการประเมินที่สำคัญมี 2 ประการ คือ

1. การประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation) เป็นการประเมินระหว่างที่โครงการกำลังดำเนินการอยู่ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงโครงการให้ดีขึ้น เพราะการประเมินช่วยให้ข้อมูลย้อนกลับที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงและพัฒนาโครงการ

2. การประเมินผลสรุป (Summative Evaluation) เป็นการประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการ มีจุดมุ่งหมายเพื่อตัดสินในคุณค่าของโครงการ ตลอดจนค้นหาสิ่งที่ดีของโครงการเพื่อนำไปใช้กับสถานการณ์อื่นที่คล้ายคลึงกันต่อไป

สคริฟเวน ได้เสนอแนะว่าในเรื่องการประเมิน เพื่อปรับปรุงหรือดูความก้าวหน้าของโครงการ การประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation) ไม่จำเป็นต้องใช้นักประเมินอาชีพ อาจจะเป็นนักประเมินสมัครเล่น หรือเป็นผู้ที่ทำงานเกี่ยวกับโครงการนั้น ๆ ก็ได้ แต่ถ้าเป็นการประเมินเพื่อตัดสินคุณค่า หรือการประเมินผลสรุป (Summative Evaluation) นั้น ควรจะแยกหน้าที่และความรับผิดชอบของบุคคลต่าง ๆ ให้ชัดเจน รวมทั้งควรจะได้มีการปรึกษาหารือกันระหว่างนักประเมินกับผู้ดำเนินงานในโครงการด้วย

วิธีการประเมิน ในการประเมินมีวิธีการที่สามารถนำไปใช้ได้ 2 วิธี คือ

1. การประเมินก่อนมีการปฏิบัติงานหรือการประเมินคุณค่าภายใน (Intrinsic Evaluation) คือ ประเมินคุณค่าของเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2. การประเมินคุณค่าการปฏิบัติงาน (Pay – off Evaluation) คุณค่าจากผลที่เกิดขึ้นจากการใช้เครื่องมือวัดกับนักเรียน เป็นการประเมินในส่วนหนึ่งซึ่งเป็นผลที่มีต่อผู้รับบริการจากการดำเนินโครงการ เช่น ผลที่ได้จากคะแนนสอบ หรือผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของผู้บริหาร ฯลฯ การประเมินคุณค่าการปฏิบัติงานให้ความสนใจเกี่ยวกับผลของโครงการที่เกิดกับผู้บริหาร จึงจัดว่าเป็นการตัดสินคุณค่าของโครงการโดยอิงเกณฑ์ภายนอก

สคริฟเวน มีความเห็นที่แตกต่างกับครอนบาค ในเรื่องของการใช้กลุ่มเปรียบเทียบมาใช้ในการประเมิน ซึ่งสคริฟเวนเป็นบุคคลที่เห็นว่าการใช้กลุ่มเปรียบเทียบมีข้อดีมากกว่าการไม่ใช้กลุ่ม

เปรียบเทียบ การใช้กลุ่มเปรียบเทียบจะเป็นการประหยัดกว่า ไม่ต้องทำการศึกษาในระยะยาว และใช้กลุ่มตัวอย่างมาก ไม่ต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายมาก นอกจากนี้แล้วสคริฟเวน ยังเชื่อว่าการศึกษากลุ่มย่อยด้วยวิธีการเปรียบเทียบจะเป็นประโยชน์มากกว่าการศึกษาประชากรทั้งหมด และทำได้ง่ายทำได้บ่อยครั้งกว่าด้วย

สคริฟเวน เป็นนักประเมินที่ให้ความสำคัญในการประเมินค่าใช้จ่ายกับผลที่ได้รับเขาเชื่อว่าการประเมินจะขาดความสมบูรณ์ ถ้านักประเมินไม่ได้พิจารณาในเรื่องคุณค่าที่ได้รับโดยการเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของโครงการ สิ่งที่ต้องพิจารณามี 3 ประการ คือ

1. ความเป็นประโยชน์ นักประเมินควรจะต้องพิจารณาว่าสิ่งที่ลงทุนไปนั้นมีประโยชน์มากน้อยเพียงใด คำนวณกับค่าใช้จ่ายที่ต้องใช้ไปหรือไม่
2. ขวัญ หรือกำลังใจ หรือคุณธรรม เป็นสิ่งสำคัญมากในการดำเนินโครงการ ควรพิจารณาด้วยว่าผลของโครงการจะทำให้ขวัญและกำลังใจหรือคุณธรรมของผู้ร่วมโครงการเป็นอย่างไร
3. ค่าใช้จ่าย เป็นเรื่องที่สำคัญมาก แต่นักประเมินไม่ค่อยให้ความสนใจ เนื่องจากมีความยุ่งยากในการประเมิน

รูปแบบการประเมินโครงการของ สเตค (Stake)

โรบอร์ต อี สเตค (Robert E. Stake) ได้พัฒนารูปแบบการประเมินโดยใช้แนวคิดของ ครอนบาค และสคริฟเวน เป็นพื้นฐานในการปฏิบัติในการประเมินของสเตค ถือว่าเป็นรูปแบบหนึ่งที่นักประเมินนำมาประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวาง การประเมินของ สเตค เป็นกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำไปสู่การตัดสินคุณค่าของโครงการ สเตค ได้เสนอโครงสร้างของรูปแบบการประเมิน ใช้ชื่อว่ารูปแบบการประเมิน เคาน์เทนซ์ (Countenance Model) ซึ่งตามโครงสร้างของรูปแบบนี้ ได้จำแนกข้อมูลการประเมินออกเป็น 2 ส่วน คือ เมตริกบรรยาย และเมตริกตัดสินคุณค่า และได้เสนอว่าก่อนการตัดสินคุณค่าของโครงการใด ๆ นักประเมินควรทำการวิเคราะห์หลักการและเหตุผลของโครงการนั้น ๆ ด้วยการประเมินโครงการตามแนวคิดของสเตคผู้ประเมินจะต้องรวบรวมข้อมูลแท้จริงให้ได้ และวิธีการเก็บข้อมูล ข้อมูลที่ต้องการคือข้อมูลที่นำมาใช้เพื่อการอธิบาย และการตัดสินใจ การประเมินนี้จำแนกสิ่งที่จะต้องพิจารณาในการประเมินออกเป็น 3 ส่วน คือ

1. สิ่งนำหรือปัจจัยเบื้องต้น (Antecedents) หมายถึง สภาพเงื่อนไขที่มีอยู่ก่อนแล้วหรือปัจจัยต่าง ๆ ในการดำเนินโครงการ

2. การปฏิบัติ (Transaction) หมายถึง กิจกรรมดำเนินการ กิจกรรมที่ปฏิบัติ เช่น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสำหรับครูและนักเรียน พฤติกรรมระหว่างบุคคล ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน เป็นต้น

3. ผลลัพธ์หรือผลการดำเนินงาน (Outcomes) หมายถึง ผลผลิตที่เกิดขึ้นจากโครงการในการเก็บข้อมูลผู้ประเมินจะต้องบันทึกข้อมูลทั้งสามชนิดนี้ แยกเป็น 4 ประเภท คือ

1) ความคาดหวังหรือแผนงาน (Intents) หมายถึง สิ่งที่เราคาดหวังไว้ จำแนกเป็นความคาดหวังเกี่ยวกับปัจจัยเบื้องต้น การปฏิบัติ และผลการดำเนินงานโครงการ

2) สิ่งที่เกิดขึ้นจริง (Observations) หมายถึง สภาพที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งจำแนกเป็นสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นจริงเกี่ยวกับปัจจัยเบื้องต้น การปฏิบัติและผลการดำเนินงาน

3) มาตรฐาน (Standards) หมายถึง แนวทางการดำเนินงาน คุณลักษณะที่ควรจะมีหรือควรจะได้รับเกี่ยวกับปัจจัยเบื้องต้น การปฏิบัติและผลการดำเนินงาน

4) การตัดสินใจ (Judgments) หมายถึง การพิจารณาผลการตัดสินใจ เป็นการพิจารณาสรุปเกี่ยวกับปัจจัยเบื้องต้น การปฏิบัติและดำเนินงาน

ในการประเมิน ผู้ประเมินต้องพิจารณาข้อมูล เพื่อการบรรยายและต้องมีการศึกษาความสอดคล้องระหว่างความคาดหวังกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริง และความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเบื้องต้นการปฏิบัติ และผลลัพธ์ เมื่อได้ผลอย่างไรแล้วจึงเปรียบเทียบกับมาตรฐานที่กำหนดไว้ และมาตรฐาน ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นแล้วตัดสินใจ

แนวคิดของสเตคแตกต่างไปจากแนวคิดของคนอื่น ๆ ตรงที่ถ้าพบว่า ผลลัพธ์ยังไม่ได้ ไม่ได้หมายความว่า การวางแผนไม่ดีหรือหลักสูตรไม่ดี แต่อาจบกพร่องที่องค์ประกอบอื่น ๆ เช่น การจัดเวลาสภาพแวดล้อม ผู้สอน ผู้บริหาร ผู้เรียน หรือสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ก็ได้

รูปแบบการประเมินของ เคริก แพตทริก (Kirkpatrick)

โดนัลด์ แอล เคริกแพตทริก (Donald L. Kirkpatrick, 1975) แห่งมหาวิทยาลัยวิสคอนซิน สหรัฐอเมริกา อดีตประธาน ASTD (The American Society for Training and Development) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการฝึกอบรมและการประเมินผลการฝึกอบรมว่า “การฝึกอบรมเป็นการช่วยเหลือบุคลากรให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในการฝึกอบรมใด ๆ ควรจะจัดให้มีการประเมินผลการฝึกอบรมซึ่งถือเป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยให้รู้ว่าการจัดโปรแกรมการฝึกอบรมมีประสิทธิภาพเพียงใด”

การฝึกอบรมเป็นกิจกรรมปกติ ที่เกิดขึ้นในทุกโครงการ เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาบุคลากรในหน่วยงาน โดยมุ่งหวังให้ผู้ผ่านการอบรมได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแนวทางการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

เกริก แพตทริก เห็นว่าการประเมินผลการอบรมจะทำให้ได้ความรู้อย่างน้อย 3 ประการ คือ

1. การฝึกอบรมนั้นได้ให้อะไร หรือเกิดประโยชน์ต่อหน่วยงานในลักษณะใดบ้าง
2. ควรยุติโครงการชั่วคราวก่อน หรือควรดำเนินการต่อไปเรื่อย ๆ
3. ควรปรับปรุงหรือพัฒนาโปรแกรมการฝึกอบรมในส่วนใดบ้างอย่างไร

ในการประเมินผลโครงการฝึกอบรม เกริกแพตทริก เสนอไว้ว่า ควรดำเนินการประเมินประสิทธิผลของการอบรม 4 ลักษณะ คือ

1. ประเมินปฏิกิริยาตอบสนอง (Reaction Evaluation) เป็นการตรวจสอบความรู้สึกหรือความพอใจของผู้เข้ารับการอบรม
2. ประเมินการเรียนรู้ (Learning Evaluation) เป็นการตรวจสอบผลการเรียนโดยตรวจสอบให้ครอบคลุม ทั้งด้านความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) และเจตคติ (Attitude)
3. ประเมินพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปหลังการอบรม (Behavior Evaluation) เป็นการตรวจสอบว่าผู้ผ่านการฝึกอบรมได้เปลี่ยนพฤติกรรมไปตามคาดหวังของโครงการหรือไม่
4. ประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นต่อองค์กร (Results Evaluation) เป็นการตรวจสอบว่าผลจากการอบรมได้เกิดผลดีต่อองค์กรหรือเกิดผลกระทบต่อองค์กรในลักษณะใดบ้าง คุณภาพขององค์กรดีขึ้นหรือมีคุณภาพขึ้นหรือไม่

รายละเอียดแนวทางการดำเนินการประเมินแต่ละรายการเป็นดังนี้

1. การประเมินปฏิกิริยาตอบสนอง การประเมินขั้นนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้รู้ว่าผู้ที่จะเข้ารับการฝึกอบรม นั้นมีความรู้สึกอย่างไรต่อการฝึกอบรม เช่น ผู้เข้ารับการอบรมพอใจ หรือไม่ต่อสิ่งที่ได้รับจากการฝึกอบรมและมากน้อยเพียงใด การประเมินปฏิกิริยาตอบสนองนั้น ต้องการได้รับข้อมูลที่เป็นปฏิกิริยาตอบสนองของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ที่มีความหมายและความเป็นจริง เพราะข้อมูลเหล่านี้จะเป็นตัวบ่งชี้ประสิทธิผลของการฝึกอบรมอันดับแรก เกริก แพตทริก กล่าวว่า มีอยู่บ่อยครั้งที่ผู้บริหารตัดสินใจให้ล้มเลิกโปรแกรมการฝึกอบรมเสีย หรือไม่ก็ตัดสินใจให้ดำเนินการฝึกอบรมต่อไป โดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากการประเมินปฏิกิริยาตอบสนองเป็นพื้นฐาน

วิธีการที่จะช่วยให้ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับปฏิกิริยาตอบสนองที่มีความหมาย / และตรงตามความจริงจากผู้เข้ารับการฝึกอบรม ได้แก่

1) กำหนดให้แน่นอนชัดเจนลงไปว่าต้องการได้รับข้อมูลอะไร เช่น ปฏิกริยาตอบสนองของเนื้อหาหลักสูตร วิธีการฝึกอบรม วิทยากร สถานที่ฝึกอบรม ระยะเวลาที่ใช้ในการฝึกอบรม บรรยายภาคฝึกอบรม ฯลฯ

2) ออกแบบของเครื่องมือ หรือแบบสอบถามที่จะใช้เก็บข้อมูล

3) ข้อคำถามที่ใช้ ควรเป็นชนิดที่เมื่อได้รับข้อมูลหรือได้คำตอบแล้วสามารถนำมาแปลงเป็นตัวเลขแจกแจงความถี่ และวิเคราะห์ในเชิงปริมาณได้

4) กระตุ้นให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม ได้เขียนแสดงความคิดเห็นข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในข้อคำถามต่าง ๆ

5) เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมแสดงปฏิกริยาตอบสนอง ผ่านแบบสอบถามตามความเป็นจริงจึงมีควรให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรม เขียนชื่อตนเองไปในแบบสอบถาม

อนึ่งในการแจกแบบสอบถามเพื่อประเมินปฏิกริยาตอบสนองนี้ผู้ประเมิน ต้องแน่ใจว่าได้ให้เวลาผู้เข้ารับการฝึกอบรมอย่างเพียงพอที่จะให้คำตอบทุกข้อ ควรอธิบายก่อนที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะออกจากห้องฝึกอบรมเมื่อสิ้นสุดโปรแกรม ฟังหลีกเลี่ยงการปล่อยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมนำแบบสอบถามติดตัวออกไป และส่งคืนกลับมาในภายหลัง

2. การประเมินการเรียนรู้ (Learning Evaluation) การประเมินผลในขั้นนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะให้รู้ว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้รับความรู้ และทักษะอะไรบ้าง และมีเจตคติอะไรบ้างที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ทั้งนี้เพราะความรู้ ทักษะ เจตคติ ล้วนเป็นองค์ประกอบพื้นฐานสำคัญ ที่จะช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงานของผู้เข้ารับการฝึกอบรมในโอกาสต่อไป เคริก แพตทริก ได้ให้ข้อเสนอแนะสำหรับการประเมินการเรียนรู้ไว้ดังนี้

1) ต้องการวัดความรู้ ทักษะและเจตคติ ของผู้เข้ารับการฝึกอบรมทั้งก่อนและหลัง

2) วิเคราะห์ทั้งคะแนนรายข้อและคะแนนรวมโดยเปรียบเทียบระหว่างก่อนและหลังการฝึกอบรม

3) ถ้าเป็นไปได้ควรใช้กลุ่มควบคุม ซึ่งเป็นกลุ่มของผู้ที่ไม่ได้รับการฝึกอบรม แล้วเปรียบเทียบคะแนนความรู้ ทักษะ และเจตคติของกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง ซึ่งเป็นกลุ่มของผู้เข้ารับการฝึกอบรมว่าแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร

สำหรับเครื่องมือที่ใช้วัดความรู้ ทักษะ และเจตคติมี 2 แบบคือ

1) ใช้แบบสอบวัดความรู้ ทักษะ และเจตคติ ที่เป็นแบบวัดมาตรฐาน

2) สร้างแบบสอบขึ้นใช้เอง แบบสอบวัดความรู้ ทักษะ และเจตคติที่สร้างขึ้นเองนี้อาจจะใช้รูปแบบอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่าง หรือทุกอย่างต่อไปนี้ได้ เช่น

- แบบ “ถูก” หรือ “ผิด”
- แบบ “เห็นด้วย” หรือ “ไม่เห็นด้วย” ซึ่งอาจเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 4 หรือ 5 หรือ 6 สเกลก็ได้

- แบบเลือกคำตอบที่เห็นว่าถูกต้องที่สุด
- แบบเติมคำ / ข้อความลงในช่องว่าง

3) การประเมินพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปหลังการอบรม (Behavior Evaluation) การประเมินผลในขั้นนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อตรวจสอบว่าผู้เข้ารับการฝึกอบรม ได้มีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการทำงานไปในทิศทางที่พึงประสงค์หรือไม่

การประเมินผลในขั้นนี้นับว่ายาก และใช้เวลามากกว่าการประเมินผลในสองขั้นแรก เพราะจะต้องออกไปติดตามประเมินผลในสถานที่ทำงานจริง ๆ ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ซึ่งจะมีคำถามอยู่หลายข้อที่ผู้ประเมินต้องตอบให้ได้เสียก่อน เช่น

- ควรจะออกไปประเมินผลเมื่อไร (1 เดือน หรือ 3 เดือน หรือครึ่งปี หรือ 1 ปี ภายหลังจากการฝึกอบรม)

- จะเก็บข้อมูลจากใครจึงจะเชื่อถือได้มากที่สุด (จากผู้บังคับบัญชา จากเพื่อนร่วมงานจากผู้ใต้บังคับบัญชา หรือจากผู้เข้าร่วมการฝึกอบรมเอง)

- 1) ควรวัดพฤติกรรมการทำงานของผู้เข้ารับการฝึกอบรมทั้งก่อนและหลังการฝึกอบรม
- 2) ระยะเวลาระหว่างการฝึกอบรมกับการประเมินผลหลังการฝึกอบรมนั้นควรจะให้ห่างกันพอสมควร เพื่อให้แน่ใจว่าการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการทำงานได้เกิดขึ้นจริง ๆ ทางที่ดีควรประเมินหลาย ๆ ครั้งเป็นระยะ ๆ ไปเช่นประเมินทุก 3 เดือน เป็นต้น

3) ควรจะได้เก็บข้อมูลจากหลาย ๆ แหล่ง เช่น จากผู้บังคับบัญชาจากเพื่อนร่วมงาน และจากกลุ่มผู้ที่ผ่านการอบรมเชิงปฏิบัติการ เห็นว่าการประเมินผลในขั้นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การทำงานตามข้อเสนอที่กล่าวมานั้นจะนำไปใช้จริง ๆ จะต้องใช้เวลา และอาศัยความชำนาญของ ผู้ประเมินผลเป็นอย่างมาก เขาจึงได้เสนอให้ทำกับโปรแกรมการฝึกอบรมขนาดใหญ่ และโปรแกรม ที่จำเป็นต้องจัดหลาย ๆ ครั้งต่อไปในอนาคตเท่านั้น ส่วนโปรแกรมการฝึกอบรมขนาดเล็ก ทั่วๆ ไปอาจใช้วิธีการง่าย ๆ ดังนี้

- กำหนดว่ามีพฤติกรรมการทำงานอะไรบ้าง ที่คาดหวังจะให้เกิดการเปลี่ยนแปลง

- เตรียมคำถามที่จะใช้สำหรับการสัมภาษณ์
- ทำการสัมภาษณ์บุคคลหลาย ๆ กลุ่มภายหลังการฝึกอบรมสักระยะหนึ่ง เพื่อให้รู้ว่าพฤติกรรมที่คาดหวังเอาไว้เหล่านั้น ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงจริง ๆ หรือไม่
- ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ควรจะได้นำมาทำการวิเคราะห์เนื้อหา

อนึ่งถ้าเป็นการสัมภาษณ์ผู้ได้บังคับบัญชาของผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะต้องแน่ใจว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรม จะไม่มีอิทธิพลต่อการตอบ หรือสัมภาษณ์ของผู้ได้บังคับบัญชา

4) การประเมินผลลัพธ์ที่เกิดต่อองค์กร (Results Evaluation)

การประเมินผลในขั้นนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะให้รู้ว่าการฝึกอบรมได้ก่อให้เกิดผลดีต่อหน่วยงานอย่างไรบ้าง เป็นการประเมินผลที่ต้องการจะให้เกิดขึ้นกับหน่วยงาน เช่น การลดค่าใช้จ่าย การปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงาน การเพิ่มปริมาณการขายและการผลิตอัตราการลาออกลดลง เป็นต้น ซึ่งนับว่าเป็นการประเมินผลที่ยากที่สุด เพราะในความเป็นจริงนั้น มีตัวแปรอื่น ๆ อีกมากมายนอกจากการฝึกอบรมที่มีผลกระทบต่อหน่วยงานและตัวแปร “เหล่านั้น” บางทีก็ยากต่อการควบคุม ฉะนั้นอะไรก็ตามที่เกิดขึ้นแก่หน่วยงานในทางที่ดีจึงสรุปได้ยากกว่าเป็นผลจากโปรแกรมการฝึกอบรม เคริกแพตริก ได้ให้ข้อเสนอแนะในการประเมินผลขั้นนี้ไว้ ดังนี้

- 1) ควรวัดสภาวะการณ์หรือเงื่อนไขต่าง ๆ ก่อนการฝึกอบรมเอาไว้แล้วนำไปเปรียบเทียบกับสภาวะการณ์ภายหลังการฝึกอบรม โดยใช้ข้อมูลที่สังเกตได้ หรือวัดได้
- 2) พยายามหาทางควบคุมตัวแปรอื่น ๆ ซึ่งคาดว่าจะมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงในผล ที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับหน่วยงานวิธีหนึ่งที่ทำได้คือ การใช้กลุ่มควบคุมหรือกลุ่มทดลอง

รูปแบบการประเมินของแพตตัน (Patton)

เอ็ม คิว แพตตัน (M.Q. Patton, 1978) ได้เสนอแนวคิดและรูปแบบการประเมินที่ยึดประโยชน์ใช้สอย (Utilization-Focused Evaluation) เพื่อแก้ปัญหาของงานประเมิน โดยเฉพาะในประเด็นที่มักจะได้รับการวิจารณ์ว่าประเมินแล้วไม่ได้ผลการประเมินไปใช้ หรือผู้บริหารมองว่าผลการประเมินไม่ตรงกับข้อมูลที่ต้องการใช้ประกอบการตัดสินใจ แพตตัน จึงได้เสนอแนวคิดและแนวทางในการประเมิน ดังนี้

- 1) หลักการในการประเมิน การประเมินโครงการ นักประเมินควรให้ความสำคัญกับผู้บริหาร หรือกลุ่มลูกค้าที่จะใช้ผลการประเมินนั้น ๆ คำถามเพื่อการประเมินหรือตรวจสอบควรเกิดจากกลุ่มผู้เกี่ยวข้องเหล่านั้น หรือต้องเป็นความอยากรู้อยากเห็น หรืออยากใช้ข้อมูลผลการประเมิน

ของผู้เกี่ยวข้อง ไม่ใช่ใช้ความอยากรู้อยากเห็น ของนักประเมินเป็นกรอบในการกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน ซึ่งการประเมินตามแนวคิดนี้ จะทำให้ผลการประเมินมีโอกาสนำไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนามากขึ้น

2) ขั้นตอนการดำเนินการประเมิน แพตตันได้เสนอแนวทางในการประเมินโดยเฉพาะการดำเนินการ เพื่อให้ได้วัตถุประสงค์ของการประเมิน โดยแบ่งกิจกรรมเป็น 3 ขั้นตอน คือ

(1) จำแนกประเภทหรือกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ในขั้นตอนนี้ นักประเมินจะต้องพิจารณาว่า มีใครบ้างที่เกี่ยวข้องกับโครงการที่จะประเมิน หรือเป็นผู้ที่ต้องการใช้ผลประเมิน เช่น ผู้บริหาร ผู้รับผิดชอบโครงการ และผู้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการคนอื่น ๆ

(2) สัมภาษณ์ / สอบถามผู้เกี่ยวข้องที่ได้จากข้อ (1) เพื่อรวบรวมความเห็น หรือความต้องการว่ากลุ่มบุคคลเหล่านั้นต้องการทราบผลการดำเนินงานโครงการในลักษณะใดบ้าง ต้องการใช้อะไร ข้อมูลการประเมินในเรื่องใด หรืออยากรู้อะไร

(3) จัดหมวดหมู่คำถาม หรือความอยากรู้อยากเห็น หรือความต้องการใช้ข้อมูลของกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับโครงการ แล้วกำหนดเป็นรายการ คำถามหลัก ๆ เพื่อการประเมิน เช่น การดำเนินงานโครงการทำได้ตามแผนเพียงใด เกิดปัญหาในลักษณะใดบ้าง ผลการดำเนินงานของโครงการได้บรรลุวัตถุประสงค์เพียงใด ผู้เข้ารับการอบรมมีความพึงพอใจการอบรมครั้งนี้หรือไม่ ผู้เข้าอบรมมีความรู้และเจตคติเพิ่มขึ้นมากน้อยเพียงใด หรือการดำเนินโครงการก่อให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนมากน้อยเพียงใด เป็นต้น

หลังจากดำเนินการทั้ง 3 ขั้นตอนแล้ว นักประเมินจึงกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมินที่ครอบคลุมประเมินคำถามการประเมินของกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ส่วนการดำเนินการในขั้นตอนต่อไป ก็ดำเนินการตามกระบวนการประเมินตามปกติ

รูปแบบการประเมินของเดวิด เฟตเตอร์แมน (David Fetterman)

เดวิด เฟตเตอร์แมน (David Fetterman, 1994) ได้เสนอแนวคิดการประเมินแบบเสริมพลัง (Empowerment) ซึ่งอยู่บนพื้นฐานความคิดของการประเมินแบบสร้างความร่วมมือจากทุกฝ่าย การประเมินแบบเสริมพลังเป็นการใช้โมทัศน์ของการประเมิน เทคนิคการประเมิน และข้อค้นพบจากการประเมิน ไปกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาปรับปรุงการกำกับตนเอง โดยใช้วิธีการทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพในการดำเนินงานเป็นกระบวนการที่กระทำ เพื่อช่วยให้กลุ่มบุคคลต่าง ๆ ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมเรียนรู้ ช่วยตนเองพัฒนาตนเองโดยใช้วิธีการประเมินตนเอง และสะท้อนผลแก่ตนเอง กลุ่มคนที่เกี่ยวข้องในการประเมินแบบเสริมพลังจึงประกอบด้วยบุคคลภายในที่ทำการประเมินผลด้วยตนเอง และนักประเมินแบบเสริมพลังจึงประกอบด้วยบุคคล

ภายในที่ทำการประเมินผลด้วยตนเอง และนักประเมินภายนอกที่ทำหน้าที่เป็นผู้ให้คำแนะนำ (Coach) หรือผู้อำนวยความสะดวกในการประเมิน (Facilitator) การประเมินแบบเสริมพลังเป็นการนำผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อเพิ่มการใช้ประโยชน์ของผลการประเมิน มีการร่วมมือกันระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อเพิ่มการใช้ประโยชน์ของผลการประเมิน มีการให้ความรู้ในการประเมินแก่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หรือผู้มีส่วนร่วม ผู้ประเมินมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก หรือผู้ให้คำแนะนำ ไม่ใช่ผู้ตัดสินเกี่ยวกับการประเมิน เป็นการตัดสินใจร่วมกันระหว่างผู้ประเมินและผู้มีส่วนร่วม ผู้ประเมินมีหน้าที่แนะนำช่วยเหลือเทคนิค และสร้างพลังการประเมินร่วมกันของผู้เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง การประเมินแบบนี้ได้จับลงแค่การทราบคุณค่าของการประเมินเหมือนการประเมินแบบเก่า แต่การประเมินต้องเป็นกระบวนการทำงานที่ต่อเนื่อง ดำเนินต่อไปตลอดระยะของการพัฒนาโครงการ

ขั้นตอนการประเมิน

เฟรดเธอร์แมน ได้เสนอขั้นตอนการประเมินแบบเสริมพลังเพื่อพัฒนาบุคลากรในโครงการให้สามารถประเมินได้ด้วยตนเอง โดยมีขั้นตอนการประเมิน 4 ขั้นตอน คือ

- 1) การรวบรวมข้อมูล (Taking Stock) เป็นการตรวจสอบสถานภาพของโครงการว่าอยู่ ณ จุดใด รวมถึงการวิเคราะห์จุดอ่อนและจุดแข็งของโครงการ
- 2) การกำหนดเป้าหมายที่ต้องการบรรลุ (Setting Goals) เป้าหมายที่กำหนดนั้นต้องมีความท้าทายแสดงถึงศักยภาพที่เป็นไปได้ ลักษณะสัมพันธ์กับกิจกรรมโครงการแหล่งทรัพยากร ในขั้นตอนนี้ผู้มีส่วนร่วมในโครงการร่วมกันกำหนดเป้าหมาย อาจจะใช้วิธีการระดมสมอง โดยจัดบรรยากาศให้มีลักษณะแบบประชาธิปไตย มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน จนได้เป้าหมายที่ทุกคนเห็นสอดคล้องกัน หรือเป็นเป้าหมายสำคัญที่ต้องการบรรลุ
- 3) การพัฒนากลยุทธ์เพื่อปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมาย (Developing Strategies) ขั้นตอนนี้ผู้มีส่วนร่วมในโครงการร่วมกันรับผิดชอบและพัฒนากลยุทธ์ เพื่อให้กิจกรรมในโครงการดำเนินงานให้ประสบความสำเร็จ การพัฒนากลยุทธ์อาจใช้การระดมสมอง การพิจารณาทบทวนอย่างรอบคอบ การตกลงร่วมกันฉันทามติ (Consensual Agreement) กลยุทธ์ที่พัฒนาจะถูกนำไปปฏิบัติแล้ว มีการทบทวน ตรวจสอบเกี่ยวกับประสิทธิผล และความเหมาะสม
- 4) การจัดหาหลักฐานที่แสดงถึงความก้าวหน้าในการปฏิบัติงาน (Documenting Progress) ในขั้นตอนนี้ผู้มีส่วนร่วมในโครงการพิจารณาถึงหลักฐานที่จะแสดงให้เห็นถึงหลักฐานที่จะแสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้า ความสัมพันธ์กับเป้าหมายของโครงการ และหลักฐานต้องมีความน่าเชื่อถือ

ในแต่ละขั้นตอนที่กล่าวข้างต้นนักประเมินภายนอกและผู้มีส่วนร่วม (นักประเมินภายใน) ในโครงการจะทำงานร่วมกัน โดยตัวนักประเมินภายนอกมีบทบาทเป็นที่ปรึกษาของการทำงาน มากกว่าที่จะทำบทบาทของผู้ประเมิน ทั้งนี้บทบาทของนักประเมินภายนอกอาจเกี่ยวข้องกับการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการให้ข้อมูลป้อนกลับ

ลักษณะของการประเมินแบบเสริมพลัง

จุดเน้นของการประเมินแบบเสริมพลัง คือ การพัฒนาปรับปรุงโครงการ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ในบริบทของการประเมินแบบเสริมพลัง นักประเมินภายนอกจะมีบทบาทในการพัฒนาบุคลากรหลายลักษณะดังนี้

1) การฝึกอบรม (Training) เป็นกระบวนการพัฒนาบุคลากรภายในให้สามารถทำการประเมินตนเองได้ โดยการให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการประเมิน เทคนิคการประเมินทำให้บุคลากรภายในเกิดการเรียนรู้ทุกขั้นตอนของการทำงานมุ่งให้บุคลากรเกิดความรู้ความเข้าใจในวิธีการมากกว่าให้ความรู้ต่าง ๆ ดังที่ เฟทเธอร์แมน ได้กล่าวในเชิงเปรียบเทียบว่า “ถ้าสอนวิธีจับปลาแก่เขา เขาจะสามารถเลี้ยงชีพได้ตลอดชีวิต”

2) การอำนวยความสะดวก (Facilitation) โดยบทบาทนักประเมิน เป็นผู้ชี้แนะแนวทางในการประเมิน กระตุ้นกำกับการทำงาน พยายามขจัดอุปสรรคปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นให้ข้อเสนอแนะเพื่อให้เกิดความมั่นใจว่ากระบวนการประเมินไม่ล้มเหลว

3) การได้รับการสนับสนุน (Advocacy) เป็นขั้นตอนของการนำผลการประเมินตนเองไปใช้ประโยชน์ โดยการนำผลการประเมินเสนอผู้เกี่ยวข้องโดยเฉพาะผู้บริหาร หรือแหล่งทุนสนับสนุนเพื่อขอรับการสนับสนุนด้านทรัพยากรในการดำเนินงาน โดยผลที่ได้จากการประเมินอาจจะเป็นไปทางบวก คือ บรรลุผลตามที่ต้องการก็สามารถของการสนับสนุนเพื่อปรับปรุงข้อบกพร่องต่าง ๆ

4) การสร้างความกระจ่าง (Illumination) เป็นการสร้างความกระจ่างให้เกิดขึ้นกับบุคลากรภายในที่ผ่านประสบการณ์การทำงานประเมินผลตนเอง ผลที่ได้จากการประเมินแบบเสริมพลังเป็นกระบวนการที่ช่วยเปิดหูเปิดตา ทำให้เกิดประสบการณ์ ในการเรียนรู้ กระบวนการนี้ถือว่าการพัฒนาบุคลากรให้เกิดความชัดเจนในตนเอง ทำให้เกิดการสร้างชุมชนของผู้รู้ขึ้น

5) การมีเสรีภาพในการกำหนดอนาคตของตนเอง (Liberation) เกิดขึ้นหลังจากที่กระบวนการประเมินแบบเสริมพลังช่วยทำให้บุคลากรเกิดการพัฒนา และทำให้เขาเหล่านั้นสามารถมองเห็นอนาคตของตนเองว่าควรพัฒนาไปในทิศทางใดถือเป็นการให้เสรีภาพกับคณะทำงานในการกำหนด

แนวทางการดำเนินงาน และพัฒนางานของตนเองกล่าวคือ เป็นการทำให้บุคลากรสามารถใช้ความคิดที่อิสระจากกรอบความคิดแบบเดิมสามารถสร้างและกำหนดแนวทางของตนเองได้

รูปแบบการวิเคราะห์ระบบ (System Analysis Approach)

นิศา ชูโต (2547: 20-22) กล่าวถึงการประเมินรูปแบบการวิเคราะห์ระบบไว้ว่า ในการวิเคราะห์นั้นจะต้องมุ่งถึงผลที่ได้จากโครงการ และพยายามหาความเกี่ยวข้องของรูปแบบของแผนงานที่วางในโครงการกับตัวปัจจัยต่าง ๆ ข้อมูลต่าง ๆ และผลที่จะเกิดจากโครงการต้องวัดในเชิงปริมาณ และสาเหตุที่เป็นเรื่องของเหตุและผลได้ ใช้การวิเคราะห์ทางสถิติและวิธีการประเมินส่วนใหญ่มักจะเป็นเทคนิคการทดลองเพื่อดูผลของการวางแผนแบบต่าง ๆ ในสภาพการณ์ทางธรรมชาติรูปแบบนี้ได้นำแนวคิดและเทคนิคของการวางแผนการจัดการให้สอดคล้องกับการกำหนดงบประมาณ เทคนิคนี้เรียกว่า PPB (Planning Programing and Budgeting) เพื่อการสร้างผลผลิตสูงสุด โดยมีความเชื่อว่าปัจจัยเบื้องต้น (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต (Output) มีความสัมพันธ์กันในลักษณะฟังก์ชันการผลิตที่สม่ำเสมอและมั่นคง การประเมินตามแนวคิดนี้นิยมใช้การทดลอง มีการออกแบบกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม เพื่อหาข้อสรุประหว่างปัจจัยเบื้องต้นและผลผลิต พร้อมทั้งสรุปผลที่ได้ว่าบรรลุเป้าหมายหรือไม่ รูปแบบการวิเคราะห์ระบบสามารถประเมินได้ 3 ด้าน ได้แก่

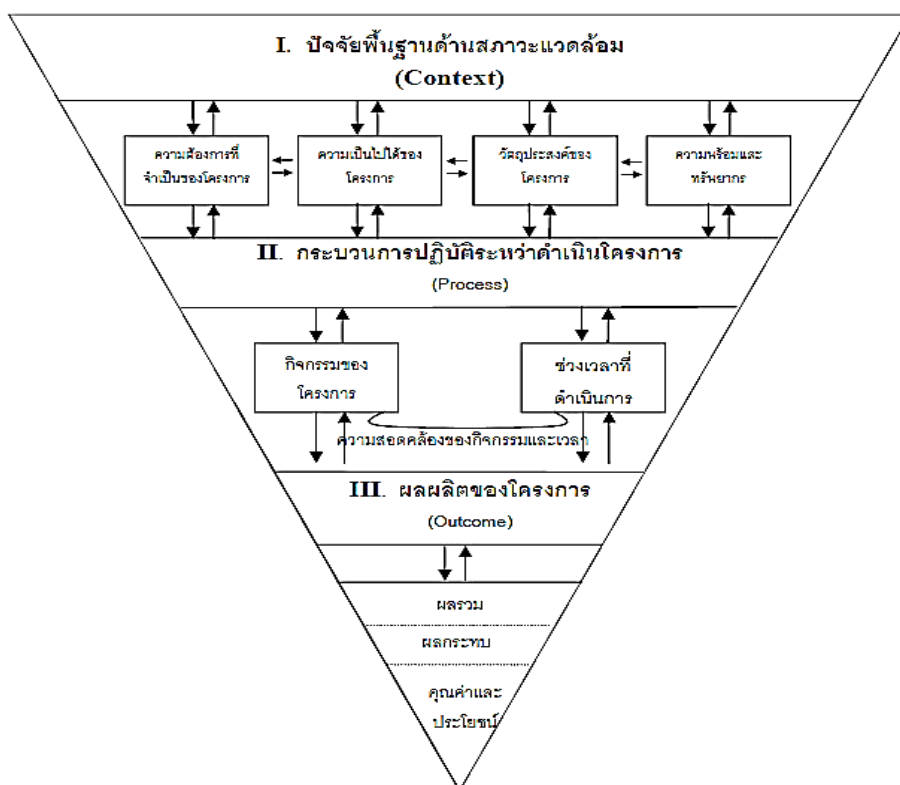
1. การประเมินด้านปัจจัยเบื้องต้น (Input) เป็นการประเมินว่า ปัจจัยที่ต้องการมีอะไรบ้างพอเพียงหรือไม่ ภายใต้ปัจจัยนี้มีทางเลือกใด หรือโปรแกรมใดที่เราควรดำเนินการเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของโครงการ การประเมินปัจจัยเบื้องต้น ได้แก่ บุคลากร เงิน วัสดุอุปกรณ์ จะช่วยให้ผู้ดำเนินโครงการเลือกแผนจัดโปรแกรมได้อย่างเหมาะสม หรือถ้าประเมินโครงการที่ดำเนินไปแล้ว ผลจากการประเมินปัจจัยก็จะให้คำตอบว่าการดำเนินโครงการที่ทำไปนั้นได้ดำเนินไปตามแผนที่วางไว้หรือไม่

2. การประเมินกระบวนการ (Process) เป็นการประเมินว่า ได้นำโครงการไปปฏิบัติตามแผนที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินกระบวนการสามารถทำได้ 2 ลักษณะ คือ มีการประเมินก่อนการนำไปปฏิบัติจริง ลักษณะที่สอง คือการประเมินกระบวนการขณะปฏิบัติอยู่โดยการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมจะช่วยให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่คณะกรรมการดำเนินโครงการอย่างมาก

3. การประเมินผลผลิต (Output) เป็นการประเมินผลว่าเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของโครงการหรือไม่ ซึ่งอาจทำได้ทันทีที่โครงการสิ้นสุด และมีการติดตามผลการปฏิบัติงานต่อมาอีกภายหลังในช่วง 6 เดือน เป็นต้น การประเมินช่วยให้การตัดสินใจการรับรอง ล้มเลิก หรือปรับขยายโครงการ

รูปแบบการประเมิน “CPO” ของเยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2550: 187-189) ได้ชี้ให้เห็นว่า “การประเมิน” เป็นกระบวนการอย่างหนึ่งของสังคม ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักคือการตัดสินคุณค่าของสิ่งที่มุ่งจะประเมิน ซึ่งอาจจะเป็นทรัพยากรและความพร้อม กิจกรรม โครงการและแผนปฏิบัติการของหน่วยงาน สถาบัน องค์กร หรือสังคมนั้น ๆ เพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายของการปรับปรุงหรือพัฒนาคุณค่าของสิ่งที่มุ่งจะประเมินดังกล่าว รวมทั้งการพัฒนาสังคมโดยรวม “การประเมินโครงการ” นั้น เป็นกระบวนการรวบรวมข้อมูล และสารสนเทศที่จำเป็นอันจะนำไปสู่การตัดสินความสำเร็จ รวมทั้งการแก้ไข ปรับปรุง พัฒนา ตลอดจนการสร้างและการกำหนดทางเลือกใหม่ในการดำเนินโครงการ ดังนั้นกิจกรรมการประเมินโครงการ จึงเป็นกระบวนการรวบรวมข้อมูลและสารสนเทศที่จำเป็นเกี่ยวกับปัจจัยขั้นพื้นฐานของโครงการ ตลอดจนกระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินการ และผลผลิตของโครงการ ภายใต้กิจกรรมและช่วงเวลาที่ได้กำหนดหรือวางแผนไว้ ดังนั้นเพื่อช่วยให้เห็นความสัมพันธ์ของกระบวนการต่าง ๆ ดังกล่าวได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี จึงได้พัฒนาเป็นรูปแบบหรือแบบจำลองของการประเมินโครงการขึ้น ซึ่งคิดว่าจะเหมาะที่จะนำมาประยุกต์ใช้ในประเทศไทยโดยตรง ดังปรากฏในภาพที่ 3

ภาพที่ 3 แบบจำลองการประเมิน “CPO” (CPO'S Evaluation Model)

หมายเหตุ : สัญลักษณ์ที่ใช้มีดังนี้

1. ----- หมายถึง เส้นแบ่งระหว่างองค์ประกอบ ซึ่งแยกกันไม่ได้ขาด
2. —————> หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างแต่ละองค์ประกอบในลักษณะของ
 <----- การสื่อสารแบบสองทางอย่างครบวงจร

3. C หมายถึง Context

4. P หมายถึง Process

5. O หมายถึง Outcome

ตัวแบบ CPO ประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วนใหญ่ ๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่องตามลำดับ คือ

1. ปัจจัยพื้นฐานด้านสถานะแวดล้อมของโครงการ (Context) ปัจจัยด้านนี้หมายถึง “บริบท” ต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวกับโครงการทั้งหมด เช่น ปัจจัยทางการเมือง ทางสังคม ทางวัฒนธรรม รวมทั้งปัจจัยทางกายภาพ และทางด้านจิตใจ เป็นต้น การประเมินในส่วนนี้ เป็นการประเมินสถานะแวดล้อมหรือ “บริบท” ต่าง ๆ ของโครงการนั้น ๆ ว่ามีความเหมาะสมหรือไม่อย่างไร โดยพิจารณาถึง

1.1 ความต้องการของโครงการ (Needs Assessment) เพื่อให้ทราบถึงความจำเป็นหรือความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อโครงการ

1.2 ความเป็นไปได้ของโครงการ (Feasibility) เพื่อให้ทราบถึงโอกาสในการจัดทำโครงการ

1.3 การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการเพื่อระบุถึงสิ่งที่ต้องการจะเกิดขึ้นจากโครงการ

1.4 ความพร้อมและทรัพยากรในด้านต่าง ๆ เช่น เงินทุนหรืองบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ บุคลากร เป็นต้น

2. กระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการ (Process) คำว่า “กระบวนการ” หมายถึง ขั้นตอนหรือกรรมวิธีที่จะต้องปฏิบัติตามลำดับก่อนหลังอย่างเป็นระบบ และครบวงจรในระหว่างดำเนินโครงการ กระบวนการดังกล่าวอาจจะแตกต่างกันไปตามเป้าหมายในเชิงปรัชญาของแต่ละโครงการ เช่น โครงการธุรกิจ เป้าหมายหลักก็คือ การแสวงหากำไรจากการดำเนินธุรกิจนั้น ๆ ให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยลดต้นทุนการดำเนินงานให้เหลือน้อยที่สุด ส่วนโครงการทางการศึกษาของรัฐ เป้าหมายหลักก็คือ การปลูกฝังความรู้ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งเด็กเยาวชน และบุคคลทั่วไป โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติในระยะยาว โครงการบางประเภทนี้จะไม่มุ่งแสวงหากำไรสูงสุดเป็นหลัก เป็นต้น ถึงแม้ว่ากระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการอาจจะแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับเป้าหมายในเชิงปรัชญาของแต่ละโครงการนั้น ๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว แต่สำหรับการประเมินโครงการโดยทั่วไป

มีองค์ประกอบสำคัญที่ต้องพิจารณาเป็นพิเศษ ก็คือ ความสอดคล้องของกิจกรรมและช่วงเวลา โดยพิจารณาถึง

2.1 กิจกรรม (Activity) เพื่อให้ทราบว่า กิจกรรมนั้น ๆ มีความสอดคล้องหรือตรงกับวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ และมีการจัดลำดับที่เหมาะสมต่อเนื่องกันมากน้อยเพียงใด

2.2 ช่วงเวลา (Timing) เพื่อให้ทราบว่า ช่วงเวลาที่จะดำเนินโครงการทางด้านกิจกรรมนั้น มีความเหมาะสมเพียงไร มีข้อจำกัดประการใด และช่วงเวลาที่กำหนดไว้นั้น สามารถจะปรับเปลี่ยนไปจากเดิมได้ตามความจำเป็นหรือไม่ และเพราะเหตุใด

3. ผลผลิตของโครงการ (Outcome) คำว่า “ผลผลิต” (Outcome) นั้น นักประเมินบางท่านใช้คำว่า “ผลผลิต” (Product) ซึ่งหมายถึง ผลที่ได้รับจากการกระทำใด ๆ แต่บางท่านใช้คำว่า “ผลลัพธ์” (Output) ซึ่งหมายถึง ผลงานหรือสิ่งที่ปรากฏออกมาภายหลัง ดังนั้น คำว่า “ผลผลิต” ที่ใช้นี้ จึงมีความหมายครอบคลุมคำศัพท์ภาษาอังกฤษทั้ง 3 คำ ดังที่กล่าวมาแล้ว ด้วยเหตุนี้ คำว่า “ผลผลิตของโครงการ” จึงหมายถึง ผลงานหรือผลที่ได้รับจากการกระทำกิจกรรมใด ๆ ของแต่ละโครงการ โดยสามารถแบ่งผลงานดังกล่าวเป็น 3 ประเภท คือ ผลรวม (Overall) ผลกระทบ (Impact) และคุณค่าหรือประโยชน์ (Utility) ตามลำดับ

3.1 ผลรวม (Overall) เพื่อให้ทราบถึงผลที่เกิดขึ้นทั้งหมดจากกิจกรรมของโครงการ ทั้งโดยตรงและทางอ้อม

3.2 ผลกระทบ (Impact) เพื่อให้ทราบถึงผลที่ตามมาจากการดำเนินโครงการนั้น ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม รวมทั้งจากที่คาดหวังไว้ และมีได้คาดหวังไว้ด้วยคุณค่าหรือประโยชน์ (Utility) เพื่อให้ทราบถึงคุณค่าหรือความสำคัญของผลที่ได้มาจากการประเมิน ทั้งนี้เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจ หรือเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมต่อไป

ในขณะที่ สมถวิล วิจิตรวรรณ (2552: 23-25) ได้อธิบายถึงรูปแบบการประเมินโครงการไว้ว่า โมเดลการประเมินหรือรูปแบบการประเมินคือ กรอบความคิดในการประเมินที่เสนอโดยนักประเมินที่มีชื่อเสียง มีผู้เสนอรูปแบบการประเมินหลากหลาย ในที่นี้จะนำเสนอเฉพาะรูปแบบที่นิยมใช้จำนวน 7 รูปแบบ มีแต่ละรูปแบบการประเมินมีลักษณะเฉพาะแตกต่างกัน รูปแบบการประเมินโครงการตั้งแต่ 1 ถึง 5 เป็นรูปแบบการประเมินดั้งเดิมก่อน ค.ศ.1989 ต่อมาการประเมินตั้งแต่ ค.ศ.1989 พัฒนาไปในแนวทางการเน้นการใช้ประโยชน์จากผลการประเมิน การประเมินแบบมีส่วนร่วม และการประเมินที่ให้ความสำคัญกับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการประเมิน (Stakeholder) ทำให้เกิดรูปแบบการประเมิน 6 ถึง 7 ในที่นี้จะกล่าวสรุป ทั้ง 7 รูปแบบ ดังนี้

1. รูปแบบการประเมินที่ยึดจุดมุ่งหมาย (Objective model หรือรูปแบบ Tyler) นิยามการประเมินรูปแบบนี้ คือ การเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานกับจุดมุ่งหมายของโครงการ โครงการที่ประสบผลสำเร็จ คือ โครงการที่บรรลุจุดมุ่งหมายของโครงการการเลือกรูปแบบนี้ จุดมุ่งหมายของโครงการ ต้องเขียนอย่างชัดเจน ครอบคลุม และสามารถทำการวัดได้

2. รูปแบบการประเมินแบบชิป (CIPP model) นำเสนอโดยสตัฟเฟิลบีม นิยามการประเมินรูปแบบนี้ คือ กระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นประโยชน์เพื่อใช้เป็นทางเลือกในการตัดสินใจ มีรูปแบบการประเมิน 4 ด้าน คือ

2.1 การประเมินสถานะแวดล้อม (Context Evaluation : C) เป็นการประเมินสถานะแวดล้อมก่อนการกำหนดโครงการ เช่น ประเมินสภาพสังคม เศรษฐกิจ ความต้องการจำเป็น เพื่อกำหนดโครงการขึ้นมา

2.2 การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation : I) เป็นการประเมินก่อนเริ่มการปฏิบัติงาน เพื่อพิจารณาความเหมาะสมพอเพียงของทรัพยากร เพื่อให้ นำทรัพยากรมาใช้ เพื่อให้โครงการบรรลุผล

2.3 การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation : P) เป็นการประเมินในระหว่างดำเนินโครงการ เพื่อหาข้อบกพร่องของการปฏิบัติการทั้งนี้ ข้อมูลที่ได้จะได้นำไปปรับปรุงพัฒนาแก้ไข การดำเนินการในแต่ละช่วงให้ทันเวลาต่อไป

2.4 การประเมินผลผลิต (Product Evaluation : P) เป็นการประเมินเพื่อเปรียบเทียบผลผลิตที่เกิดขึ้นบรรลุจุดประสงค์โครงการเพียงใด การประเมินจะต้องปรับปรุงหรือขยาย หรือยกเลิกในเรื่องใดบ้าง

3. รูปแบบการประเมินเชิงระบบ (System Approach) คือ การประเมินปัจจัยนำเข้า กระบวนการและผลผลิต การประเมินปัจจัยนำเข้าเป็นการประเมินทรัพยากรที่ใช้ในโครงการ เช่น งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ เนื้อหา หลักสูตร เป็นต้น กระบวนการเป็นการประเมินการดำเนินงาน เช่น ความถูกต้อง รวดเร็วของการดำเนินงาน การประสานงาน การให้บริการ เป็นต้น สำหรับผลผลิตเป็นการประเมินผลที่ได้จากการดำเนินงาน

4. รูปแบบการประเมินการฝึกอบรมแบบเคิร์กแพททริก (Kirkpatrick model) เป็นรูปแบบที่ออกแบบเพื่อประเมินการอบรม ประกอบด้วย 4 ด้าน คือ

4.1 ประเมินปฏิกิริยา ความพึงพอใจด้านบริการต่าง ๆ ของผู้รับการอบรม

4.2 ประเมินความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรมผู้รับการอบรม

4.3 ประเมินพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปของผู้รับการอบรม

4.4 ประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับองค์การของผู้รับการอบรม อาทิ การเพิ่มคุณภาพการผลิต การลดค่าใช้จ่าย การลดความผิดพลาด เป็นต้น

5. รูปแบบการประเมินแบบเคาน์ทิแนนซ์ของสเตค (Stake's Countenance Model) การประเมินประกอบด้วยกิจกรรมหลัก 2 ประการ คือ การบรรยายและการตัดสินใจ ประกอบด้วย

5.1 บรรยายลักษณะตัวแปร 3 ด้าน (สิ่งที่มีอยู่ก่อน กระบวนการ ผลผลิต) ของโครงการ บรรยายความสัมพันธ์ (เชิงเหตุผล) ในสิ่งที่วัดระหว่างตัวแปรทั้ง 3 ด้าน บรรยายความสัมพันธ์ (เชิงประจักษ์) ที่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจริงระหว่างตัวแปร บรรยาย ความสอดคล้องระหว่างสิ่งที่คาดหวังกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริงของแต่ละตัวแปร

5.2 ตัดสินคุณค่าจากข้อมูลของตัวแปรที่เป็นมาตรฐานกับข้อมูลส่วนที่เป็นการตัดสินใจ

6. รูปแบบการประเมินแบบมีส่วนร่วม (Collaborative Evaluation) เป็นรูปแบบที่ผู้วิจัยเปลี่ยนบทบาทจากผู้ควบคุมการประเมินมาเป็นผู้ให้ความร่วมมือให้คำปรึกษาหารือที่สร้างสรรค์ ให้ความรู้วิธีที่จะปรับปรุงโครงการแก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทำงานประเมินร่วมกัน และมีส่วนสำคัญในการตัดสินใจ (เดิมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นเพียงแหล่งข้อมูลการประเมิน) ทำให้ผู้มีส่วนร่วมเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของทั้งในกระบวนการประเมิน และข้อค้นพบจากการประเมิน ซึ่งมีประโยชน์ระยะยาวกับผู้มีส่วนร่วมมากกว่าการใช้ผลการประเมินเท่านั้น นอกจากนั้นผู้วิจัยมีบทบาทเป็นตัวกลางในกระบวนการเจรจาต่อรองระหว่างกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่าง ๆ แต่ทั้งนี้ ระดับของการมีส่วนร่วมแตกต่างกัน มีตั้งแต่มีส่วนร่วมเพียงเล็กน้อย จนถึงระดับที่เข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ทุกขั้นตอน

7. รูปแบบการประเมินของแพตตันที่มุ่งใช้ประโยชน์จากการประเมิน (Patton's Utilization model) การประเมินโครงการที่ใช้วิธีการวิจัยเชิงประเมินแบบเดิมที่ใช้รูปแบบหรือแบบจำลองต่าง ๆ เช่น CIPP มักมีข้อจำกัดว่าไม่นำผลการประเมินไปใช้ประโยชน์เท่าที่ควร แต่เป็นการประเมินตามหน้าที่เท่านั้น ดังนั้น Patton จึงเกิดแนวคิดที่ว่า ถ้าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการประเมิน (Stakeholder) ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการประเมินตั้งแต่ต้น ก็จะทำให้ผลการประเมินเป็นที่ยอมรับและมีการนำผลไปใช้ และผู้วิจัยควรเปลี่ยนบทบาทจากการดำเนินการประเมินอย่างเข้มงวดเหมือนการจับผิดมาเป็นบทบาทในบรรยากาศที่สนับสนุน แนะนำประสานงานกับผู้ดำเนินโครงการ มีการแลกเปลี่ยนความเห็น ปรึกษานำผลการประเมินมาปรับปรุงพัฒนาโครงการเป็นระยะ การประเมินในรูปแบบนี้มีลักษณะโน้มเอียงเป็นการประเมินเชิงคุณภาพ (Qualitative)

นอกจากนี้ ศิริชัย กาญจนวาสี (2553: 113 – 127) ยังได้สรุปรูปแบบการประเมินไว้ 28 รูปแบบ ดังนี้

1. การประเมินที่เน้นการตัดสินใจโดยใช้วิธีเชิงระบบ (SD Models)

รูปแบบการประเมินตามแนวคิดนี้ประกอบด้วย

1.1 System Analysis

กระทรวงกลาโหมของสหรัฐ (1956) ได้นำเทคนิค Planning, Programming and Budgeting System (PPBS) ซึ่งมีรากฐานมาจากทฤษฎีเศรษฐศาสตร์มาใช้ในหน่วยงานของทางรัฐบาลเพื่อการสร้างผลผลิตสูงสุด โดยมีความเชื่อว่า ปัจจัยเบื้องต้น (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต (Output) มีความสัมพันธ์กันในลักษณะฟังก์ชันการผลิตที่สม่ำเสมอ และมั่นคง และสามารถวัดผลได้ในเชิงปริมาณ การประเมินตามแนวคิดนี้นิยมใช้การทดลอง มีการออกแบบกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมเพื่อหาข้อสรุปเชิงสาเหตุระหว่างปัจจัยเบื้องต้น และผลผลิต พร้อมทั้งสรุปผลที่ได้ว่าบรรลุเป้าหมายหรือไม่ ตลอดจนนิยมเปรียบเทียบประสิทธิภาพกับโครงการอื่น ๆ ในแง่ผลผลิตตามที่คาดหวังโดยใช้เกณฑ์การสิ้นเปลืองทรัพยากรน้อยที่สุด

1.2 Cost – related Analysis

รูปแบบนี้ได้ประยุกต์การวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายในทางเศรษฐศาสตร์มาใช้ในการประเมิน โดยเสนอแนวคิด และเทคนิคในการวิเคราะห์ที่สำคัญ ได้แก่ Cost – effectiveness Analysis เป็นการเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายกับประสิทธิผลที่ได้รับ Cost – benefit Analysis เป็นการเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายกับผลประโยชน์ตอบแทนในรูปของตัวเงิน Cost – utility Analysis เป็นการเปรียบเทียบค่าใช้จ่ายกับผลประโยชน์ของการใช้สอย และ Cost – feasibility Analysis เป็นการคาดคะเนค่าใช้จ่ายของทางเลือกต่าง ๆ เพื่อให้แน่ใจว่าทางเลือกนั้นมีค่าใช้จ่ายอยู่ในวงเงินที่มีอยู่

1.3 Program Evaluation and Review Techniques (PERT)

PERT เป็นเทคนิคการทบทวนและประเมินการจัดกิจกรรมขององค์กร เพื่อให้ผลการดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมาย และเสร็จทันเวลาที่กำหนด โดยอาศัยการสร้างแผนผังการดำเนินกิจกรรมตามขั้นตอน และประมาณเวลาที่ใช้ในแต่ละกิจกรรม เพื่อหาเส้นทางการดำเนินกิจกรรมที่วิกฤติ จะได้ระดมทรัพยากรตามความเหมาะสม โดยให้ความสำคัญต่อเส้นทางวิกฤติ เพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายและเสร็จทันกำหนดเวลา

1.4 Rossi, Freeman, and Wright's Approach (RFA)

เป็นรูปแบบการประเมินอย่างเป็นระบบที่พยายามเน้นการประเมินที่มีการวางแผน กำหนดวิธีการที่เป็นมาตรฐานและชัดเจน เพื่อให้ผลการประเมินมีความเที่ยงตรง และเป็นปรนัย RFW เสนอว่า วัตถุประสงค์ของการประเมินควรเน้นที่การดำเนินงานว่า เข้าถึงประชากรเป้าหมาย เพียงไร? เป็นไปตามแผนหรือไม่? มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพเพียงไร? โดยการประเมินนั้น จะต้องให้สารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อการวางแผนการติดตามควบคุมผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และเป็นประโยชน์สำหรับการศึกษาเศรษฐศาสตร์การดำเนินงาน

1.5 Experimental Approach

รูปแบบนี้ได้นำหลักการวัด และการทดลองมาใช้เป็นแนวทางหนึ่งของการประเมิน การประเมินควรออกแบบอย่างรัดกุม (ถ้าเป็นไปได้) ควรใช้แบบแผนการทดลองหรือกึ่งทดลอง มีการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างได้มาตรฐาน การตัดสินใจควรอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลเชิงประจักษ์มากกว่าที่จะใช้มาตรฐานส่วนตัว แล้วพยายามสรุปผลในรูปของความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ เพื่อจะได้นำผลไปใช้อ้างอิงได้กับโครงการอื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน ผลการประเมินควรมีบทบาทในการกระตุ้นการอภิปรายทางการเมืองและสร้างอิทธิพลทางความคิดในการตัดสินใจของผู้บริหาร

1.6 Goal – based (Behavioral objectives) Approach

รูปแบบนี้เป็นรูปแบบการประเมินที่ยึดวัตถุประสงค์ของสิ่งที่ประเมินเป็นหลักในการประเมินความสำเร็จ วัตถุประสงค์ของสิ่งที่ประเมินจึงเป็นทั้งเป้าหมายของการประเมิน และผลลัพธ์ที่คาดหวัง ซึ่งสามารถนำมาเป็นเกณฑ์มาตรฐานสำหรับการตัดสินใจสำเร็จของการดำเนินงานในการกำหนดวัตถุประสงค์ของสิ่งที่ประเมิน จึงต้องมีความชัดเจนในรูปของวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม เพื่อที่นักประเมินจะวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์กับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นอันเป็นการตัดสินใจสำเร็จของการดำเนินกิจกรรม

1.7 Discrepancy Approach

รูปแบบการประเมินที่เน้นการตรวจสอบความไม่สอดคล้องระหว่างสิ่งที่คาดหวัง และสิ่งที่เกิดขึ้นจริง เพื่อเป็นการชี้จุดเด่น/จุดด้อยของการดำเนินงาน โดยการบรรยายเอกสารที่เกี่ยวข้องสังเกตการณ์ในสนาม ประเมินการบรรลุเป้าหมายระหว่างทาง ประเมินการบรรลุเป้าหมายปลายทาง และเปรียบเทียบประสิทธิภาพระหว่างโครงการ/กิจกรรม นักประเมินจะต้องตั้งเกณฑ์มาตรฐานความสอดคล้องของแต่ละขั้นตอนของการประเมิน ถ้าความสอดคล้องเกิดขึ้นไม่ถึง

ระดับที่ยอมรับได้ จะต้องมีการปรับเปลี่ยนการดำเนินงาน หรือเปลี่ยนเกณฑ์ หรือยุติโครงการ / กิจกรรม

1.8 Context – Input – Output Approach (CIPP)

เป็นการประเมินบริบท ปัจจัยเบื้องต้น กระบวนการ และผลผลิต เพื่อช่วยผู้บริหารในการตัดสินใจเกี่ยวกับการเลือกเป้าหมาย / จุดมุ่งหมายของโครงการ/การดำเนินงาน (planning decisions) การกำหนดยุทธวิธี แผนงานและการดำเนินงาน (structuring decisions) การปรับเปลี่ยนยุทธวิธี / แผนงาน / การดำเนินงานให้เหมาะสม (implementing decisions) และการตัดสินใจเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยน / คง - ขยาย / ยุบ - เลิกโครงการ (recycling decisions) นักประเมินจะต้องออกแบบการประเมินให้สอดคล้องกับสภาพการตัดสินใจของผู้บริหารโดยการระบุประเภท ระดับ และคาดคะเนสถานการณ์ของการตัดสินใจที่จะเกิดขึ้น กำหนดเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินใจในแต่ละสถานการณ์ จากนั้นจึงเก็บรวบรวมข้อมูลที่ต้องการ วิเคราะห์ข้อมูล และรายงานผล

1.9 Center for the Study of Evaluation Approach

รูปแบบการประเมินที่เรียกว่า CSE Approach เป็นการประเมินกระบวนการของการทำให้เกิดความมั่นใจในการตัดสินใจ จุดมุ่งหมายของการประเมินจึงเป็นการทำให้เกิดความมั่นใจในการตัดสินใจ จุดมุ่งหมายของการประเมินจึงเป็นการเสนอสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ต่อผู้บริหาร โดยการประเมินควรประกอบด้วยกิจกรรมสำคัญ คือ การประเมินความต้องการของระบบ (System Assessment) ประเมินการวางแผนโครงการ (Program planning) ประเมินการดำเนินงานตามแผน (Implementation Evaluation) ประเมินความก้าวหน้า (Progress Evaluation) และประเมินผลลัพธ์ (Outcome Evaluation) นักประเมินจะต้องรวบรวมข้อมูลที่เชื่อถือได้เกี่ยวกับโครงการ และให้ตรงกับความต้องการของผู้บริหาร โดยจะต้องทราบว่าใครมีอำนาจในการตัดสินใจ ผู้บริหารต้องการข้อมูลอะไร และนักประเมินควรเป็นคนกลางที่ไม่มีส่วนร่วมในโครงการ

2. การประเมินที่เน้นการตัดสินใจ โดยใช้วิธีเชิงธรรมชาติ (ND Models) รูปแบบการประเมินตามแนวคิดนี้ ประกอบด้วย

2.1 Utilization – Focused Approach (UFA)

รูปแบบการประเมินที่เน้นการนำผลไปใช้ประโยชน์ Patton ให้แนวทางว่าบุคลิกภาพของนักประเมินเป็นกุญแจสู่การใช้ประโยชน์ของผลการประเมิน นักประเมินจะต้องสร้างสัมพันธ์กับผู้ต้องการใช้ข้อมูลโดยตรง เพื่อล่วงรู้ความต้องการข้อมูลการตัดสินใจที่ต้องการทำ และป้อนข้อมูลที่เขาต้องการ โดยระบุผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงที่ต้องการใช้ผลการประเมิน กำหนดประเด็นของการประเมิน

ให้ชัดเจน เลือกวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และใช้เกณฑ์การตัดสินใจอันเป็นที่ยอมรับของผู้ใช้ผลการประเมิน เสนอผลการประเมินโดยให้ผู้ที่ใช้ผลการประเมินเป็นผู้สรุป และตัดสินคุณค่าของสิ่งที่มีประสิทธิผล จากนั้นจึงทำการเผยแพร่ผลการประเมิน

2.2 Stakeholder – Based Approach

เป็นรูปแบบการประเมินที่ให้ความสำคัญและเน้นการสนองตอบความต้องการทราบผลการประเมินของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย กลุ่มผู้สนใจและเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ประเมิน (multiple stakeholder groups) กลุ่มผู้สนใจและเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ประเมินถูกนำมาให้มีส่วนร่วมในการกำหนด จุดมุ่งหมายของการประเมิน เกณฑ์การประเมิน เครื่องมือ การแปลผลการให้ข้อมูลย้อนกลับเกี่ยวกับรายงาน ซึ่งต่อมาได้เสนอแนวคิดในการเลือกกลุ่มผู้สนใจ และเกี่ยวข้องกับสิ่งที่ประเมินโดยพิจารณาเป้าหมายของการมีส่วนร่วม เพื่อเป็นการส่งเสริมการใช้ผลการประเมิน (utilization) ควรเลือกกลุ่มที่มีอำนาจในการตัดสินใจด้านนโยบายและควรให้มีส่วนร่วมอย่างจริงจัง กลุ่มดังกล่าว เช่น ผู้บริหาร ผู้จัดดำเนินการที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบาย แต่ถ้าเพื่อเป็นตัวแทนของกระบวนการตัดสินใจ (decision making process) ควรเลือกกลุ่มที่มีอำนาจในการตัดสินใจและไม่จำเป็นต้องให้มีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิด แต่ถ้าเพื่อการสร้างพลังในการตัดสินใจ (empowerment) ที่สอดคล้องกับกระบวนการประชาธิปไตย ควรเลือกกลุ่มที่มีอำนาจน้อยในการตัดสินใจ แต่มีบทบาทของการต่อรองสูง เช่น ผู้ใช้บริการกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มพลังต่าง ๆ เป็นต้น

2.3 Responsive (Countenance) Model

รูปแบบการประเมินที่สนองความต้องการสารสนเทศของผู้สนใจใช้ผลการประเมิน โดยพยายามสะท้อนคุณค่าของการดำเนินงานตามทัศนะของผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่ายอย่างกว้างขวาง Stake เสนอให้ใช้วิธีการศึกษาเฉพาะกรณี (case study) รวบรวมข้อมูลโดยเน้นการสังเกตและสัมภาษณ์ตามสภาพธรรมชาติ โดยใช้นักสังเกตหลาย ๆ คนทำการสังเกตกลุ่มผู้เกี่ยวข้องหลาย ๆ กลุ่ม เน้นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้กระบวนการและผลกระทบในด้านการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น โดยพิจารณาองค์ประกอบของการประเมิน 3 ส่วน คือ Antecedents, Transaction และ Outcomes วิธีการประเมินเน้นการบรรยายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบตามที่คาดหวังและเกิดขึ้นจริง และตัดสินคุณค่าโดยเปรียบเทียบกับมาตรฐานในทัศนะของผู้เกี่ยวข้องฝ่ายต่าง ๆ ส่วนการตัดสินคุณค่าสุดท้ายให้เป็นหน้าที่ของผู้ใช้ผลการประเมิน จะกำหนดเกณฑ์และทำการชั่งน้ำหนักคุณค่าของฝ่ายต่าง ๆ เอาเอง

2.4 Creative Approach

รูปแบบนี้ได้เน้นว่า ไม่มีวิธีที่ดีที่สุดเพียงวิธีเดียวในการประเมินเนื่องจากทุกสถานการณ์ของการประเมินมีความสลับซับซ้อน และมีลักษณะเฉพาะแตกต่างกันไม่ว่าจะเป็นคุณลักษณะ เจื่อนไข ทรพยากร ข้อจำกัด กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง ค่านิยม และการเมือง ดังนั้น จึงต้องใช้วิธีการประเมินแตกต่างกัน การประเมินที่ดีควรสอดคล้องกับสถานการณ์ (situation responsive) เน้นผลที่นำไปใช้ประโยชน์ได้ (utilization-focused) และมีวิธีการที่ยืดหยุ่น (methodologically flexible) Patton ได้เสนอว่า creative evaluation เป็นการประเมินที่ใช้กระบวนการแก้ปัญหาในการปรับเปลี่ยนสถานการณ์ และการประเมินให้เหมาะสมกัน โดยอาศัยความสามารถส่วนตัวของนักประเมินในการสังเกตเจาะจาะตอรอง ปฏิสัมพันธ์กับองค์ประกอบแวดล้อม เพื่อกำหนดรูปแบบการประเมิน จึงต้องมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และกล้าหาญมีความกระตือรือร้นตอบสนองได้ไวปรับตัวได้ดี และสามารถให้ความรู้ผู้เกี่ยวข้องให้มีความเข้าใจในกระบวนการประเมิน และการใช้ผลการประเมินโดยมีสไตล์ที่เป็นเอกลักษณ์ของตัวเอง

2.5 Transactional Approach

รูปแบบนี้ ใช้แก้ไขความแตกแยกหรือขัดแย้ง อันเนื่องมาจากการดำเนินโครงการ และประสานรอยร้าวด้วยหลักการบริหารความขัดแย้งรูปแบบการประเมินนี้เริ่มด้วยการประชุมเพื่อรับทราบปัญหาของกลุ่มผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องทั้งหมด สร้างเครื่องมือติดตามข้อมูลการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์เกี่ยวกับการรับรู้ปัญหา ความคาดหวังของกลุ่มต่าง ๆ ปรับเปลี่ยนโครงการให้เหมาะสมโดยสร้างความรับผิดชอบร่วมกัน ติดตามควบคุม และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นใหม่

2.6 Illuminative Approach

รูปแบบนี้ เน้นการใช้เทคนิคการสังเกตแบบปลายเปิด (open – ended observation) เกี่ยวกับคุณลักษณะสำคัญของโครงการ ข้อตกลงเบื้องต้น สถานการณ์แวดล้อม ปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อโครงการ เพื่อบรรยาย แปลความหมาย และจัดทำเอกสารรายงานเกี่ยวกับผลดี / ผลเสียของสถานการณ์แวดล้อม นวัตกรรม การเปลี่ยนแปลง และผลลัพธ์ที่สำคัญตลอดจนการแสวงหาหลักการทั่วไป

2.7 Democratic Approach

เป็นแนวทางการประเมินแบบประชาธิปไตยที่ให้ความสำคัญต่อผู้มีผลประโยชน์จากการดำเนินงานทุกฝ่ายให้มีส่วนร่วมในกระบวนการประเมิน นักประเมินทำหน้าที่ติดต่อเจรจา / ประสานงานระหว่างแหล่งทุน ผู้บริหาร ผู้ร่วมโครงการ และผู้ได้รับผลจากโครงการ / ประชาชนทั่วไป

ตลอดจนทำหน้าที่ศึกษาข้อมูลของโครงการเสนอ และแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ การตัดสินคุณค่า และข้อเสนอแนะขึ้นอยู่กับการวินิจฉัยของผู้เกี่ยวข้องแต่ละฝ่าย

3. การประเมินที่เน้นการตัดสินคุณค่าโดยใช้เชิงระบบ (SV Models)

3.1 Consumer – oriented Approach

รูปแบบการประเมินที่เน้นความสำคัญของผู้บริโภค เป็นการตัดสินคุณค่าเชิงสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ การประเมินมีจุดมุ่งหมายให้เกิดประโยชน์ต่อผู้บริโภคสำหรับตัดสินใจเลือกการบริโภคที่คุ้มค่า หรือสนองตอบต่อความต้องการของผู้บริโภค ผลผลิตที่ได้จากกระบวนการ ซึ่งอาจอยู่ในรูปของการบริการหรือผลิตภัณฑ์ก็ตามควรตัดสินคุณค่าตามมาตรฐานของผู้บริโภคเป็นสำคัญ ผู้บริโภคอาจเป็น ผู้ซื้อสินค้า ผู้ใช้บริการ ผู้เข้าโครงการฝึกอบรม ผู้เลือกสถานศึกษา นักเรียน ครู ผู้ปกครอง ผู้เสียภาษี เป็นต้น การประเมินในลักษณะนี้ นักประเมินควรเป็นผู้ประเมินภายนอกที่มีความเป็นอิสระ คำถามการประเมินที่สำคัญ คือ อะไรเป็นทางเลือกที่ดีที่สุด? หรือคุ้มค่าที่สุด? ภายใต้ความแตกต่างของบริบท ด้านราคา ความต้องการ คุณค่าของสังคม ผลกระทบทางบวก / ลบ ที่อาจเกิดขึ้นตามมา ขั้นตอนการประเมินที่สำคัญควรประกอบด้วยรายการกิจกรรมของการวัด การตีค่า การจัดลำดับความสำคัญการชั่งน้ำหนักผลตอบแทนและสังเคราะห์เพื่อสรุปผล

3.2 Judicial (Adversarial) Approach

รูปแบบนี้ได้้นำการพิพาทภาคินมาใช้เป็นวิธีการบรรลุข้อยุติเกี่ยวกับการตัดสินคุณค่าของสิ่งที่ประเมิน ด้วยการนำสืบพยาน / หลักฐานของทึมนักประเมิน 2 ฝ่าย ที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับผลของโครงการแตกต่างกัน เพื่อเปิดโอกาสให้นักประเมินแต่ละฝ่ายแสดงหลักฐานที่น่าเชื่อถือที่สุดของฝ่ายตน โดยมีการซักถามพยานของตนและฝ่ายตรงกันข้าม ผู้พิพากษาและลูกขุนฟังการเสนอข้อเท็จจริง และการสืบสวนพยานจากทึมนักประเมินแต่ละฝ่าย เพื่อตัดสินคุณค่าของสิ่งที่ประเมิน พร้อมทั้งจัดทำข้อเสนอแนะโดยมีขั้นตอนในการประเมิน คือ กำหนดประเด็นปัญหาเพื่อใช้เป็นกรอบของการสืบสวน คัดเลือกประเด็นและเรียงลำดับความสำคัญ เปิดโอกาสให้ทึมนักประเมินแต่ละฝ่ายเสนอข้อมูล หลักฐานของผลการประเมินนำสืบพยานและเสนอข้อโต้แย้ง คณะลูกขุนสรุปผลตัดสินคุณค่า และจัดทำข้อเสนอแนะแนวทางนี้อยู่บนพื้นฐานความเชื่อว่าการสืบสวนสอบสวนกับมนุษย์ถือว่าเป็นหลักฐานที่สำคัญที่สุด เพราะนอกจากจะได้ข้อเท็จจริงแล้วยังสามารถครอบคลุมถึงอารมณ์ความรู้สึกนึกคิด ค่านิยม สีนัยท่าทาง ซึ่งจะเป็นส่วนประกอบที่นำไปสู่การตัดสินคุณค่าที่เหมาะสม

3.3 Accreditation (Professional Review) Approach

ตอนต้นศตวรรษที่ 20 ได้เกิดการตื่นตัวในการรวมกลุ่มของนักวิชาชีพเป็นสมาคมวิชาชีพต่าง ๆ เพื่อคุ้มครองพิทักษ์สิทธิการประกอบวิชาชีพของสมาชิก ในขณะเดียวกันสมาคมวิชาชีพดังกล่าวยังได้ทำหน้าที่กำหนดจรรยาบรรณมาตรฐานของวิชาชีพ การพิจารณาผลงานทางวิชาการ โดยใช้รูปแบบการประเมินที่เรียกว่า Professional Review รูปแบบการประเมินดังกล่าวประกอบด้วยกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาชีพนั้น ๆ ทำการประชุมกำหนดกฎเกณฑ์มาตรฐานการปฏิบัติ และใช้เป็นแนวทางในการตัดสินคุณภาพของผลการปฏิบัติ ผลงานทางวิชาการ การรับรองวิทยฐานะ (Accreditation) การให้วุฒิบัตร เป็นต้น

3.4 Goal – free Approach

เป็นรูปแบบหนึ่งที่ยพยายามลดความลำเอียงของการประเมินที่เน้นการประเมินผลที่เกิดขึ้นจริง (actual effects) หรือผลทั้งหมดของโครงการทั้งในแง่ผลที่คาดหวัง และผลที่ไม่ได้คาดหวัง เช่น ผลข้างเคียงซึ่งอาจเป็นไปได้ทั้งทางบวกและทางลบ เป็นต้น มีการประเมินความต้องการจำเป็น (Needs Assessment) เพื่อใช้เป็นเกณฑ์หนึ่งในการตัดสินคุณค่าของโครงการการประเมินโครงการแบบไม่อิงวัตถุประสงค์ของโครงการมีจุดมุ่งหมาย เพื่อทราบผลทั้งหมดของโครงการ เปรียบเทียบการดำเนินโครงการกับโครงการอื่น ๆ เพื่อศึกษาประสิทธิภาพของการดำเนินงาน วิเคราะห์ค่าใช้จ่าย เพื่อศึกษาอัตราส่วนของค่าใช้จ่ายกับประสิทธิผล จากนั้นจึงสรุปผลการประเมิน บุคลากร การดำเนินงาน และคุณค่าสรุปของโครงการ

3.5 Training Approach

รูปแบบการประเมินผลการฝึกอบรมว่าให้ผลอะไรบ้างแก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรม และหน่วยงานของผู้เข้ารับการฝึกอบรมว่าให้ผลอะไรบ้างแก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรม และหน่วยงานของผู้เข้ารับการฝึกอบรม อันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา / ปรับปรุงโครงการฝึกอบรม หรือตัดสินใจยุติหรือดำเนินโครงการต่อไป Kirkpatrick ได้เสนอว่าควรทำการประเมินผลของการฝึกอบรมเป็น 4 ลำดับชั้น ได้แก่ 1) การประเมินปฏิกิริยา (Reaction) อันเป็นความรู้สึกตอบสนองต่อโครงการของผู้เข้ารับการอบรม เช่น หลักสูตร เนื้อหา สาระ วิทยากร เอกสาร สถานที่ สื่อทัศนูปกรณ์ ระยะเวลา เป็นต้น 2) การประเมินการเรียนรู้ (Learning) อันเป็นผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับผู้เข้ารับการอบรม เช่น การเปลี่ยนแปลงความรู้ ทักษะ ทักษะ ก่อน – หลัง การฝึกอบรม เป็นต้น 3) การประเมินพฤติกรรม (Behavior) อันเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้รับการอบรมเมื่อกลับไปปฏิบัติงาน เช่น การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ก่อน – หลัง การฝึกอบรมและหลังจากกลับไป

ปฏิบัติงาน เป็นต้น และ 4) การประเมินผลต่อองค์การ (Results) เป็นการประเมินผลลัพธ์หรือผลกระทบที่เกิดต่อองค์การ อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรม เช่น การลดลงของปัจจัยเสี่ยง การเพิ่มขึ้นของผลผลิต ประสิทธิภาพ เป็นต้น

3.6 Theory – Based Approach

รูปแบบการประเมินแบบอิงการขับเคลื่อนทางทฤษฎี โดยใช้ทฤษฎีโครงการเป็นเครื่องนำทางสำหรับตัดสินว่า โครงการนั้นประสบความสำเร็จหรือไม่? และปัจจัยใดเป็นสาเหตุของผลของโครงการที่เกิดขึ้น เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะสำหรับพัฒนาโครงการลักษณะนั้นต่อไป การประเมินตามแนวคิดนี้เริ่มจากการใช้ตรรกศาสตร์ของโครงการ ด้วยการพัฒนาทฤษฎีที่เหมาะสมกับสถานการณ์ มีความเที่ยงตรงภายใต้บริบทของโครงการ แนวคิดทางทฤษฎีจะช่วยเชื่อมโยงระหว่างปัจจัย กิจกรรมการดำเนินงาน และผลลัพธ์อันเป็นผลสำเร็จของโครงการมีการระบุตัวแปรต้นและตัวแปรตาม พร้อมทั้งการเชื่อมโยงเชิงสาเหตุ ผลการประเมินทำให้ทราบว่าปัจจัยต่าง ๆ รวมทั้งกิจกรรมการดำเนินงาน นำไปสู่ผลลัพธ์ตามคำทำนายของทฤษฎีหรือไม่ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นประสบผลสำเร็จเพียงใด? และปัจจัยใดเป็นส่วนสำคัญต่อการเกิดผลสำเร็จ / ไม่สำเร็จนั้น ความเหมาะสมของการใช้รูปแบบการประเมินนี้อยู่ที่ความสามารถในการสร้างทฤษฎีโครงการที่ถูกต้องและเชื่อถือได้ ถ้าทฤษฎีมีความสอดคล้องกับโครงการ และบริบทของโครงการ ทฤษฎีนั้นช่วยนำทางทำให้สามารถตรวจสอบผลของโครงการได้อย่างน่าเชื่อถือ

3.7 Value – Added Approach

รูปแบบการประเมินแบบเน้นผลลัพธ์ที่เป็นมูลค่าเพิ่ม ซึ่งเป็นการติดตามกำกับผลลัพธ์อย่างเป็นระบบ (Outcome monitoring) สำหรับประเมินความงอกงาม พัฒนาการหรือคะแนนเพิ่ม โดยใช้แบบสอบถามมาตรฐานเป็นเครื่องมือติดตามประเมินความก้าวหน้า / แนวโน้มของผลสัมฤทธิ์ / พัฒนาการของระบบการศึกษา สถานศึกษาหรือผู้เรียนในระดับชั้นต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องว่ามีพัฒนาการเพิ่มขึ้นเพียงไร สำหรับเปรียบเทียบระหว่างสถานศึกษา ขนาด ประเภท สังกัด เพื่อจัดกลุ่มคุณภาพและจัดทำรายงานข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาระบบการศึกษาในภาพรวม นักประเมินอาจใช้ตัวบ่งชี้เชิงระบบเป็นกรอบของการติดตามความก้าวหน้าหรือพัฒนาการ คำถามเชิงประเมินที่สำคัญของรูปแบบการประเมินนี้ เช่น ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคิดเป็นมูลค่าเพิ่มเท่าใด? แนวโน้มพัฒนาการของผลสัมฤทธิ์เป็นอย่างไร? ส่วนใดของระบบที่มีผลลัพธ์ที่ดีที่สุด? ส่วนใดแย่ที่สุด? ส่วนใดบ้างที่ควรมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขระบบโดยภาพรวมประสบความสำเร็จหรือไม่สำเร็จเพียงใด? เป็นต้น

4. การประเมินที่เน้นการตัดสินคุณค่าโดยวิธีเชิงธรรมชาติ (NV Models)

รูปแบบการประเมินตามแนวคิดนี้ ประกอบด้วย

4.1 Effective Approach

รูปแบบนี้พยายามเพิ่มโอกาสของการนำผลการประเมินไปใช้ประโยชน์ เรียกว่า Effective Evaluation ซึ่งเป็นวิธีที่ผสมผสานระหว่างแนวคิดการประเมินแบบตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ สารสนเทศ (responsive evaluation) กับวิธีการประเมินแบบธรรมชาติ (naturalistic methodologies) ซึ่งเน้นวิธีการที่ยึดหยุ่นตามสถานการณ์โดยเริ่มต้นจากการระบุผู้เกี่ยวข้องในข่ายที่จะใช้สารสนเทศจากการประเมิน ระบอบองค์ประกอบที่ต้องการประเมิน กำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมินให้ชัดเจนว่า ต้องการประเมินคุณค่าภายในและ / หรือคุณค่าภายนอก ประเมินแบบ formative และ/หรือ summative จากนั้นจึงเก็บรวบรวมข้อมูลให้ครอบคลุมประเด็นปัญหาคุณค่าที่ต้องการประเมินและเกณฑ์มาตรฐาน เพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูล แปลผล ตัดสินคุณค่าภายใน / ภายนอก ตลอดจนจัดทำรายงานผลและข้อเสนอแนะ

4.2 Criticism Approach

รูปแบบนี้ได้ประยุกต์มโนทัศน์ของศิลปวิจารณ์ (Art Criticism) มาใช้เป็นรูปแบบของการประเมิน โดยให้แนวคิดว่าการวิพากษ์วิจารณ์เป็นการใช้วิจารณ์ญาณในการบรรยายคุณภาพของสิ่งที่ศึกษา (descriptive aspect) ตีความหมายคุณภาพของสิ่งที่ศึกษา (interpretive aspect) ออกมาในเชิงประจักษ์ตามการรับรู้ของผู้เชี่ยวชาญและตัดสินคุณค่าของสิ่งนั้น (evaluative aspect) Eisner เสนอว่าการประเมินตามแนวทางของศิลปวิจารณ์ ประกอบด้วยศิลปะของการรับรู้อันประณีต ซึ่งเกิดจากการฝึกฝนและประสบการณ์ กับศิลปะของการเปิดเผยคุณภาพของการถ่ายทอดความรู้สึกที่กลั่นกรองผ่านเกณฑ์มาตรฐานเพื่อสะท้อนคุณค่าของสิ่งนั้นออกมา

4.3 Authentic Approach

รูปแบบการประเมินผลการปฏิบัติงานตามสภาพจริง การประเมินตามสภาพจริงได้เริ่มพัฒนามาตั้งแต่ ค.ศ.1900 เพื่อแก้ไขข้อจำกัดของการทดสอบด้วย ข้อสอบเขียนตอบแบบหลายตัวเลือกให้เกิดความสมดุลยืดหยุ่นที่จะใช้กับการประเมินภาคปฏิบัติ (Performance assessment) ที่ใกล้เคียงกับสภาพที่เป็นจริงทางสังคม เช่น การประเมินตามสภาพปัญหาจริงเกี่ยวกับความคิดการทำงานร่วมกัน ชิ้นงาน งานเขียน แฟ้มสะสมงาน (portfolio) ทักษะชีวิต เป็นต้น โดยการพิจารณาตัดสินตามมิติคุณภาพ (rubrics) ซึ่งเป็นระดับมาตรฐานที่ยอมรับสำหรับใช้เปรียบเทียบภายในกลุ่มระหว่างกลุ่ม ขั้นตอนของการประเมินผลการปฏิบัติงานตามสภาพจริง ประกอบด้วยกำหนดทักษะ

หรือคุณลักษณะที่ต้องการประเมินเลือกสถานการณ์ และเครื่องมือประเมินที่เป็นสภาพจริง จัดกิจกรรมปฏิบัติการกำหนดมิติคุณภาพเพื่อใช้เป็นเกณฑ์มาตรฐานสำหรับการประเมิน ผลการปฏิบัติตรวจสอบความถูกต้อง และรายงานผล

4.4 Constructivist Approach

รูปแบบการประเมินแบบสร้างความร่วมมือจากทุกฝ่าย ซึ่งเป็นการประเมินที่อยู่บนพื้นฐานของการให้บริการที่ตอบสนองต่อความห่วงใยของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย พื้นฐานความคิดมาจากความเชื่อว่าความจริงไม่ใช่สิ่งสากลที่ยั่งยืน แต่ยึดถือว่าความจริงเป็นเพียงปฏิบัติการตามอัตวิสัยของผู้เกี่ยวข้องผู้ประเมินจึงมีบทบาทในการควบคุมการประเมินและทำการประเมินร่วมกับผู้เกี่ยวข้องที่มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย ซึ่งเป็นเสมือนเครื่องมือมนุษย์ที่สามารถทำให้เกิดฉันทามติร่วมกันได้ ผู้เกี่ยวข้องมีบทบาทสำคัญในการกำหนดประเด็นการประเมิน และตัวแปรของการประเมิน ส่วนผู้ประเมินมีหน้าที่ให้ความรู้ สร้างจิตสำนึกของตนเองให้เกิดพลังของความร่วมมือที่จะพัฒนาสังคม กลุ่ม และตนเอง รวมทั้งรักษาดุลยภาพระหว่างวิธีการเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ เมื่อผู้ประเมินและผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเห็นด้วยกับแนวทางนี้ และตกลงใจที่จะร่วมมือกันจนเกิดฉันทามติของการประเมิน โดยผู้ประเมินจะต้องมีคุณธรรม มีบาร์มี และเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

4.5 Empowerment Approach

รูปแบบการประเมินแบบสร้างพลังการประเมิน ซึ่งอยู่บนพื้นฐานตามแนวคิดของการประเมินแบบสร้างความร่วมมือจากทุกฝ่ายการประเมินตามรูปแบบสร้างความร่วมมือจากทุกฝ่าย การประเมินตามรูปแบบสร้างพลังนี้ มุ่งตอบสนองต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย (Stakeholders) ทั้งนี้ผู้ที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดจนถึงน้อยที่สุด ให้มาร่วมกันดำเนินงานจนเกิดเป็นพลังความรู้ ความเข้าใจ ในการประเมินและสามารถดำเนินการประเมินได้เอง ความแตกต่างที่สำคัญระหว่างการประเมินแบบสร้างพลังการประเมิน กับการประเมินแบบสร้างความร่วมมือจากทุกฝ่าย อยู่ตรงที่การประเมินแบบสร้างความร่วมมือจากทุกฝ่าย ผู้ประเมินมีบทบาทของการควบคุมการประเมินและดำเนินการประเมินจนเกิดการยอมรับการประเมิน และผลการประเมินร่วมกัน แต่การประเมินแบบสร้างพลังการประเมิน ผู้ประเมินไม่ได้มีบทบาทเป็นผู้ควบคุมการประเมิน ผู้ประเมินมีบทบาทเป็นผู้แนะนำ ช่วยเหลือเชิงเทคนิคและสร้างพลังการประเมินร่วมกับผู้เกี่ยวข้อง

กล่าวโดยสรุป จากการศึกษาสรุปแบบการประเมินโครงการดังกล่าวข้างต้น รูปแบบการประเมินหรือโมเดลการประเมิน คือ กรอบความคิด แนวความคิดในการประเมินที่เสนอโดยนักประเมินที่มีความรู้และมีชื่อเสียง ซึ่งมีหลากหลายรูปแบบมีความแตกต่างกันขึ้นอยู่กับข้อตกลง

เบื้องต้น โดยมีนักวิชาการทางด้านการประเมินได้เสนอกรอบความคิดให้นักประเมินได้เลือกใช้ สรุปโดยทั่วไปแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. รูปแบบการประเมินที่เน้นจุดมุ่งหมาย (Objective Based Model) ได้แก่ รูปแบบการประเมินของไทเลอร์ (Ralph W. Tyler, 1943) ครอนบาค (Cronbach, 1973) และเคริก แพตทริก (Kirkpatrick)

2. รูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินคุณค่า (Judemental Evaluation Model) ได้แก่ รูปแบบการประเมินของสเทค (Stake, 1967) สคริฟเวน (Scriven, 1967) โพรวัส (Provus, 1971)

3. รูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินใจ (Decision – Oriented Evaluation Model) ได้แก่ รูปแบบการประเมิน ของเวลช์ (Welch, 1967) สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam, CIPP : 1968) อัลคิน (Alkin, 1967)

รูปแบบการประเมินแบบซีป (CIPP Model)

รูปแบบการประเมินแบบซีป (CIPP Model) เป็นรูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินใจ (Decision – Oriented Evaluation) ซึ่งผู้ประเมินได้นำมาใช้ในการประเมินโครงการครั้งนี้ โดยแดเนียล แอล สตัฟเฟิลบีม (Daneil L. Stufflebeam, 1983) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการประเมินแบบซีปโมเดล (CIPP Model) ว่าเป็นการประเมินด้วยกระบวนการต่อเนื่อง โดยมีจุดเน้นที่สำคัญคือใช้ควบคู่กับการบริหารโครงการ เพื่อหาข้อมูลประกอบการตัดสินใจอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา วัตถุประสงค์ของการประเมินคือการให้สารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ คำว่า CIPP เป็นคำย่อมาจาก คำว่า Context, Input, Process และ Product สตัฟเฟิลบีม ได้ให้ความหมายว่า การประเมินเป็นกระบวนการของการบรรยายการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล ข่าวนสาร เพื่อนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เหมาะสม ซึ่งการประเมินเพื่อให้ได้สารสนเทศที่สำคัญมุ่งประเมิน 4 ด้าน ดังนี้

1) การประเมินสภาพแวดล้อม (Context Evaluation) เป็นการประเมิน เพื่อให้ได้ข้อมูลสำคัญ เพื่อช่วยในการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ ความเป็นไปได้ของโครงการเป็นการตรวจสอบเพื่อตอบคำถามต่าง ๆ เช่น

- เป็นโครงการที่สนองปัญหาหรือความต้องการจำเป็นที่แท้จริงหรือไม่
- วัตถุประสงค์ของโครงการชัดเจน เหมาะสม สอดคล้องกับนโยบายขององค์กร

หรือนโยบายหน่วยเหนือหรือไม่

- เป็นโครงการที่เป็นไปได้ในแง่ของโอกาส ที่จะได้รับการสนับสนุนจากองค์กรต่าง ๆ หรือไม่

2) การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation) เป็นการประเมิน เพื่อใช้ข้อมูลตัดสินใจปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการเหมาะสมหรือไม่ โดยดูว่าปัจจัยที่ใช้จะมีส่วนช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมายของโครงการหรือไม่ เป็นการตรวจสอบเพื่อตอบคำถามที่สำคัญ เช่น

- ปัจจัยที่กำหนดไว้ในโครงการ มีความเหมาะสมเพียงพอหรือไม่
- กิจกรรมที่ได้เลือกสรรแล้ว ที่กำหนดไว้ในโครงการมีความเป็นไปได้เพียงใด

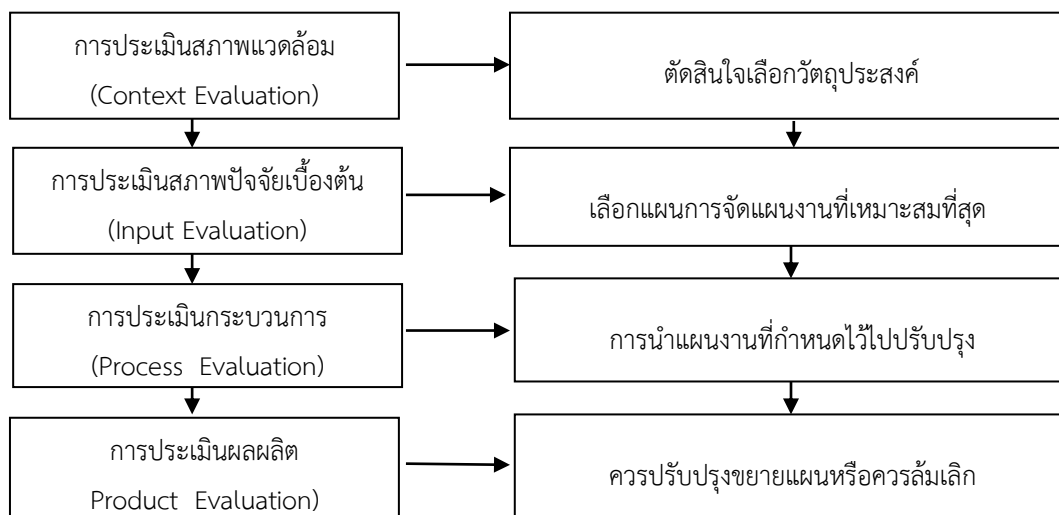
3) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินระหว่างกรดำเนินการโครงการ เพื่อหาข้อดีและข้อบกพร่องของการดำเนินงานตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่กำหนดไว้และเป็นการรายงานผลการปฏิบัติงานของโครงการนั้นด้วย ซึ่งเป็นการตรวจสอบเพื่อตอบคำถามที่สำคัญ เช่น

- การปฏิบัติงานเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่
- เกิดปัญหา อุปสรรค ไม่ราบรื่น ไม่คล่องตัว หรือไม่อย่างไร
- มีการแก้ไขปัญหาอย่างไร

4) การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อดูว่าผลที่เกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดโครงการเป็นไปตามวัตถุประสงค์ หรือตามที่คาดหวังไว้หรือไม่ โดยอาศัยข้อมูลจากการรายงานผลที่ได้จากการประเมินสภาพแวดล้อม ปัจจัยเบื้องต้น และกระบวนการร่วมด้วย ซึ่งเป็นการตรวจสอบเพื่อตอบคำถามที่สำคัญ ๆ เช่น

- เกิดผล / ได้ผลลัพธ์ตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่
- คุณภาพของผลลัพธ์เป็นอย่างไร
- เกิดผลกระทบอื่นใดบ้างหรือไม่

สรุปกรอบความคิดของรูปแบบการประเมินแบบชิป แสดงได้ในแผนภาพ ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 4 แสดงประเภทของการประเมินและการตัดสินใจของสตฟเฟิลบีม

ที่มา: ชีรศักดิ์ อุ่นอารมณ์เลิศ, 2556: 95

รัตนะ บัวสนธ์ (2556: 10-17) กล่าวว่า รูปแบบการประเมิน CIPP เป็นการนำตัวอักษรตัวแรกของมิติการประเมิน 4 ด้านมาประกอบกัน ได้แก่ การประเมินบริบท (Context) ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิต (Product) ซึ่งสตฟเฟิลบีม พัฒนารูปแบบขึ้นโดยมีพื้นฐานมาจากการเรียนรู้หรือประสบการณ์การทำการประเมินโครงการทางการศึกษาของประเทศสหรัฐอเมริกา ตั้งแต่กลางปี 1960 โดยต้องการที่จะแก้ไขข้อผิดพลาดหรือข้อจำกัดของรูปแบบการประเมินแบบดั้งเดิม รูปแบบการประเมิน CIPP ปรากฏขึ้นเป็นลายลักษณ์ชัดเจนในหนังสือชื่อ Educational Evaluation and Decision Making ซึ่งตีพิมพ์ในปี 1971 และปรับปรุงอีกครั้งในปี 2007 ในหนังสือ Evaluation Theory Models and Applications โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1) การประเมินบริบท (Context Evaluation) หมายถึง การประเมินเกี่ยวกับความต้องการจำเป็น ปัญหา และโอกาสที่จะเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขแวดล้อมหนึ่งที่กำหนด การประเมินบริบทอาจจะประเมินได้ทั้งก่อน ระหว่างหรือแม้กระทั่งหลังการดำเนินโครงการ แผนงานหรือสิ่งแทรกแซง อื่น ๆ ในกรณีประเมินบริบทก่อนการดำเนินโครงการ องค์กรหรือหน่วยงานจะใช้ผลจากการประเมินบริบทเพื่อช่วยจัดลำดับความสำคัญและกำหนดเป้าหมายสำหรับโครงการนั้น แต่ถ้าเป็นการประเมินบริบทระหว่างหรือหลังดำเนินโครงการ องค์กรและหน่วยงานมักจะดำเนินการและจัดทำรายงานการประเมินบริบทควบรวมไปกับการประเมินปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต กรณีนี้การประเมินบริบทจึงมีประโยชน์สำหรับการตัดสินใจกำหนดเป้าหมายของโครงการและช่วยให้ผู้รับบริการได้ประเมิน

ว่าโครงการหรือสิ่งแทรกแซงดังกล่าว มีคุณประโยชน์ตอบสนองหรือเป็นไปตามความต้องการจำเป็นของกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์หรือไม่เพียงไร เทคนิควิธีการที่ใช้ในการประเมินบริบทควรใช้วิธีการเก็บรวบรวมสารสนเทศอย่างหลากหลาย ครอบคลุมสมาชิกที่เป็นประชากรเป้าหมาย รวมทั้งสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ของโครงการหรือสิ่งแทรกแซงนั้น ซึ่งโดยปกติมักเริ่มจากการซักถามผู้บริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อช่วยระบุขอบข่ายการศึกษา หลังจากนั้นนักประเมินอาจจะทำการทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับความต้องการจำเป็นในการรับบริการหรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการให้บริการ ผลการประเมินบริบทสามารถนำมาใช้ได้อย่างกว้างขวางยกตัวอย่างเช่น ผู้บริหารสามารถนำผลการประเมินที่ได้ไปใช้สื่อสารกับสมาชิกในองค์กรเพื่อแลกเปลี่ยนระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับ จุดแข็ง จุดอ่อน ความต้องการจำเป็น แต่สำหรับนักพัฒนาโครงการก็สามารถที่จะนำผลการประเมินบริบทไปใช้ เพื่อสนับสนุนขอรับทุนหรือจัดทำสัญญาต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการ สำหรับโรงเรียนนั้นก็อาจใช้การประเมินบริบทเพื่อให้ความช่วยเหลือแก่นักเรียนและผู้ปกครองในการชี้แนะและพัฒนาความก้าวหน้าทางการเรียนให้ดียิ่งขึ้น ในส่วนของนักประเมินก็ต้องใช้ผลการประเมินบริบท เพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ได้อย่างเหมาะสมและมีความสัมพันธ์กับแผนงานโครงการหรือสิ่งแทรกแซงนั้น ๆ

2) การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) จุดมุ่งเน้นหลักของการประเมินปัจจัยนำเข้าก็เพื่อช่วยจัดลำดับโครงการที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความต้องการจำเป็น โดยการศึกษาและตรวจสอบอย่างถี่ถ้วนเกี่ยวกับแนวทางต่าง ๆ ที่มีศักยภาพหรือมีความเป็นไปได้มากที่สุด ในอันที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว การประเมินปัจจัยนำเข้าจะเป็นตัวบ่งบอกล่วงหน้าถึงความสำเร็จหรือความล้มเหลวหรือประสิทธิผลของความพยายามเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่โครงการหรือสิ่งแทรกแซงนั้น ๆ ต้องการให้เกิด จุดมุ่งเน้นประการที่สองของการประเมินปัจจัยนำเข้าก็เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับแนวทางที่เป็นทางเลือกต่าง ๆ และเพราะเหตุใดจึงเลือกแนวทางนั้น ในกรณีเช่นนี้สารสนเทศที่ได้จากการประเมินปัจจัยนำเข้าจะมีความสำคัญเป็นอย่างมากสำหรับบ่งบอกให้เห็นถึงความรับผิดชอบใด ๆ ของผู้พัฒนาโครงการที่พยายามออกแบบและปรับปรุงงบประมาณใด ๆ ของโครงการหรือสิ่งแทรกแซงดังกล่าว นอกจากนี้แล้วการประเมินปัจจัยนำเข้า ก็จะช่วยจำแนกและจัดลำดับแนวทางที่เกี่ยวข้องให้แก่ ผู้มีหน้าที่ตัดสินใจได้ใช้เป็นทางเลือกสำหรับการดำเนินงานต่อไป โดยสรุปการประเมินปัจจัยนำเข้าเพื่อช่วยผู้ทำหน้าที่ตัดสินใจเลือกกลยุทธ์ต่าง ๆ ที่จะช่วยให้บรรลุเป้าหมายตอบสนองความต้องการจำเป็นให้แก่ผู้รับประโยชน์ ก่อให้เกิดแผนงานที่ปฏิบัติได้จริงและใช้งบประมาณได้อย่างเหมาะสมรวมทั้ง การบันทึกและสร้างสำเนารับผิดชอบเกี่ยวกับการได้มาซึ่งทรัพยากรและวิธีการดำเนินงานในแผนงานนั้น ๆ นอกจากนี้แล้วหน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการประเมินปัจจัยนำเข้า เพื่อช่วยให้ผู้นำ

โครงการหลีกเลี่ยงความสูญเปล่าใด ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นจากการใช้นวัตกรรมหรือโครงการที่ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าถึงทรัพยากรที่จะต้องสูญเสียไป

3) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการตรวจสอบการนำแผนงานหรือโครงการไปใช้หรือตรวจสอบการดำเนินงานการใช้แผนงานโครงการ วัตถุประสงค์ที่สำคัญประการหนึ่งของการประเมินกระบวนการก็คือ การให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้จัดการและผู้ปฏิบัติงานในโครงการนั้น ๆ เกี่ยวกับการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการว่าเป็นตามตารางเวลาที่กำหนดหรือไม่ การใช้งบประมาณและประสิทธิภาพเป็นอย่างไร สำหรับวัตถุประสงค์อีกประการหนึ่งเพื่อชี้แนะแนวทางให้แก่ผู้ปฏิบัติงานในการปรับปรุงการใช้งบประมาณและแนวทางการดำเนินงานของโครงการ ให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น เพราะโดยปกติแล้ว เมื่อมีการเริ่มต้นการดำเนินงานของโครงการหรือแผนงาน ผู้ปฏิบัติงานย่อมไม่สามารถที่จะกำหนดสิ่งต่าง ๆ ได้ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการจัดกิจกรรม การใช้บุคลากร งบประมาณ หรืออื่น ๆ ดังนั้นการได้รับสารสนเทศจากการประเมินกระบวนการ ก็สามารถนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจปรับปรุงสิ่งต่าง ๆ ในโครงการให้สามารถดำเนินการต่อไป และมีความเป็นไปได้ที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการในการประเมินกระบวนการนั้น ควรทำการเปรียบเทียบระหว่างกิจกรรมและค่าใช้จ่ายจริงกับกิจกรรมในแผนงานโครงการ และงบประมาณที่กำหนดไว้ว่ามีความแตกต่างกันมากน้อยเพียงไร รวมทั้งบรรยายให้เห็นถึงปัญหาต่าง ๆ เกี่ยวกับการนำโครงการไปใช้ และท้ายที่สุดก็ควรจัดทำรายงานที่ผู้ร่วมโครงการหรือผู้ทำการสังเกตได้ตัดสินใจคุณภาพของกระบวนการใช้โครงการ แผนงานดังกล่าว

4) การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) วัตถุประสงค์หลักของการประเมินผลผลิตก็เพื่อสอวัด ความสำเร็จ และตัดสินผลสัมฤทธิ์ของโครงการ แผนงานหรือสิ่งแทรกแซงว่าตอบสนองบรรลุนความต้องการจำเป็นของกลุ่มผู้รับประโยชน์หรือไม่ นอกจากนั้นการประเมินผลผลิตก็ต้องประเมินผลลัพธ์ (Outcomes) ทั้งที่ตั้งใจและไม่ตั้งใจ ทั้งที่เป็นไปในทางบวกและทางลบอีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้นบ่อยครั้งที่นักประเมินยังขยายขอบเขตการประเมินผลผลิตไปสู่การประเมินในสิ่งที่เรียกว่า ผลลัพธ์ระยะยาวอีกด้วย การประเมินผลผลิตควรดำเนินการโดยอาศัยการรวบรวมและวิเคราะห์การตัดสินใจของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีต่อโครงการหรือสิ่งที่ได้รับการประเมินนั้น ในบางครั้งก็อาจทำการเปรียบเทียบผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับโครงการหรือสิ่งที่ได้รับการประเมินอื่นซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกันและก็มีอยู่บ่อย ๆ ที่ผู้รับบริการจากโครงการต้องการจะรู้ว่าโครงการดังกล่าวได้ผลสัมฤทธิ์เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดหรือไม่ และมีประโยชน์คุ้มค่ากับการลงทุนดำเนินการเพียงไร ดังนั้นในทางที่เหมาะสมแล้วนักประเมินก็ควรที่วิเคราะห์ตีความให้เห็นว่าจุดอ่อนของการใช้โครงการหรือแผนปฏิบัติ

งานส่วนใดที่เป็นสาเหตุทำให้ได้ผลลัพธ์อ่อนด้อยลงไปด้วย เทคนิควิธีการที่ใช้ประเมินผลผลิตมิได้กำหนดไว้อย่างเป็นแบบแผนตายตัว แต่นักประเมินอาจต้องใช้วิธีการอย่างหลากหลายร่วมกัน เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจในการศึกษาผลลัพธ์ทั้งหมดของสิ่งที่ได้รับการประเมิน รวมทั้งยังช่วยในการตรวจสอบข้ามกันไปมาระหว่างข้อค้นพบที่หลากหลายอีกด้วย

ในการประเมินผลการปฏิบัติที่เกิดขึ้นนอกเหนือจากวัตถุประสงค์ที่กำหนดนั้น นักประเมินจำเป็นต้องศึกษา ค้นหาผลลัพธ์ที่มีได้คาคหมายด้วย ทั้งผลลัพธ์ในเชิงบวกและเชิงลบโดยการรับฟังความคิดเห็นหรือสัมภาษณ์กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับสิ่งที่ได้รับเป็นการประเมิน เพื่อที่จะทำการทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับผลลัพธ์ให้ครอบคลุมทุก ๆ ด้าน และสืบหาข้อเท็จจริงอย่างรอบคอบสำหรับยืนยันหรือไม่ยืนยันสมมติฐานเกี่ยวกับผลลัพธ์ดังกล่าว ประเด็นสำคัญที่ต้องพึงระวังในการจัดทำรายงานการประเมินผลลัพธ์ก็คือ นักประเมินไม่ควรเร่งรีบประเมินผลผลิตและจัดทำรายงานสู่สาธารณะอย่างทันทีทันใด เพราะเหตุว่าการดำเนินโครงการต้องการระยะเวลาพอสมควรที่จะทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์บรรลุตามความรับผิดชอบที่ระบุไว้ การจัดทำรายงานการประเมินผลผลิตที่ยังไม่มีวุฒิภาวะสุกงอม (Premature) อย่างเพียงพอ อาจนำไปสู่ความไม่สามารถตัดสินใจได้เกี่ยวกับความต่อเนื่องของโครงการ เพราะเหตุว่าทำให้ไม่พบผลลัพธ์ใด ๆ เกิดขึ้นเลย ทั้งนี้เนื่องจากผลลัพธ์ของโครงการต้องใช้ระยะเวลายาวพอสมควรในการศึกษา ติดตาม ดังนั้นถ้าหากการจัดทำรายงานการประเมินผลผลิตสู่สาธารณะได้มีการหน่วงเวลาอย่างสมเหตุสมผลแล้ว นักประเมินอาจจะพบผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นภายหลังและมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับใช้สนับสนุนการดำเนินงานโครงการอย่างต่อเนื่องต่อไป

กล่าวโดยสรุป รูปแบบของการประเมินโครงการมีหลากหลายรูปแบบ การนำรูปแบบใดไปใช้เป็นแนวทางในการประเมินโครงการ ผู้ประเมินต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ในการประเมินและลักษณะของโครงการที่ดำเนินการ ซึ่งแต่ละรูปแบบต่างมีข้อดีและข้อจำกัดอยู่ในตัวเอง ดังที่มีการกล่าวกันไว้ว่า ไม่มีรูปแบบการประเมินผลโครงการใดที่ดีและเหมาะสมสามารถนำไปใช้ประเมินได้ทุกโครงการ ในการประเมินโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) ประจำปีงบประมาณ 2561 วิทยาลัยเทคนิคพะเยา ผู้ประเมินเลือกใช้รูปแบบการประเมินเชิงระบบรูปแบบชิป (CIPP Model: Context-Input-Process-Product) ด้วยเหตุผลคือ ทำให้ได้รับรู้ถึงข้อมูลต่าง ๆ ในการดำเนินโครงการอย่างเป็นระบบ คือ สภาพที่เกี่ยวข้องกับงานและโครงการ (Context) ปัจจัยที่ใช้ในการดำเนินงาน (Input) กระบวนการในการดำเนินงาน (Process) และผลลัพธ์หรือผลผลิตที่เกิดขึ้นจากโครงการ (Product)

การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนด้วยการให้บริการชุมชนเพื่อบูรณาการจัดการเรียนรู้แก่ผู้เรียน

การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการด้วยการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนเป็นรูปแบบหนึ่งของการบริหารจัดการเรียนรู้สู่ชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการให้บริการแก่ชุมชน โดยจะเป็นผลดีหรือเป็นประโยชน์ทั้งผู้เรียนและชุมชน โดยความจริงที่ยอมรับกันโดยทั่วไปคือ สถานศึกษากับชุมชนเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้ การร่วมมือกันระหว่างสถานศึกษากับชุมชนเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทั้ง 2 ฝ่าย คือสถานศึกษาได้พลังจากชุมชนมาช่วยในการจัดการศึกษาและชุมชนได้การศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ดังนั้นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนจึงเป็นความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะช่วยให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน ช่วยให้ทราบความเคลื่อนไหวหรือความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับทั้งสองฝ่าย ช่วยลดและแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างกัน และช่วยให้เกิดการมีส่วนร่วมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์แก่ทั้งสองฝ่าย คือประโยชน์กับสถานศึกษาและประโยชน์ต่อชุมชน

ความหมายของชุมชน

ความหมายของชุมชน จากการประมวลความหมายของชุมชนจากนักวิชาการและพจนานุกรมต่าง ๆ สามารถสรุปได้เป็นสองนัย คือ ความหมายโดยทั่วไป และความหมายของชุมชนรูปแบบใหม่ ดังนี้

1) ชุมชนในความหมายโดยทั่วไปหรือชุมชนแบบดั้งเดิม หมายถึงกลุ่มคนที่อยู่รวมกันในพื้นที่อาณาบริเวณแห่งหนึ่ง มีลักษณะเป็นสังคมขนาดเล็ก โดยบุคคลในชุมชนนั้นมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน มีการทำกิจกรรมร่วมกัน และมีระเบียบสังคมของตน

2) ชุมชนรูปแบบใหม่ เป็นชุมชนที่สมาชิกไม่จำเป็นต้องรวมตัวอยู่ในพื้นที่เดียวกัน เพียงแต่สมาชิกเหล่านั้นมีวัตถุประสงค์ร่วมกัน มีการทำกิจกรรมร่วมกัน และมีระเบียบเป็นที่ยอมรับยึดถือร่วมกัน โดยชุมชนรูปแบบใหม่นี้จำแนกออกเป็นกลุ่มตามประเภทของสิ่งที่ใช้เป็นสื่อกลางในการสื่อสาร ได้แก่ (1) กลุ่มที่ใช้คลื่นวิทยุเป็นสื่อกลาง เช่น ชุมชน จส.100 หรือ ชุมชนร่วมด้วยช่วยกัน เป็นต้น (2) กลุ่มที่ใช้สื่อสังคม (Social Media) เป็นสื่อกลางในการสื่อสาร เช่น เว็บไซต์ของกลุ่ม และที่นิยมในปัจจุบันคือ เฟซบุ๊ก (Face Book) ทวิตเตอร์ (Twitter) และ ไลน์ (Line) เป็นต้น

ความสำคัญของชุมชน

ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2554: 84-89) ได้ประมวลสรุปความสำคัญของชุมชนไว้ 6 ประการ ดังนี้

1. ชุมชนเป็นศูนย์กลางที่ยึดเหนี่ยวทุกคนทุกครอบครัวให้มารวมกัน สังเกตได้จากชุมชนในชนบท หลายแห่งที่มีวัดหรือสุเหร่าเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นแหล่งให้ประชาชนมาชุมนุมร่วมพิธีหรือร่วมกิจกรรมกันอย่างพร้อมเพรียง

2. ชุมชนเป็นสถาบันระดับพื้นฐานที่ช่วยสร้างระบบในการจัดการตนเองให้เหมาะสมกับสภาพของ ชุมชน ตัวอย่างเช่น ชุมชนบ้านคีรีวง ตำบลกำโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นองค์กรชุมชนที่เข้มแข็งและสามารถจัดการกับตนเองได้อย่างเหมาะสม โดยหมู่บ้านแห่งนี้เคยประสบอุทกภัยอย่างหนักมาแล้ว 3 ครั้ง คือ เมื่อปี 2505 ปี 2518 และครั้งล่าสุดเมื่อปี 2531 ได้เกิดภูเขาถล่มและน้ำป่าพัดพาบ้านเรือนเสียหาย เหตุร้ายนี้ทำให้ชาวบ้านรู้และตระหนักถึงผลเสียของการตัดไม้ทำลายป่า หลังจากนั้นชาวบ้านได้ช่วยกันอนุรักษ์ป่าไม้และก่อตั้งกองทุน “เติมสีเขียวใส่เขาหลวง” รวมทั้งร่วมมือกันจัดการกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้าน โดยจัดตั้งชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ขึ้น จนหมู่บ้านนี้ได้รับการยอมรับว่าเป็นหมู่บ้านที่มีอากาศดีที่สุดในประเทศไทย นอกจากนี้ชาวบ้านยังประพุดิตนอยู่ในศีลสัจย์ ไม่ฆ่าแมวบายมุข มีความรักใคร่กลมเกลียวช่วยเหลือกัน ทำให้ชาวบ้านมีอยู่มีกินไม่ยากไร้และมีเงินออมของหมู่บ้านมากกว่า 50 ล้านบาท การแก้ปัญหาและจัดการกับตนเองของชาวบ้านคีรีวงทำให้หมู่บ้านฟื้นตัวได้อย่างรวดเร็วเมื่อเทียบกับหมู่บ้านอื่นที่ประสบภัยเช่นเดียวกัน

3. เป็นศูนย์กลางในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของประชาชน ตัวอย่างที่เห็นชัดเจนในระยะที่ผ่านมา คือโครงการกองทุนหมู่บ้านที่รัฐบาลยุคหนึ่งได้จัดสรรเงินลงไปยังหมู่บ้านๆ ละ 1 ล้านบาท โดยให้หมู่บ้านแต่ละแห่งบริหารจัดการกับเงินกองทุน เพื่อประโยชน์ของคนในหมู่บ้าน ซึ่งโครงการดังกล่าวอาจประสบความสำเร็จหรือไม่ประสบความสำเร็จก็ตาม แต่การดำเนินการดังกล่าวได้กระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ขึ้นภายในชุมชนช่วยให้ชาวบ้านรู้จักการวิเคราะห์ปัญหา วินิจฉัยปัญหา วิเคราะห์ทางเลือก และตัดสินใจเลือกทางเลือกของตนเอง ส่งผลให้หมู่บ้านมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้

4. เป็นแหล่งสร้างและอนุรักษ์รากฐานทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น สำหรับประโยชน์ข้อนี้ คงเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า ชุมชนแต่ละแห่งคือผู้สร้างและอนุรักษ์วัฒนธรรมของชาติ ทำให้ประเทศชาติมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

5. เป็นองค์กรสังคมที่ช่วยถ่วงดุลไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วเกินไป สืบเนื่องจากการแพร่กระจายของข้อมูลข่าวสารที่รวดเร็วในปัจจุบันทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม ความรู้ และความคิดไปทั่วโลก แต่ความเป็นชุมชนที่มีลักษณะเฉพาะตนเองที่คอยถ่วงดุลไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วเกินไป

6. เป็นองค์กรท้องถิ่นที่ช่วยจัดระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนให้เกิดความเหมาะสม รวมทั้งช่วยสร้างแบบแผนการมีปฏิสัมพันธ์ให้กับคนในชุมชน

ประโยชน์และความจำเป็นของการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนมีประโยชน์และความจำเป็น 3 ประการ คือ

1. ช่วยให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน เนื่องจากสถานศึกษากับชุมชนเป็นสิ่งที่อยู่คู่กันในโครงสร้างสังคมปัจจุบัน การมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันย่อมช่วยให้ทั้งสององค์กรอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขและเอื้อประโยชน์ซึ่งกันและกัน

2. ช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้ง เนื่องจากสถานศึกษาและชุมชนต่างมีบทบาทหน้าที่ของตน และต่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และบางครั้งอาจเกิดความขัดแย้งขึ้นได้ การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างกันย่อมช่วยให้แก้ปัญหาความขัดแย้งได้อย่างเหมาะสม และเป็นประโยชน์กับทั้งสองฝ่าย

3. ช่วยให้เกิดการมีส่วนร่วม โดยปัจจุบันสถานศึกษาต้องการการมีส่วนร่วมจากชุมชนอย่างมาก และไม่ใช่เพียงการมีส่วนร่วมส่งเสริมสนับสนุนด้านทรัพยากรเหมือนในอดีตเท่านั้น แต่สถานศึกษาต้องการให้ตัวแทนชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ทั้งด้านการวางแผน การพัฒนาหลักสูตร การร่วมมือกันพัฒนาผู้เรียน การบอกความต้องการของชุมชน ฯลฯ ขณะเดียวกันชุมชนก็ต้องการความช่วยเหลือสนับสนุนด้านวิชาการ โดยสถานศึกษาคือแหล่งวิชาการของชุมชน เป็นศูนย์ประสานงานระหว่างชุมชนกับหน่วยงานอื่น ๆ รวมถึงการให้บริการสถานที่และวัสดุอุปกรณ์แก่ชุมชน ดังนั้นการมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันย่อมช่วยให้ทั้งสององค์กรมีส่วนร่วม สนับสนุนซึ่งกันและกันได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาและชุมชน

ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2554: 92-97) ได้สรุปบทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาและชุมชนแบ่งเป็น บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาต่อชุมชนและบทบาทหน้าที่ของชุมชนต่อสถานศึกษา ดังสาระสำคัญต่อไปนี้

1. บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาต่อชุมชน

บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาต่อชุมชนแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด และบทบาทหน้าที่ตามแนวคิดของนักวิชาการ ดังต่อไปนี้

1.1 บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาต่อชุมชนตามที่กฎหมายกำหนด

กฎหมายที่กำหนดบทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาต่อชุมชนไว้ชัดเจนและครอบคลุมที่สุด คือ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ซึ่งจากการสังเคราะห์สรุปเป็นบทบาทของสถานศึกษาต่อชุมชน 7 ประการ ได้แก่

- 1) บทบาทในการจัดกระบวนการเรียนรู้ และพัฒนากระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ
- 2) บทบาทในการประเมินผู้เรียน
- 3) บทบาทในการจัดสรรโอกาสการเข้าศึกษาต่อ
- 4) บทบาทในการพัฒนาหลักสูตร
- 5) บทบาทในการประสานความร่วมมือกับครอบครัว ชุมชน สังคมเพื่อการจัดการศึกษา
- 6) บทบาทในการประกันคุณภาพการศึกษา และ
- 7) บทบาทในการระดมทรัพยากรและบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อการจัดการศึกษา

1.2 บทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาต่อชุมชนตามแนวคิดของนักวิชาการ

จากการสังเคราะห์แนวคิดของนักวิชาการที่กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของสถานศึกษาต่อชุมชนสามารถประมวลสรุป เป็นบทบาทของสถานศึกษากับชุมชนได้ 6 ประการ ได้แก่

- 1) บทบาทในการให้การศึกษาอบรมแก่บุคลากรในชุมชน
- 2) บทบาทในการถ่ายทอดและส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน
- 3) บทบาทในการบูรณาการและสร้างสมดุลให้กับชุมชนและสังคม
- 4) บทบาทในการเป็นแหล่งวิทยาการและขุมปัญญาของชุมชน
- 5) บทบาทในการเป็นศูนย์ประสานงานของชุมชนกับหน่วยงาน และ
- 6) บทบาทในการพัฒนาชุมชนให้ก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง

2. บทบาทหน้าที่ของชุมชนต่อสถานศึกษา

บทบาทของชุมชนต่อสถานศึกษาในส่วนที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กล่าวโดยสรุปคือ

- 1) บทบาทในการส่งบุตรหลานเข้าเรียนในสถานศึกษา
- 2) บทบาทในการจัดการศึกษา
- 3) บทบาทในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา
- 4) บทบาทในการร่วมจัดกระบวนการเรียนรู้
- 5) บทบาทในการเป็นคณะกรรมการสถานศึกษา และ
- 6) บทบาทในการสนับสนุนทรัพยากรทางการศึกษา

ซึ่งบทบาทดังกล่าว สรุปเป็น 3 บทบาทหลัก คือ (1) บทบาทในการจัดและกำหนดทิศทางของการศึกษา (2) บทบาทในการให้ความร่วมมือและสนับสนุนการศึกษา และ (3) บทบาทในการกำกับติดตามและประเมินผลการดำเนินงานของสถานศึกษา

กระบวนการพัฒนาความสัมพันธ์ของสถานศึกษากับชุมชน

การพัฒนาความสัมพันธ์ของสถานศึกษากับชุมชน อาจมีขั้นตอนและวิธีการแตกต่างกันตามสภาพและบริบทของสถานศึกษากับชุมชนนั้น ๆ ชูชาติ พ่วงสมจิตร (2554: 95-99) ได้เสนอแนวทางทั่วไปตามแนวคิดของกระบวนการพัฒนาคุณภาพ 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นวางแผน (Plan) ประกอบด้วยขั้นตอนย่อย 3 ขั้นตอน คือ

1. ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา และความต้องการเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน เป็นขั้นตอนที่สถานศึกษาสำรวจความสัมพันธ์ของสถานศึกษากับชุมชนที่เป็นอยู่ในปัจจุบันว่ามีสภาพปัญหา และความต้องการอย่างไร โดยอาจใช้แนวคำถามต่อไปนี้เป็นการรอบในการศึกษา

- 1) ระดับความสัมพันธ์ของสถานศึกษากับชุมชนในภาพรวมเป็นอย่างไร
- 2) เจตคติที่สถานศึกษาและชุมชนมีต่อกันเป็นอย่างไร
- 3) ภาพลักษณ์ของสถานศึกษาตามการรับรู้ของชุมชนเป็นอย่างไร
- 4) ภาพลักษณ์ของชุมชนตามการรับรู้ของสถานศึกษาเป็นอย่างไร
- 5) สถานศึกษาใช้วิธีการใดบ้างในการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน
- 6) วิธีการที่สถานศึกษาใช้สร้างความสัมพันธ์กับชุมชนได้ผลอย่างไร
- 7) ชุมชนได้รับข้อมูลข่าวสารของสถานศึกษาอย่างถูกต้องมากน้อยเพียงใด
- 8) ความร่วมมืออันดีต่อกันระหว่างสถานศึกษากับชุมชนคือเรื่องใดบ้าง
- 9) ความขัดแย้งและความเข้าใจที่ไม่ถูกต้องระหว่างสถานศึกษากับชุมชน

10) ความต้องการของสถานศึกษาต่อชุมชนและความต้องการของชุมชนต่อสถานศึกษาคืออะไรเป็นต้น สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา และความต้องการนี้อาจได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม ทั้งนี้ขึ้นกับประเด็นที่ศึกษาในแต่ละเรื่อง

2. กำหนดเป้าหมายการพัฒนาเป็นขั้นตอนสำคัญเนื่องจากการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนถือเป็นหน้าที่สำคัญประการหนึ่งของผู้บริหารสถานศึกษาที่จะต้องดำเนินการอย่างมีเป้าหมาย ดังที่ มนตรา ผลศรัทธา และสุเทพ ลิ้มสกุล (2557: 101-103) ได้เสนอว่า ขั้นตอนนี้ สถานศึกษาควรคัดสรรสภาพปัจจุบันปัญหา และความต้องการที่ได้จากการศึกษาในขั้นที่ 1 มากำหนดเป็นเป้าหมายการพัฒนา โดยอาจแยกเป็น 3 เป้าหมาย คือ 1) เป้าหมายของสิ่งที่ควรปรับปรุงพัฒนาให้ดีขึ้น 2) เป้าหมายของสิ่งที่ควรแก้ปัญหา และ 3) เป้าหมายของสิ่งที่ควรธำรงรักษาสภาพเดิมไว้

3. กำหนดยุทธศาสตร์/แนวทางในการพัฒนาความสัมพันธ์ เป็นขั้นตอนของการกำหนดวิธีการดำเนินการ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ในข้อ 2 โดยท่านอาจเลือกใช้แนวทางในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนที่เสนอไว้ในตอนต่อไป ทั้งแนวทางในการสร้างความสัมพันธ์ทางตรงและทางอ้อม

ขั้นที่ 2 ขั้นดำเนินการ (Do) เป็นการดำเนินการตามยุทธศาสตร์/แนวทางที่กำหนดไว้ในแต่ละเรื่องที่เป็นเป้าหมายในการพัฒนาเพื่อให้การดำเนินการประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย ผู้บริหารและผู้ปฏิบัติควรตรวจสอบว่าได้ดำเนินการใน 4 ประเด็นต่อไปนี้หรือไม่

1. การปรับเจตคติของฝ่ายสถานศึกษาและชุมชนให้ยอมรับซึ่งกันและกัน เนื่องจากการจัดการศึกษา ในระยะที่ผ่านมาส่วนใหญ่แล้วฝ่ายสถานศึกษามองว่าฝ่ายตนเองมีหน้าที่โดยตรงในการจัดการศึกษาส่วนฝ่ายชุมชน เป็นเพียงผู้รับบริการและสนับสนุนการดำเนินงานของสถานศึกษาดังนั้นการปฏิบัติของฝ่ายสถานศึกษาต่อชุมชนจึงปฏิบัติแบบผู้ให้บริการกับผู้รับบริการ โดยจำกัดการมีส่วนร่วมของชุมชนไว้ที่ระดับของการให้ความร่วมมือและสนับสนุนสถานศึกษาตัวอย่างเช่น เมื่อสถานศึกษาจะดำเนินการเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ฝ่ายสถานศึกษาจะเป็นผู้คิด และตัดสินใจไว้ล่วงหน้าว่าจะดำเนินการอย่างไร แล้วจึงไปขอความร่วมมือจากชุมชน เช่น ขอบริจาคเงิน วัสดุอุปกรณ์ หรือแรงงานจากชุมชน ทำให้ฝ่ายชุมชนไม่ได้ร่วมคิดร่วมตัดสินใจเป็นแต่เพียงผู้สนับสนุนเท่านั้น

เนื่องจากการจัดการศึกษาส่วนใหญ่จัดโดยระบบราชการ ฝ่ายสถานศึกษาที่เป็นข้าราชการมักวางตัวว่าอยู่ในระดับที่สูงกว่าประชาชน ทำให้ความสัมพันธ์ของทั้งสองฝ่ายไม่เสมอภาคกัน นอกจากนี้ฝ่ายโรงเรียนมักมองว่า ตนเองมีความรู้ความสามารถสูงกว่าประชาชนทั่วไป ทำให้ละเลยหรือไม่ยอมรับความคิดเห็นของประชาชน ในส่วนของชุมชนเองก็เกิดความเคยชินต่อระบบการจัดการศึกษาที่ดำเนินการต่อเนื่องมาเป็นเวลายาวนาน ทำให้ยอมรับว่าหน้าที่ในการจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ของสถานศึกษา และจำกัดบทบาทของตนเองไว้ที่การให้ความร่วมมือและสนับสนุน แม้ปัจจุบันจะมีนโยบาย และกฎระเบียบที่กำหนดให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ ขั้นวางแผน จนถึงขั้นการประเมินผลการดำเนินงานของสถานศึกษาก็ตาม แต่ความคุ้นชินต่อการดำเนินงานในอดีต ยังส่งผลให้การมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษาไม่ถึงระดับของการมีส่วนร่วมที่แท้จริง ดังนั้นการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน จึงต้องเริ่มจากการปรับเจตคติของทั้งสองฝ่ายให้เกิดการยอมรับซึ่งกันและกัน และมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในระดับที่เท่าเทียมกัน

2. การสร้างความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของทั้งฝ่ายสถานศึกษาและชุมชน เนื่องจากปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงระเบียบกฎเกณฑ์และบทบาทหน้าที่ใหม่ ดังนั้นทั้งสองฝ่ายต้องมี

ความรู้ความเข้าใจที่ตรงกัน เพื่อให้เกิดการยอมรับซึ่งกันและกันและป้องกันปัญหาความขัดแย้งที่จะตามมา สำหรับขั้นตอนนี้ควรจัดให้มีระบบที่ส่งเสริมสนับสนุนให้ทั้งสองฝ่ายเกิดความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตน เช่น มีการอบรมคณะกรรมการสถานศึกษาก่อนปฏิบัติหน้าที่ เป็นต้น

3. ปรับวิธีการดำเนินงานของทั้งสองฝ่ายให้เอื้อต่อการทำงานร่วมกัน ในที่นี้ขอเสนอแนวทางการดำเนินงานในส่วนที่โรงเรียนควรดำเนินการ ดังนี้

3.1 สร้างความสัมพันธ์อันดีกับชุมชน ซึ่งวิธีการสามารถทำได้หลายวิธี เช่น โครงการโรงเรียนเยี่ยมชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ การให้บริการแก่ชุมชน การให้ชุมชนเข้าเยี่ยมชมและร่วมกิจกรรมกับสถานศึกษา การติดต่อกับชุมชนด้วยจดหมายและสิ่งพิมพ์ การตั้งสมาคมผู้ปกครอง เป็นต้น

3.2 ให้เกียรติและรับฟังความคิดเห็นของชุมชนตามเหตุผล และปฏิบัติต่อประชาชนอย่างผู้ที่มีฐานะเท่าเทียมกัน รวมทั้งเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ไม่ใช่ชุมชนเป็นเพียงแหล่งทรัพยากร แต่ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมได้ตามศักยภาพ

3.3 ไม่รบกวนชุมชนบ่อยเกินไป เช่น ไม่ขอบริจาคบ่อย ๆ จนชุมชนเดือดร้อน

3.4 แสดงบทบาทของการเป็นฝ่ายให้แก่ชุมชนให้มากขึ้น เช่น จัดโครงการอบรมอาชีพแก่ประชาชน การประสานงานกับหน่วยงานอื่นเพื่อประโยชน์ของชุมชน เป็นต้น

3.5 สร้างศรัทธาและความเชื่อมั่นต่อชุมชน เช่น การบริหารงานที่โปร่งใสตรวจสอบได้ การมีผลงานเป็นที่ยอมรับของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการตั้งใจสั่งสอนอบรมบุตรหลานของชุมชนให้เป็นคนดี คนเก่ง มีความสุขและปลอดภัย

4. การสร้างความเข้าใจและแก้ปัญหาความขัดแย้งระหว่างสถานศึกษากับชุมชน เนื่องจากสถานศึกษาสัมผัสกับชุมชนอยู่ตลอดเวลา และความขัดแย้งสามารถเกิดขึ้นได้เสมอ ดังนั้น เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีต่อกัน สถานศึกษาต้องหมั่นสร้างความเข้าใจและแก้ปัญหาความขัดแย้งไม่ให้ลุกลามจนเกิดปัญหาคើขึ้นได้

ขั้นที่ 3 ขั้นตรวจสอบ (Check) ประกอบด้วยการตรวจสอบ 2 ขั้นตอน คือ

1. การตรวจสอบระหว่างดำเนินการ เพื่อนำผลการตรวจสอบมาปรับปรุงการดำเนินการในแต่ละขั้น

2. การตรวจสอบหลังดำเนินการ เป็นการตรวจสอบหลังจากที่ได้ดำเนินการครบทุกขั้นตอนในการพัฒนา โดยนำผลการดำเนินงานมาเปรียบเทียบกับเป้าหมายที่กำหนดไว้

ขั้นที่ 4 ขั้นปรับปรุงแก้ไข (Act) เป็นขั้นของการนำผลการตรวจสอบมาใช้ประโยชน์ โดยขั้นปรับปรุงแก้ไขนี้จำแนกเป็นการปรับปรุงแก้ไข 2 ส่วน คือ

1. การปรับปรุงแก้ไขระหว่างดำเนินการของแต่ละขั้นตอน
 2. การปรับปรุงแก้ไขแผนในวงรอบต่อไป เป็นการนำผลการประเมินมาปรับเป้าหมาย และวิธีดำเนินการให้เหมาะสม มีประสิทธิภาพประสิทธิผลสูงขึ้นในวงรอบการพัฒนาใหม่
- จากกระบวนการข้างต้น สรุปเป็นตารางได้ ดังตารางที่ 2 ดังนี้

ตารางที่ 2 กระบวนการพัฒนาความสัมพันธ์ของสถานศึกษากับชุมชน

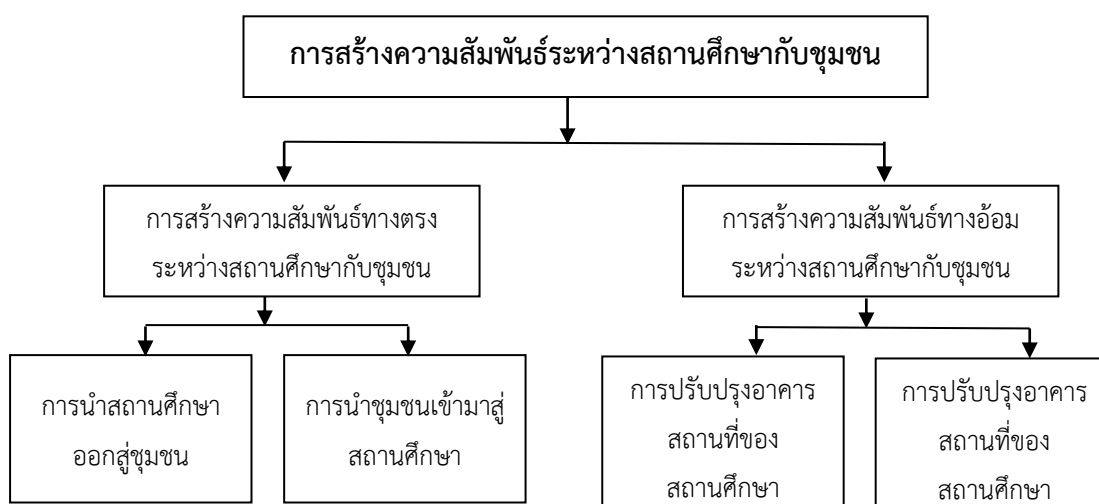
กระบวนการ/ขั้นตอน	กิจกรรมการพัฒนา
1. วางแผน (Plan)	1.1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน 1.2 กำหนดเป้าหมายการพัฒนา/แก้ปัญหา/ธำรงรักษาความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน 1.3 กำหนดยุทธศาสตร์/แนวทางในการพัฒนาความสัมพันธ์
2. ดำเนินการ (Do)	2.1 ปรับเจตคติของฝ่ายสถานศึกษาและชุมชนให้ยอมรับซึ่งกันและกัน 2.2 สร้างความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของทั้งฝ่ายสถานศึกษาและชุมชน 2.3 ปรับวิธีการดำเนินงานของทั้งสองฝ่ายให้เอื้อต่อการทำงานร่วมกัน 2.4 สร้างความเข้าใจและแก้ปัญหาคัดแย้งระหว่างสถานศึกษากับชุมชน

ตารางที่ 2 (ต่อ)

กระบวนการ/ขั้นตอน	กิจกรรมการพัฒนา
3. ตรวจสอบ (Check)	3.1 ตรวจสอบระหว่างดำเนินการในขั้นที่ 2.1-2.4 เพื่อนำผลไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงแก้ไขของแต่ละขั้นต่อไป 3.2 ตรวจสอบหลังดำเนินการโดยเปรียบเทียบกับเป้าที่กำหนด
4. ปรับปรุงแก้ไข (Act)	4.1 นำผลการตรวจสอบมาปรับปรุงแก้ไขการดำเนินงานของแต่ละขั้นตอน 4.2 นำผลการตรวจสอบมาปรับปรุงแผนการดำเนินงานและดำเนินการพัฒนาในรอบต่อไป

แนวทางการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน

วิมล สันแดง (2558) ได้ประมวลแนวคิดของนักวิชาการต่าง ๆ สรุปแนวทางหลัก ในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน คือ 1) แนวทางการสร้างความสัมพันธ์โดยตรง และ 2) แนวทางการสร้างความสัมพันธ์โดยอ้อม สรุปเป็นแผนภาพและรายละเอียดในการดำเนินการได้ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 5 แนวทางการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน

จากภาพข้างต้น เสนอเป็นรายละเอียดของแนวทางการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับสถานศึกษาได้ 2 แนวทางหลัก คือ 1) แนวทางการสร้างความสัมพันธ์ทางตรงระหว่างสถานศึกษากับชุมชน และ 2) แนวทางการสร้างความสัมพันธ์ทางอ้อมระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. แนวทางการสร้างความสัมพันธ์ทางตรงระหว่างสถานศึกษากับชุมชน

การสร้างความสัมพันธ์ทางตรงระหว่างสถานศึกษากับชุมชนมี 2 ลักษณะ คือ 1) การนำสถานศึกษาออกสู่ชุมชน และ 2) การนำชุมชนเข้ามาสู่สถานศึกษา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 การนำสถานศึกษาออกสู่ชุมชน เป็นการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนโดยฝ่ายสถานศึกษาเป็นฝ่ายรุกเข้าไปหาชุมชนด้วยสื่อและกิจกรรมต่าง ๆ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1.1.1 การประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบเกี่ยวกับนโยบาย เป้าหมาย กิจกรรม ภาระเบี่ยง และสวัสดิการต่าง ๆ ของสถานศึกษา โดยใช้สื่อต่าง ๆ ได้แก่

1) จัดหมายข่าว หนังสือ วารสาร และเอกสารสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ จากสถานศึกษาถึงผู้ปกครองและชุมชน เพื่อให้ข้อมูลต่าง ๆ เช่น ประวัติของสถานศึกษา คณะผู้บริหาร แผนงานนโยบายของสถานศึกษา ทุนการศึกษา ฯลฯ

2) คู่มือผู้ปกครอง/คู่มือผู้เรียน เพื่อให้ข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับ ช่วงเวลาการ (เปิด – ปิดภาคเรียน) ตารางการสอนซ่อมเสริม ตารางกิจกรรมของสถานศึกษา ระเบียบการวัดและประเมินผลการเรียน ระเบียบการแต่งกาย ระเบียบการลา สวัสดิการของสถานศึกษา ฯลฯ

3) สมุดรายงานของผู้เรียน เพื่อรายงานความก้าวหน้าทางการเรียนให้ผู้ปกครองทราบ และรับฟังความเห็นจากผู้ปกครอง

4) เว็บไซต์ของสถานศึกษา เพื่อสื่อสารเรื่องราว และกิจกรรมต่าง ๆ ของสถานศึกษาสู่สังคม

5) เสียงตามสายและการโฆษณาประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ถึงคนในชุมชนในส่วนของกิจกรรมการประชาสัมพันธ์ เพื่อสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนนี้ สถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับทุกองค์ประกอบของการประชาสัมพันธ์ ได้แก่ เนื้อหาสาระของสิ่งที่ประชาสัมพันธ์ วิธีการประชาสัมพันธ์ และสื่อที่ใช้

1.1.2 การจัดให้ผู้บริหาร ครู ผู้เรียน เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เช่น

1) การพัฒนาชุมชน ได้แก่ การขุดลอกคลอง ทำความสะอาดถนน และที่สาธารณะ

2) การร่วมกิจกรรมทางศาสนาและงานประเพณีของชุมชน เช่น การแห่เทียนพรรษา งานลอยกระทง งานประจำปีของวัด เป็นต้น

3) การร่วมงานของชาวบ้าน เช่น งานบวช งานมงคลสมรส งานศพ ฯลฯ โดยสถานศึกษาสามารถเข้าร่วมกิจกรรมกับชาวบ้านได้อย่างหลากหลาย เช่น การร่วมเป็นแขกรับเชิญ การส่งบุคลากรของสถานศึกษามาเป็นพิธีกร การส่งวงดนตรีของสถานศึกษามาแสดง เป็นต้น

1.1.3 การให้ความรู้และบริการทางวิชาการแก่ชุมชน เช่น การเดินรณรงค์เพื่อต่อต้านยาเสพติด การป้องกันเอดส์ การฝึกทักษะและอาชีพแก่ประชาชนในชุมชน เป็นต้น

1.1.4 การใช้สถานที่ และภูมิปัญญาในท้องถิ่น เป็นแหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษา โดยสถานศึกษานำผู้เรียนออกมาเรียนรู้กับภูมิปัญญา และเรียนรู้กับสถานที่และทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ซึ่งช่วยให้สถานศึกษาและชุมชนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกันได้อีกทางหนึ่ง

1.1.5 การจัดให้มีกิจกรรมวันเยี่ยมผู้ปกครองที่บ้าน หรือกิจกรรมเยี่ยมบ้านผู้เรียน ซึ่งเป็นกิจกรรมหนึ่งในระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียน โดยกิจกรรมดังกล่าวช่วยให้สถานศึกษาและชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันได้อีกทางหนึ่ง

1.2 การนำชุมชนเข้ามาสู่สถานศึกษา เป็นการสร้างความสัมพันธ์โดยการเชิญให้คนในชุมชนเข้ามาสู่สถานศึกษา ดังตัวอย่างต่อไปนี้

1.2.1 การเชิญผู้ปกครอง ผู้เชี่ยวชาญ ผู้ประสบความสำเร็จ และภูมิปัญญาในท้องถิ่น เข้ามาเป็นวิทยากรให้กับทางสถานศึกษา เช่น เชิญผู้ปกครองมาสอนการทำขนม เชิญนักดนตรีมาสอนวิชาดนตรี เชิญแพทย์มาให้ความรู้เรื่องการดูแลสุขภาพช่วงหน้าหนาว เชิญตำรวจมาให้ความรู้เรื่องกฎจราจร เป็นต้น

1.2.2 การจัดกิจกรรมของสถานศึกษาแล้วเชิญประชาชนเข้าร่วมงาน เช่น กิจกรรมวันเด็ก กิจกรรมวันแม่ การแสดงนิทรรศการและผลงานของผู้เรียน กิจกรรมกีฬา กิจกรรมวันเยี่ยมสถานศึกษา เป็นต้น

1.2.3 การจัดกิจกรรมสานสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน เช่น การแข่งขันกีฬาระหว่างครูกับผู้ปกครอง การแข่งขันกีฬาระหว่างผู้เรียนปัจจุบันกับศิษย์เก่า เป็นต้น

1.2.4 การเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ปกครอง ศิษย์เก่า ผู้แทนทางศาสนา และผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามาเป็นกรรมการสถานศึกษา โดยการดำเนินการดังกล่าวเป็นสิ่งที่สถานศึกษาต้องดำเนินการตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการอยู่แล้ว แต่ผลพลอยได้คือช่วยให้

สถานศึกษากับชุมชนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และช่วยให้สถานศึกษามีเครือข่ายที่เข้ามาช่วยประชาสัมพันธ์และสนับสนุนการดำเนินงานด้านต่าง ๆ ของสถานศึกษาได้อีกทางหนึ่งด้วย

1.2.5 การตั้งสมาคมศิษย์เก่า สมาคมผู้ปกครอง และสมาคมครูเก่า เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ช่วยให้คนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมกับทางสถานศึกษาและช่วยให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน

2. แนวทางการสร้างความสัมพันธ์ทางอ้อมระหว่างสถานศึกษากับชุมชน

การสร้างความสัมพันธ์ทางอ้อมระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ทำได้โดยการปรับปรุงบุคลากร และการปรับปรุงอาคารสถานที่ เพราะการปรับปรุงดังกล่าวเป็นสัญลักษณ์ของการพัฒนาอย่างหนึ่งที่จะสร้างความศรัทธา แก่ผู้ปกครองและประชาชนทั่วไปได้เป็นอย่างดี และการพบเห็นสิ่งที่ดี ๆ ของสถานศึกษาช่วยให้สถานศึกษามีภาพลักษณ์ที่ดี และช่วยให้ชุมชนเกิดเจตคติที่ดีต่อสถานศึกษานำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างสถานศึกษากับชุมชนได้ โดยแนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ สมพร สุทัศนีย์ (2555: 135) ที่ได้เสนอเป็นแนวทางไว้ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การปรับปรุงพัฒนาบุคลากร ได้แก่ ผู้บริหาร ครู อาจารย์ คนงานภารโรง เจ้าหน้าที่อื่น ๆ รวมทั้งแม่ค้าที่ขายของในโรงเรียน ซึ่งแนวทางนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยที่พบว่า บุคลิกภาพของผู้บริหารส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน (สิทธิชัย พลายนแดง และ สุเทพ ลิ้มสกุล, 2557) ดังนั้นบุคลากรของสถานศึกษาควรได้รับการปรับปรุงในเรื่องต่อไปนี้

- 1) การแต่งกายให้เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่
- 2) กิริยาท่าทาง การวางตัว การเดิน ควรเรียบร้อย เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่
- 3) การแสดงความรู้สึกรักนึกคิดและอารมณ์ ควรมีความอดกลั้นต่อปัญหาต่าง ๆ ไม่แสดงอารมณ์เมื่อไม่พอใจผู้มาติดต่อ

- 4) อหิยาศัย ควรเป็นผู้มีไมตรี ยิ้มแย้มแจ่มใสและระมัดระวังในการสนทนา รู้จักต้อนรับและทักทายปราศรัยกับแขก ให้ความเป็นกันเองกับผู้มาเยี่ยมเยียน

- 5) การพูดจา ควรสุภาพอ่อนหวานเหมาะสมกับบุคคล

- 6) ทักขะและเขาวนในการสังเกต ต้องมีไหวพริบในการสังเกตผู้มาติดต่อว่าเป็นใคร เพื่อจะได้ทักทายปราศรัยและต้อนรับได้เหมาะสมกับตำแหน่งและฐานะ

2. การปรับปรุงอาคารสถานที่ของสถานศึกษา ได้แก่

- 1) การปลูกต้นไม้ไปประดับอาคารเรียน

2) ความพร้อมด้านบริการ เช่น น้ำดื่ม ห้องน้ำ ห้องส้วม อ่างล้างมือ และความสะอาดของอาคาร

3) ความพร้อมในด้านการเรียนการสอน เช่น การตกแต่งห้องเรียนให้น่าสนใจ มีอุปกรณ์การเรียนการสอนครบครัน

4) ความพร้อมของห้องเรียนที่เพียงพอและถูกสุขลักษณะ

5) เครื่องอำนวยความสะดวก เช่น พัดลม ฯลฯ

กล่าวโดยสรุป การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน เป็นความจำเป็นและเป็นประโยชน์ต่อทั้งฝ่ายสถานศึกษาและฝ่ายชุมชน โดยฝ่ายสถานศึกษาควรถือเป็นหน้าที่หลักประการหนึ่ง และควรเป็นฝ่ายรุกเข้าหาชุมชนมากกว่าการเป็นฝ่ายตั้งรับ สำหรับกระบวนการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน ประกอบด้วย การวางแผน การดำเนินการ การตรวจสอบ และการปรับปรุงแก้ไข ส่วนแนวทางการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนมีแนวทางดำเนินการได้ 2 แนวทางหลัก คือ 1) การสร้างความสัมพันธ์โดยตรง ซึ่งมีวิธีดำเนินการ 2 ลักษณะ คือ การนำสถานศึกษาออกสู่ชุมชน และการนำชุมชนเข้ามาสู่สถานศึกษา และ 2) การสร้างความสัมพันธ์โดยทางอ้อม เป็นการดำเนินการผ่านการปรับปรุงพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษา และการปรับปรุงพัฒนาสถานที่ให้เหมาะสมสวยงามเป็นที่ประทับใจต่อผู้เข้ามาเยี่ยมเยือน เป็นต้น

บริบทของวิทยาลัยเทคนิคพะเยา

วิทยาลัยเทคนิคพะเยา เป็นสถานศึกษาสังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาภาคเหนือ 2 สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดตั้งสถานศึกษาขึ้นเมื่อวันที่ 19 ตุลาคม 2521 ใช้ชื่อว่า โรงเรียนเทคนิคพะเยา ต่อมาได้รับการยกฐานะเป็นวิทยาลัยเทคนิคพะเยาในปี พ.ศ. 2525 ปัจจุบันตั้งอยู่เลขที่ 355 หมู่ที่ 11 ตำบล ต่อม อำเภอ เมือง จังหวัด พะเยา มีเนื้อที่ประมาณ 150 ไร่ 2 งาน 28 ตารางวา

ปีการศึกษา 2522 - เปิดสอนในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) แผนกวิชาช่างยนต์ แผนกวิชาช่างก่อสร้าง และแผนกวิชาพาณิชยกรรม

ปีการศึกษา 2528 - เปิดสอนในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพเทคนิค (ปวท.) แผนกวิชาการบัญชี

ปีการศึกษา 2533 - เปิดสอนในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) แผนกวิชาช่างยนต์ และแผนกวิชาการบัญชี

ปีการศึกษา 2542 - เปิดสอนในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) สำหรับผู้ที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 6 แผนกวิชาการเลขานุการ แผนกวิชาคอมพิวเตอร์ธุรกิจ และแผนกวิชาช่างก่อสร้าง

ปีการศึกษา 2550 - ร่วมมือกับมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ ในการเป็นสถานที่เรียนปริญญาโท โครงการจัดการเรียนการสอนระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไฟฟ้ากำลังและสาขาอิเล็กทรอนิกส์ ศูนย์การเรียนรู้วิทยาลัยเทคนิคพะเยา

ปีการศึกษา 2556 - เปิดสอนในระดับปริญญาตรีสายเทคโนโลยีหรือสายปฏิบัติการ วิทยาลัยเทคนิคพะเยา สาขาวิชาการบัญชี

ปีการศึกษา 2558 - เปิดสอนในระดับปริญญาตรีสายเทคโนโลยีหรือสายปฏิบัติการ วิทยาลัยเทคนิคพะเยา สาขาวิชาเทคโนโลยียานยนต์

การดำเนินงานของสถานศึกษา

ปรัชญาของสถานศึกษา

มีวินัย ตั้งใจศึกษา พัฒนาฝีมือ ยึดถือคุณธรรม

อัตลักษณ์

ทักษะเด่น เน้นวินัย

เอกลักษณ์

บริการชุมชน ผักผ่อนอาชีพ

วิสัยทัศน์

วิทยาลัยเทคนิคพะเยามุ่งผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพด้านวิชาชีพ และเทคโนโลยี เพื่อพัฒนาท้องถิ่น สังคม รองรับประชาคมอาเซียน

พันธกิจ

1. พัฒนาหลักสูตรและจัดการศึกษาด้านวิชาชีพ ทนต่อการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี เพื่อรองรับความต้องการของท้องถิ่น สังคม และตลาดแรงงานทั้งในและต่างประเทศ
2. ยกระดับคุณภาพและมาตรฐานผู้สำเร็จการศึกษา ให้มีความรู้ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม สามารถทำงานได้ในระดับสากล
3. วิจัยและนำผลการวิจัยมาประยุกต์ เพื่อพัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิตของประชาชน

4. ส่งเสริม พัฒนาครูและบุคลากรเพื่อความเป็นเลิศ มั่นคงและก้าวหน้าในวิชาชีพ
5. สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับสถานประกอบการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และทุกภาคส่วนร่วมกันพัฒนาการจัดการศึกษา
6. สนับสนุนและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

เป้าประสงค์

1. หลักสูตรและกระบวนการจัดการเรียนการสอน มีความสอดคล้องกับการพัฒนา เศรษฐกิจและความต้องการของตลาดแรงงานทั้งในและนอกประเทศ
2. ผู้สำเร็จการศึกษามีศักยภาพในการเป็นผู้ประกอบการและมีความพร้อมในการ ประกอบอาชีพ มีงานทำ และก้าวหน้าในเส้นทางอาชีพ
3. วิจัยเพื่อพัฒนานวัตกรรม ต่อยอดอาชีพ และถ่ายทอดเทคโนโลยี มุ่งสู่การนำไปใช้ พัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิตประชาชน
4. บุคลากรได้รับการพัฒนาให้มีคุณภาพ สนับสนุนให้โอกาสศึกษาต่อ ฝึกอบรมและ ศึกษาดูงานทั้งในและต่างประเทศ มีความก้าวหน้าในอาชีพ
5. การบริหาร และจัดการเรียนการสอนได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่องโดยระบบ เทคโนโลยีสารสนเทศ
6. จัดสถานศึกษาให้เป็นแหล่งเรียนรู้และพัฒนาเป็นศูนย์กลางการศึกษาของภูมิภาค

ยุทธศาสตร์และมาตรการของสถานศึกษา

ยุทธศาสตร์และมาตรการพัฒนาวิทยาลัยเทคนิคพะเยา

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ปฏิรูประบบการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความต้องการของ ตลาดแรงงานและเชื่อมต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต

มาตรการ

1. พัฒนาศักยภาพครูและบุคลากรการอาชีวศึกษา
2. พัฒนาคุณภาพและสมรรถนะผู้เรียนให้เป็นที่ยอมรับของตลาดแรงงานและสังคม ทั้งในประเทศและภูมิภาคอาเซียน
3. สร้างและพัฒนามาตรฐานหลักสูตร กระบวนการจัดการเรียนการสอน การนิเทศ กำกับติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง
4. สนับสนุนทรัพยากรในการจัดการอาชีวศึกษาอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ

5. สนับสนุนการจัดตั้งศูนย์คุณวุฒิวิชาชีพแห่งชาติ (NQF)
6. เพิ่มสัดส่วนผู้เรียนอาชีวศึกษา โดยส่งเสริมภาพลักษณ์การอาชีวศึกษาให้บริการสังคมให้เกิดค่านิยมในการเรียนอาชีวศึกษาต่อสามัญ 60 : 40
7. ส่งเสริมและสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อบ่มเพาะผู้ประกอบการรุ่นใหม่
8. พัฒนากำลังคนระดับกลางให้มีความรู้และทักษะฝีมือได้มาตรฐาน

ยุทธศาสตร์ที่ 2 เสริมสร้างโอกาสการศึกษาวិชาชีพอย่างเสมอภาค

มาตรการ

1. ส่งเสริมและพัฒนการจัดอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพรูปแบบที่หลากหลายทั้งในระบบนอกระบบและทวิภาคี
2. พัฒนาศักยภาพสถานศึกษาให้เป็นแหล่งบริการความรู้ทางวิชาชีพแก่ชุมชนและสังคม
3. ส่งเสริมและพัฒนาอาชีพให้ประชาชนในการสร้างงาน สร้างรายได้
4. จัดการศึกษาวิชาชีพที่สร้างโอกาสแก่ผู้ด้อยโอกาส คนพิการ ผู้สูงอายุ
5. ส่งเสริมให้มีการสร้างรายได้ระหว่างเรียนและลดภาระค่าใช้จ่ายของผู้ปกครอง

ยุทธศาสตร์ที่ 3 พัฒนาคุณภาพกำลังคนอาชีวศึกษาทุกระดับ

มาตรการ

1. พัฒนากำลังคนให้มีความรู้ และทักษะฝีมือในระดับคุณภาพ
2. สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ด้านอาชีพ
3. ส่งเสริมความเป็นเลิศของเยาวชนที่มีความสามารถในทักษะฝีมือ
4. สนับสนุนให้สถาบันการศึกษาต่าง ๆ มีการพัฒนาคุณภาพ และการแข่งขันในเชิงคุณภาพ

ยุทธศาสตร์ที่ 4 พัฒนาระบบบริหารจัดการทั้งส่วนกลางสถาบันการอาชีวศึกษาและสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพ

มาตรการ

1. พัฒนาโครงสร้างบริหารจัดการและกำหนดภารกิจที่ชัดเจน ภายใต้กฎหมายระเบียบข้อบังคับที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงในสภาพปัจจุบัน
2. พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการ
3. กระจายอำนาจการบริหารจัดการสู่สถานศึกษาและสถาบันการอาชีวศึกษา
4. สร้างเครือข่ายความร่วมมือและการใช้ทรัพยากรร่วมกัน

5. บริหารจัดการตามเกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ มีธรรมาภิบาลโดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

6. พัฒนาระบบการตรวจสอบภายในให้มีประสิทธิภาพ

7. พัฒนาระบบประกันคุณภาพการอาชีวศึกษา

8. พัฒนาระบบการสรรหาและแต่งตั้งผู้บริหาร ครู และบุคลากรทางการศึกษาโดยยึดหลักธรรมาภิบาลทั้งส่วนกลาง สถาบัน และสถานศึกษา

9. สร้างความก้าวหน้าในวิชาชีพ สร้างขวัญและกำลังใจให้บุคลากรทั้งส่วนกลางสถาบัน การอาชีวศึกษาและสถานศึกษา

ยุทธศาสตร์ที่ 5 สร้างความเข้มแข็งเครือข่ายความร่วมมือการจัดการอาชีวศึกษาทั้งในและต่างประเทศ

มาตรการ

1. พัฒนาศักยภาพด้านการสื่อสารของผู้บริหาร ครู บุคลากรการอาชีวศึกษาและนักเรียนนักศึกษา

2. พัฒนาการจัดการอาชีวศึกษาทวิภาคี

3. พัฒนาการจัดการเรียนการสอนและฝึกอบรมวิชาชีพ

4. สร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งในและต่างประเทศ ในการจัดการอาชีวศึกษาระดับนานาชาติ

5. พัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศการศึกษาทางไกล

6. จัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาการอาชีวศึกษา

7. ปรับระบบความร่วมมือและเครือข่ายการผลิตและพัฒนากำลังคน

ยุทธศาสตร์ที่ 6 จัดอาชีวศึกษาเพื่อสร้างเสริมความมั่นคงของรัฐ

มาตรการ

1. ส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

2. พัฒนาการจัดอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจและเขตพื้นที่ชายแดนภาคใต้

3. พัฒนาการจัดการอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจและเขตพื้นที่ชายแดนภาคใต้

4. พัฒนาการจัดอาชีวศึกษาร่วมกับประเทศเพื่อนบ้าน

5. ทำนุ บำรุง ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรม

ยุทธศาสตร์ที่ 7 ผลักดันการบูรณาการการวิจัยและพัฒนา ถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยีเพื่อพัฒนาการอาชีวศึกษา

มาตรการ

1. พัฒนาการวิจัย นวัตกรรม สิ่งประดิษฐ์ อย่างมีประสิทธิภาพ
2. นำองค์ความรู้ นวัตกรรมและเทคโนโลยีไปใช้พัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการเรียนการสอน
3. ถ่ายทอดองค์ความรู้ นวัตกรรมและเทคโนโลยี สิ่งประดิษฐ์ไปสู่ชุมชน และพัฒนาสู่อุตสาหกรรมเชิงพาณิชย์เพื่อเพิ่มศักยภาพการแข่งขันระดับสากล
4. ส่งเสริมการจัดสิทธิบัตร และปกป้องทรัพย์สินทางปัญญาการอาชีวศึกษา
5. พัฒนาระบบบริหารจัดการ เครือข่ายงานวิจัย และจัดองค์ความรู้อาชีวศึกษาทั้งในประเทศและระดับนานาชาติ
6. ส่งเสริมการวิจัย และพัฒนาถ่ายทอดองค์ความรู้และเทคโนโลยี เพื่อพัฒนาอาชีพสู่สากล

จุดเน้นในการพัฒนาสถานศึกษาและความโดดเด่น

จุดเน้นในการพัฒนาของสถานศึกษา

1. ปฏิบัติตามนโยบายหลัก 12 ประการ
2. พัฒนาศักยภาพและความพร้อมสถานศึกษา เพื่อการผลิตและพัฒนากำลังคนอย่างมีคุณภาพ
3. เร่งประสานสัมพันธ์ความร่วมมือกับภาครัฐและเอกชนทั้งในประเทศและต่างประเทศ จัดการเรียนการสอนระบบทวิภาคีของสถานศึกษา
4. พัฒนาทักษะด้านภาษาต่างประเทศให้กับนักเรียน นักศึกษาและบุคลากร
5. พัฒนาคุณภาพสถานศึกษา เพื่อประกันคุณภาพการจัดการเรียนการสอนและผลผลิตของวิทยาลัยเทคนิคพะเยา
6. สนับสนุนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนทั้งด้านการบริการวิชาชีพและการพัฒนาชุมชนในรูปแบบอื่น ๆ

ความโดดเด่นของสถานศึกษา (ผลงาน/รางวัล/เกียรติยศ/ชื่อเสียง)

1. รางวัลชนะเลิศ การแข่งขันทักษะโยธา ระดับภาค ภาคเหนือ ครั้งที่ 28 ระหว่างวันที่ 9 - 13 มกราคม 2560 ณ วิทยาลัยเทคนิคลำพูน จังหวัดลำพูน
2. รางวัลชนะเลิศ การแข่งขันทักษะการแข่งขันพิมพ์ดีดไทยด้วยคอมพิวเตอร์ระดับภาค ภาคเหนือ ครั้งที่ 28 ระหว่างวันที่ 9 - 13 มกราคม 2560 ณ วิทยาลัยเทคนิคลำพูนจังหวัดลำพูน
3. รางวัลรองชนะเลิศอันดับที่ 1 การแข่งขันทักษะการประกอบและตรวจซ่อมเครื่องขยายเสียง ระดับภาค ภาคเหนือ ครั้งที่ 28 ระหว่างวันที่ 9 - 13 มกราคม 2560 วิทยาลัยเทคนิคลำพูน จังหวัดลำพูน
4. รางวัลรองชนะเลิศอันดับที่ 2 การแข่งขันทักษะการแข่งขันพิมพ์ดีดอังกฤษด้วยคอมพิวเตอร์ระดับภาค ภาคเหนือ ครั้งที่ 28 ระหว่างวันที่ 9 - 13 มกราคม 2560
5. รางวัลเหรียญทอง ประเภททีมชาย กีฬาหมากล้อม การแข่งขันกีฬาอาเซียนเกมส์ ระดับภาค ภาคเหนือ ครั้งที่ 11 ระหว่างวันที่ 8 - 16 กรกฎาคม 2559 ณ จังหวัดกำแพงเพชร
6. รางวัลเหรียญทอง ประเภททีมผู้หญิง กีฬาหมากล้อม การแข่งขันกีฬาอาเซียนเกมส์ ระดับภาค ภาคเหนือ ครั้งที่ 11 ระหว่างวันที่ 8 - 16 กรกฎาคม 2559 ณ จังหวัดกำแพงเพชร
7. รางวัลเหรียญเงิน ประเภททีมผสม กีฬาหมากล้อม การแข่งขันกีฬาอาเซียนเกมส์ ระดับภาค ภาคเหนือ ครั้งที่ 11 ระหว่างวันที่ 8 - 16 กรกฎาคม 2559 ณ จังหวัดกำแพงเพชร
8. รางวัลเหรียญเงิน ประเภทคู่ผสม กีฬาหมากล้อม การแข่งขันกีฬาอาเซียนเกมส์ ระดับภาค ภาคเหนือ ครั้งที่ 11 ระหว่างวันที่ 8 - 16 กรกฎาคม 2559 ณ จังหวัดกำแพงเพชร
9. รางวัลเหรียญทองแดง ประเภทคู่ชาย กีฬาหมากล้อม การแข่งขันกีฬาอาเซียนเกมส์ ระดับภาค ภาคเหนือ ครั้งที่ 11 ระหว่างวันที่ 8 - 16 กรกฎาคม 2559 ณ จังหวัดกำแพงเพชร
10. รางวัลเหรียญทองแดง ประเภททีมชาย กีฬาหมากล้อม การแข่งขันกีฬาอาเซียนเกมส์ระดับชาติ ครั้งที่ 11 ระหว่างวันที่ 25 ตุลาคม - 5 กันยายน 2559 ณ จังหวัดสงขลา
11. รางวัลเหรียญทองแดง ประเภทคู่ชาย กีฬาหมากล้อม การแข่งขันกีฬาอาเซียนเกมส์ระดับชาติ ครั้งที่ 11 ระหว่างวันที่ 25 ตุลาคม - 5 กันยายน 2559 ณ จังหวัดสงขลา
12. รางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1 ประเภททีมผสม กีฬาหมากล้อม การแข่งขันกีฬาหมากล้อม อาชีวศึกษาครั้งที่ 15 ระหว่างวันที่ 23 - 25 พฤศจิกายน 2559 ณ จังหวัดลำพูน
13. รางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1 ประเภทผู้หญิง กีฬาหมากล้อม การแข่งขันกีฬาหมากล้อม อาชีวศึกษาครั้งที่ 15 ระหว่างวันที่ 23 - 25 พฤศจิกายน 2559 ณ จังหวัดลำพูน

14. รางวัลรองชนะเลิศอันดับที่ 2 ประเภทกีฬาบาสเกตบอลหญิง การแข่งขันกีฬานักเรียน นักศึกษาอาเซียนเกมส์ ระดับภาค ภาคเหนือ ครั้งที่ 11 ระหว่างวันที่ 10 - 16 กรกฎาคม 2559 ณ จังหวัดกำแพงเพชร

15. รางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1 สิ่งประดิษฐ์ประเภทที่ 4 ด้านการอนุรักษ์พลังงาน (ด้านการผลิตพลังงาน) สิ่งประดิษฐ์ม้ากระดกเด็กเล่นผลิตไฟฟ้า การประกวดนวัตกรรมสิ่งประดิษฐ์ของคนรุ่นใหม่ ระดับภาค ภาคเหนือ ระหว่างวันที่ 29 พฤศจิกายน - 2 ธันวาคม 2559 ณ จังหวัดลำพูน

16. รางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1 สิ่งประดิษฐ์ประเภทที่ 11 ด้านบำบัดน้ำเสีย สิ่งประดิษฐ์ Quict Filter การประกวดนวัตกรรมสิ่งประดิษฐ์ของคนรุ่นใหม่ ระดับภาค ภาคเหนือ ระหว่างวันที่ 29 พฤศจิกายน - 2 ธันวาคม 2559 ณ จังหวัดลำพูน

17. รางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1 สิ่งประดิษฐ์ประเภทที่ 4 ด้านการอนุรักษ์พลังงาน (ด้านการผลิตพลังงาน) สิ่งประดิษฐ์ม้ากระดกเด็กเล่นผลิตไฟฟ้า การประกวดนวัตกรรมสิ่งประดิษฐ์ของคนรุ่นใหม่ ระดับชาติ ระหว่างวันที่ 8 - 13 กุมภาพันธ์ 2560 ณ ห้างสรรพสินค้าเดอะมอลล์ บางกะปิ กรุงเทพมหานคร

18. รางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1 สิ่งประดิษฐ์ประเภทที่ 11 ด้านบำบัดน้ำเสีย สิ่งประดิษฐ์ Quict Filter การประกวดนวัตกรรมสิ่งประดิษฐ์ของคนรุ่นใหม่ ระดับชาติ ระหว่างวันที่ 8 - 13 กุมภาพันธ์ 2560 ณ ห้างสรรพสินค้าเดอะมอลล์ บางกะปิ กรุงเทพมหานคร

หลักสูตรการเรียนการสอน

วิทยาลัยเทคนิคพะเยา ได้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน จำนวน 4 หลักสูตร คือ หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง หลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น และหลักสูตรปริญญาตรีสายเทคโนโลยีหรือสายปฏิบัติการ

1. หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) รับผู้ที่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.3) หรือเทียบเท่า จัดการเรียนการสอน 3 ประเภทวิชาคือ

1.1 ประเภทวิชาอุตสาหกรรม

สาขาวิชาเครื่องกล – สาขางานยานยนต์

สาขาวิชาเครื่องมือกลและซ่อมบำรุง – สาขาวิชาเครื่องมือกลและซ่อมบำรุง

สาขาวิชาโลหะการ – สาขางานเชื่อมโลหะ

สาขาวิชาการก่อสร้าง – สาขางานก่อสร้าง

สาขาวิชาอิเล็กทรอนิกส์และไฟฟ้ากำลัง - สาขาวิชาช่างไฟฟ้ากำลัง
- สาขาวิชาอิเล็กทรอนิกส์

1.2 ประเภทวิชาพาณิชยกรรม

สาขาวิชาพาณิชยกรรม - สาขางานการบัญชี
- สาขางานการตลาด
- สาขางานการเลขานุการ
- สาขางานคอมพิวเตอร์ธุรกิจ

1.3 ประเภทวิชาคหกรรม - สาขางานอาหารและโภชนาการ

2. หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) จัดการสอน 2 ประเภทวิชาคือ

2.1 ประเภทวิชาอุตสาหกรรม

สาขาวิชาเครื่องกล - สาขางานเทคนิคยานยนต์

2.2 ประเภทวิชาพาณิชยกรรม

สาขาวิชาพาณิชยกรรม - สาขางานคอมพิวเตอร์ธุรกิจ

3. หลักสูตรวิชาชีพพระยาศน์

3.1 ประเภทวิชาอุตสาหกรรม

3.2 ประเภทวิชาพาณิชยกรรม

3.3 ประเภทวิชาศิลปกรรม

3.4 ประเภทวิชาคหกรรม

3.5 ประเภทวิชาสามัญ

4. หลักสูตรปริญญาตรีสายเทคโนโลยีหรือสายปฏิบัติการ

4.1 สาขาวิชาการบัญชี

4.2 สาขาวิชาเทคโนโลยียานยนต์

4.3 สาขาวิชาเทคโนโลยีไฟฟ้า

(งานประกันคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา วิทยาลัยเทคนิคพะเยา, 2558: 8-21)

กล่าวโดยสรุปวิทยาลัยเทคนิคพะเยา เป็นสถานศึกษาสังกัดสถาบันการอาชีวศึกษาภาคเหนือ 2 สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ปรัชญาของสถานศึกษา คือ มีวินัย ตั้งใจศึกษา พัฒนาฝีมือ ยึดถือคุณธรรม มีวิสัยทัศน์ คือ วิทยาลัยเทคนิคพะเยามุ่งผลิตบุคลากรที่มีคุณภาพด้านวิชาชีพ และเทคโนโลยี เพื่อพัฒนาท้องถิ่น สังคม รองรับประชาคมอาเซียน และได้กำหนด

พันธกิจ ประกอบด้วย 1) พัฒนาหลักสูตรและจัดการศึกษาด้านวิชาชีพ ทนต่อการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี เพื่อรองรับความต้องการของท้องถิ่น สังคม และตลาดแรงงานทั้งในและต่างประเทศ 2) ยกระดับคุณภาพและมาตรฐานผู้สำเร็จการศึกษา ให้มีความรู้ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม สามารถทำงานได้ในระดับสากล 3) วิจัยและนำผลการวิจัยมาประยุกต์ เพื่อพัฒนาอาชีพและคุณภาพชีวิตของประชาชน 4) ส่งเสริม พัฒนาครูและบุคลากรเพื่อความเป็นเลิศ มั่นคงและก้าวหน้าในวิชาชีพ 5) สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับสถานประกอบการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และทุกภาคส่วน ร่วมกันพัฒนาการจัดการศึกษา และ 6) สนับสนุนและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้จัดกิจกรรมการเรียนการสอน จำนวน 4 หลักสูตร คือ หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) หลักสูตรวิชาชีพพระยะสัน และหลักสูตรปริญญาตรีสายเทคโนโลยีหรือสายปฏิบัติการ (ทล.บ.)

โครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) วิทยาลัยเทคนิคพะเยา

1. ชื่อโครงการ โครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) วิทยาลัยเทคนิคพะเยา

2. ความสอดคล้องกับนโยบาย ยุทธศาสตร์ และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

2.1 ความสอดคล้องกับนโยบายรัฐบาล ข้อ 4 ด้านการศึกษาและเรียนรู้ ทุนบำรุงศาสนาและศิลปวัฒนธรรม

2.2 ความสอดคล้องกับนโยบาย สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

(✓) 1) ด้านการเพิ่มปริมาณผู้เรียนสายอาชีพ

(✓) 2) ด้านการสร้าง/ขยายโอกาสในการเรียนอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพ

(✓) 3) ด้านยกระดับคุณภาพผู้เรียน

(✓) 4) ด้านยกระดับคุณภาพและมาตรฐานการจัดการเรียนการสอนอาชีวศึกษา

(✓) 5) ด้านการเพิ่มขีดความสามารถสู่มาตรฐานสากล

(✓) 6) ด้านการบริหารจัดการ

2.3 ความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา

(✓) 1) ยกระดับคุณภาพผู้เรียน (✓) 2) เพิ่มปริมาณผู้เรียนสายอาชีพ

(✓) 3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน (✓) 4) เพิ่มประสิทธิภาพบริหารจัดการ

2.4 ความสอดคล้องกับพันธกิจของสถานศึกษา

(✓) พันธกิจที่ 1 : พัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนและจัดการศึกษาด้านวิชาชีพ
 ท้นต่อการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยี เพื่อรองรับความต้องการของท้องถิ่น สังคม และตลาดแรงงาน
 ทั้งในและต่างประเทศ

(✓) พันธกิจที่ 2 : ส่งเสริมการประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ เพื่อ
 สมองความต้องการของชุมชน

(✓) พันธกิจที่ 5 : สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับสถานประกอบการ องค์กร
 ปกครองส่วนท้องถิ่น และทุกภาคส่วนร่วมกันพัฒนาการจัดการศึกษา

(✓) พันธกิจที่ 6 : สนับสนุนและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

2.5 ความสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

(✓) ด้านที่ 1 ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา องค์กรประกอบที่ 1 ตัวบ่งชี้ที่ 1.2

(✓) ด้านที่ 2 ด้านหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ องค์กรประกอบที่ 2
 ทุกตัวบ่งชี้

(✓) ด้านที่ 3 ด้านการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน องค์กรประกอบที่ 3 ตัวบ่งชี้ที่ 3.3

3. ผู้รับผิดชอบโครงการ

นายสถิตย์ ปริบูรณ์กร ผู้อำนวยการวิทยาลัยเทคนิคพะเยา

4. หลักการและเหตุผล

ตามนโยบายรัฐบาลและนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ได้ให้
 สถานศึกษาในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกทำความดี
 ช่วยเหลือประชาชน ผ่านการจัดทำโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) โดยจัดกิจกรรม
 1) บริการซ่อม (Repair) เครื่องมือ/เครื่องจักรกลการเกษตร ยานพาหนะ เครื่องใช้ไฟฟ้า/เครื่องใช้
 ในครัวเรือนและอื่น ๆ 2) บริการสร้าง (Build) อาชีพใหม่หรือต่อยอดอาชีพตามความต้องการของ
 ประชาชน และ 3) บริการพัฒนา (Top Up) ผลผลิตบัณฑิตชุมชน โดยครูนำผู้เรียนไปศึกษาเรียนรู้ และนำ
 เทคโนโลยีหรือสร้างนวัตกรรมร่วมกับชุมชน เพื่อเพิ่มมูลค่าและส่งเสริมการรับรองมาตรฐานคุณภาพ
 และผู้บริหารสถานศึกษาบริหารงานแบบบูรณาการ ครูจัดการเรียนการสอนเชิงบูรณาการการเรียนรู้
 กับการทำงาน และผู้เรียนมีจิตอาสาบำเพ็ญประโยชน์บริการชุมชน เป็นการส่งเสริมการแบ่งปันและ
 แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความรู้ ทักษะของผู้มีประสบการณ์ตรงเพื่อค้นหาแนวปฏิบัติที่ดี และการให้บริการ

ชุมชน ผู้เรียนจะได้รับความรู้ ทักษะและประสบการณ์ต่าง ๆ ก่อให้เกิดการเรียนรู้และสามารถเพิ่มองค์ความรู้ในการศึกษาต่อยอดและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่อยู่ในชุมชนของผู้เรียนได้

ดังนั้นวิทยาลัยเทคนิคพะเยา ซึ่งเป็นสถานศึกษาอาชีวศึกษาที่เป็นแหล่งเรียนรู้ ให้บริการและสร้างอาชีพในชุมชนจังหวัดพะเยา และต้องการจัดการศึกษาโดยให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนการสอนมุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้และทักษะด้านอาชีพเมื่อสำเร็จการศึกษาสามารถประกอบอาชีพได้ โดยเน้นการเรียนรู้แบบบูรณาการร่วมกับชุมชน พัฒนาและให้บริการชุมชนด้วยโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและผู้เรียน โดยเฉพาะโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) มีการพัฒนาการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เป็นที่พึงพอใจต่อประชาชนผู้รับบริการ และมีประโยชน์ต่อหลากหลายภาคส่วน แต่ถึงอย่างไรก็ตามการดำเนินงานยังมีปัญหาเกิดขึ้นหลายด้าน ดังเช่น การวางแผนการดำเนินงานมีประสิทธิภาพอยู่ในระดับต่ำ มีการประสานงานกันน้อยระหว่างหน่วยงานภาครัฐระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และด้านสนับสนุนพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนไม่บรรลุผลเท่าที่ควร ไม่สามารถคัดเลือกช่างชุมชนได้ตามจำนวนหรือได้ช่างชุมชนที่มีคุณสมบัติไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ เป็นต้น ดังนั้นการดำเนินงานโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) ในปีงบประมาณ 2561 วิทยาลัยจะต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาให้มีความเข้มแข็ง ความยั่งยืน และมีการดำเนินงานที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

5. วัตถุประสงค์

5.1 เพื่อเพิ่มรายได้ของประชาชนที่ร่วมโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) วิทยาลัยเทคนิคพะเยา

5.2 เพื่อศึกษาความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการดำเนินโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) วิทยาลัยเทคนิคพะเยา

5.3 เพื่อเพิ่มรายได้ของช่างชุมชนหลังจากผ่านการฝึกอบรมจากโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) วิทยาลัยเทคนิคพะเยา

5.4 เพื่อศึกษาความพึงพอใจของช่างชุมชนที่มีต่อการยกระดับฝีมือช่างชุมชนและพัฒนาทักษะอาชีพการซ่อมบำรุง

5.5 เพื่อเพิ่มทักษะการเรียนรู้ของผู้เรียนที่ได้เรียนรู้แบบบูรณาการร่วมกับชุมชนในโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) วิทยาลัยเทคนิคพะเยา

5.6 เพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้เรียนที่ได้เรียนรู้แบบบูรณาการร่วมกับชุมชนในโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) วิทยาลัยเทคนิคพะเยา

6. เป้าหมาย

6.1 เชิงปริมาณ

6.1.1 จำนวนผู้เรียนที่ได้เรียนรู้แบบบูรณาการร่วมกับชุมชนในโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) วิทยาลัยเทคนิคพะเยา ไม่ต่ำกว่า 30 คน/ศูนย์ รวมจำนวน 90 คน

6.1.2 จำนวนประชาชนมารับบริการจากศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) วิทยาลัยเทคนิคพะเยา ไม่ต่ำกว่า 120 คน/ศูนย์ รวมจำนวน 360 คน

6.1.3 จำนวนช่างชุมชนได้รับการพัฒนาทักษะอาชีพการซ่อมบำรุง ไม่ต่ำกว่า 5 คน/ศูนย์ รวมจำนวน 15 คน

6.2 เชิงคุณภาพ

6.2.1 ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้นและมีความพึงพอใจต่อการดำเนินโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) วิทยาลัยเทคนิคพะเยา ในระดับมากขึ้นไป

6.2.2 ช่างชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นและมีความพึงพอใจต่อโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) วิทยาลัยเทคนิคพะเยา ในระดับมากขึ้นไป

6.2.3 ผู้เรียนมีทักษะเพิ่มขึ้นและมีความพึงพอใจต่อโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) วิทยาลัยเทคนิคพะเยา ในระดับมากขึ้นไป

7. วิธีดำเนินการ

7.1 ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการของผู้เรียน ครู ผู้ปกครอง เครือข่ายความร่วมมือ และประชาชน/ชุมชน

7.2 ปรับปรุงโครงการและเสนอโครงการเพื่อขออนุมัติ

7.3 แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินโครงการ

7.4 ประชุมคณะกรรมการวิทยาลัย ครู ตัวแทนผู้ปกครอง ตัวแทนผู้เรียน ชุมชน และสถานประกอบการเพื่อรับทราบปัญหาและความต้องการ

7.5 ประสานงานกับฝ่ายต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาเพื่อการดำเนินโครงการ

7.6 ดำเนินกิจกรรมภายใต้โครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) วิทยาลัยเทคนิคพะเยา ประกอบด้วย 4 กิจกรรม ได้แก่ 1) ให้บริการประชาชน/ชุมชนในการซ่อมเครื่องมือ/เครื่องจักรกลการเกษตร ยานพาหนะ เครื่องใช้ไฟฟ้า/เครื่องใช้ในครัวเรือน 2) ให้คำแนะนำถ่ายทอดความรู้แก่ประชาชน/ชุมชน ให้รู้วิธีการใช้ การดูแลรักษา สามารถซ่อมบำรุงเครื่องมือ

อุปกรณ์ประกอบอาชีพและเครื่องใช้ในครัวเรือนในเบื้องต้น 3) ยกระดับฝีมือช่างชุมชนและพัฒนาทักษะอาชีพการซ่อมบำรุงและเสริมสร้างประสบการณ์ด้านการบริหารจัดการ 4) ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้แบบบูรณาการร่วมกับชุมชนและให้เป็นผู้มีจิตอาสาร่วมบริการและพัฒนาชุมชน

7.7 นิเทศ กำกับ ติดตามการดำเนินโครงการ

7.8 ประเมินผลการดำเนินงานและสรุปผลการดำเนินโครงการและจัดทำรายงานสรุปผลการดำเนินโครงการ

8. แผนปฏิบัติงาน

กิจกรรม	งบประมาณ	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ
1. สำรวจความต้องการของชุมชนและผู้เรียน	750,000	5-25 มิถุนายน 2561	- ผู้บริหารสถานศึกษา - ครู
2. แต่งตั้งคณะกรรมการและผู้รับผิดชอบโครงการและกิจกรรมภายใต้โครงการ		มิถุนายน 2561	- ผู้บริหารสถานศึกษา
3. ผู้บริหารประชุมครู ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนคณะกรรมการวิทยาลัย และผู้แทนชุมชน ร่วมวางแผนกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะดำเนินงานภายใต้โครงการ		กรกฎาคม 2561	- ผู้บริหารสถานศึกษา - ครู
4. ดำเนินกิจกรรมภายใต้โครงการประกอบด้วย 1) ให้บริการประชาชน/ชุมชนในการซ่อมเครื่องมือ/เครื่องจักรกลการเกษตร ยานพาหนะ เครื่องใช้ไฟฟ้า/เครื่องใช้ในครัวเรือน		21-23 สิงหาคม 2561	- ผู้บริหารสถานศึกษา - งานโครงการพิเศษและบริการชุมชน - ครู - ผู้เรียน

กิจกรรม	งบประมาณ	ระยะเวลา	ผู้รับผิดชอบ
2) ให้คำแนะนำ ถ่ายทอดความรู้ แก่ประชาชน/ชุมชนให้รู้วิธีการใช้ การดูแลรักษาสามารถซ่อมบำรุง เครื่องมืออุปกรณ์ประกอบอาชีพ และเครื่องใช้ในครัวเรือนใน เบื้องต้น			
3) ยกกระดับฝีมือช่างชุมชนและ พัฒนาทักษะอาชีพการซ่อมบำรุง และเสริมสร้างประสบการณ์ด้าน การบริหารจัดการ			
4) ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้แบบ บูรณาการร่วมกับชุมชนและให้ เป็นผู้มีจิตอาสาร่วมบริการและ พัฒนาชุมชน			

9. ระยะเวลาในการดำเนินโครงการ

1 ตุลาคม 2560 – 30 กันยายน 2561

10. งบประมาณ

ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน (งบประมาณ 750,000 บาท)

3.1 ค่าตอบแทนผู้ปฏิบัติงาน	98,000 บาท
3.2 ค่าเครื่องมือช่างในงานซ่อม	163,000 บาท
3.3 ค่าวัสดุพื้นฐานในการซ่อม	270,000 บาท
3.4 ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงในการเดินทาง	43,000 บาท
3.5 ค่าวัสดุฝึกในการฝึกอบรม	84,000 บาท
3.6 ค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน	92,000 บาท
รวม	750,000 บาท

11. สถานที่ดำเนินการ

- ศูนย์ที่ 1 ศูนย์ถาวรประจำจังหวัด
 ศูนย์ที่ 2 ศูนย์เทศบาลตำบลท่าวังทอง
 ศูนย์ที่ 3 ศูนย์เทศบาลตำบลสันป่าม่วง

12. การติดตามและประเมินผลโครงการ

ตัวชี้วัดความสำเร็จ	วิธีการประเมิน	เครื่องมือการประเมิน
1. รายได้ของประชาชนที่ได้รับหลังจากผ่านการฝึกอบรมจากโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) วิทยาลัยเทคนิคพะเยา เพิ่มขึ้น	- ศึกษาข้อมูลจากแบบรายงาน	- แบบรายงาน
2. ความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการดำเนินโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) วิทยาลัยเทคนิคพะเยา	- สอบถามความพึงพอใจของประชาชนที่ร่วมโครงการ	- แบบสอบถาม
3. รายได้ของช่างชุมชนที่ได้รับหลังจากผ่านการฝึกอบรมจากโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) วิทยาลัยเทคนิคพะเยา	- ศึกษาข้อมูลจากแบบรายงาน	- แบบรายงาน
4. ความพึงพอใจของช่างชุมชนที่มีต่อการยกระดับฝีมือช่างชุมชนและพัฒนาทักษะอาชีพการซ่อมบำรุง	- สอบถามความพึงพอใจของช่างชุมชน	- แบบสอบถาม

ตัวชี้วัดความสำเร็จ	วิธีการประเมิน	เครื่องมือการประเมิน
5. รางวัลที่ผู้เรียนได้รับหลังจากได้เรียนรู้แบบบูรณาการร่วมกับชุมชนในโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) วิทยาลัยเทคนิคพะเยา	- ศึกษาข้อมูลจากแบบรายงาน	- แบบรายงาน
6. ความพึงพอใจของผู้เรียนที่ได้เรียนรู้แบบบูรณาการร่วมกับชุมชนในโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) วิทยาลัยเทคนิคพะเยา	- สอบถามความพึงพอใจของผู้เรียน	- แบบสอบถาม

13. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

13.1 ประชาชนที่ผ่านการฝึกอบรมจากโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) วิทยาลัยเทคนิคพะเยา มีรายได้เพิ่มขึ้น

13.2 ประชาชนมีความพึงพอใจต่อการดำเนินโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) วิทยาลัยเทคนิคพะเยา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

13.3 ช่างชุมชนที่ผ่านการฝึกอบรมจากโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) วิทยาลัยเทคนิคพะเยา มีรายได้เพิ่มขึ้น

13.4 ช่างชุมชนมีความพึงพอใจต่อการดำเนินโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) วิทยาลัยเทคนิคพะเยา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

13.5 ผู้เรียนที่ได้เรียนรู้แบบบูรณาการร่วมกับชุมชนในโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) วิทยาลัยเทคนิคพะเยา มีทักษะเพิ่มขึ้น

13.6 ผู้เรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนรู้แบบบูรณาการร่วมกับชุมชนในโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) วิทยาลัยเทคนิคพะเยา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเทศ มีดังนี้

ปณิต ลิ้นจี่ และคณะ (2557: บทคัดย่อ) ได้รายงานผลการดำเนินงานโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) ณ ศูนย์วิทยาลัยอาชีวศึกษาลำปาง ปีงบประมาณ 2557 มีวัตถุประสงค์ เพื่อประเมินความพึงพอใจของผู้รับบริการในการดำเนินงานของโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) ณ ศูนย์วิทยาลัยอาชีวศึกษาลำปาง ปีงบประมาณ 2557 โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ ศึกษาข้อมูลด้วยแบบสอบถาม ประชากรเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานตามโครงการ จำนวน 50 คน

ผลการวิจัยพบว่า โครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) ณ ศูนย์วิทยาลัยอาชีวศึกษาลำปาง ปีงบประมาณ 2557 ดำเนินตามรูปแบบการประเมินทุกขั้นตอนอย่างเป็นระบบ ผลการประเมินด้านบริบท ด้านปัจจัยเบื้องต้น ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต โดยรวมอยู่ในระดับมาก

ธนศ ปานอุทัย (2557: บทคัดย่อ) ได้ประเมินโครงการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นของโรงเรียนวัดบางหลวง โดยมีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อประเมินผลการพัฒนาโครงการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นของโรงเรียนวัดบางหลวง ใน 5 ด้าน ได้แก่ 1) การประเมินด้านบริบท (Context Evaluation) 2) การประเมินด้านปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) 3) การประเมินด้านกระบวนการ (Process Evaluation) 4) การประเมินด้านผลผลิต (Product Evaluation) 5) การประเมินด้านผลกระทบ (Impact Evaluation) 2. เพื่อประเมินความพึงพอใจของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นโรงเรียนวัดบางหลวง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการประเมิน ประกอบด้วย รองผู้อำนวยการโรงเรียน ครูผู้สอน นักเรียน ผู้ปกครองของนักเรียน เครื่องมือที่ใช้ ประกอบด้วย แบบประเมิน แบบสำรวจรางวัลหรือเกียรติบัตร และแบบรายงานการจัดกิจกรรมตามโครงการ

ผลการประเมินสรุปได้ดังนี้ 1. ด้านบริบทของโครงการ พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และอยู่ในระดับที่สูงกว่าเกณฑ์การประเมิน 2. ด้านปัจจัยนำเข้าของโครงการ พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากและอยู่ในระดับที่สูงกว่าเกณฑ์การประเมิน 3. ด้านกระบวนการดำเนินงานของโครงการ พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากและอยู่ในระดับที่สูงกว่าเกณฑ์การประเมิน 4. ด้านผลผลิตของโครงการ พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากและอยู่ในระดับที่สูงกว่าเกณฑ์การประเมิน 5. ด้านผลกระทบของโครงการ พบว่าโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากและอยู่ในระดับที่สูงกว่าเกณฑ์

การประเมิน 6. ด้านความพึงพอใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการ พบว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีความพึงพอใจในภาพรวมอยู่ในระดับมากและอยู่ในระดับที่สูงกว่าเกณฑ์การประเมิน

พันธ์เพ็ญ โพธิ์ใบ (2557: บทคัดย่อ) ได้ประเมินโครงการขยายบทบาทศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) โดยใช้รูปแบบการประเมินแบบชิป (CIPP Model) มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อรายงานผลการดำเนินงานโครงการขยายบทบาทศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) ประจำปีงบประมาณ 2557 ของวิทยาลัยการอาชีพพรหมคีรี 2) เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะในการดำเนินงานโครงการขยายบทบาทศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) ประจำปีงบประมาณ 2557 ของวิทยาลัยการอาชีพพรหมคีรี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย คณะกรรมการดำเนินงานโครงการขยายบทบาทศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชนระดับสถานศึกษา จำนวน 40 คน และประชาชนผู้รับบริการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลพรหมโลก อำเภพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 361 คน

ผลการประเมินโครงการ พบว่า 1) ผลการประเมินด้านสภาพแวดล้อม โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายการปรากฏว่ารายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ สร้างความร่วมมือกับสถานศึกษาและชุมชน อยู่ในระดับมากที่สุด 2) ด้านปัจจัยเบื้องต้น โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายการปรากฏว่ารายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ความสามารถในการประสานงานกับบุคคลภายนอก 3) ด้านกระบวนการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายการปรากฏว่ารายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานของวิทยาลัย และความเหมาะสมของพิธีเปิดศูนย์ 4) ด้านผลผลิต โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายการปรากฏว่ารายการที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ผู้รับบริการมีความรู้ในการดูแลสุขภาพเบื้องต้น และนักศึกษามีความมั่นใจในการปฏิบัติงาน และประชาชนผู้รับบริการลดค่าใช้จ่ายในการซ่อมเครื่องมือ อุปกรณ์ประกอบอาชีพ

ชนิดดา บุษมาศ (2557: บทคัดย่อ) ได้ประเมินโครงการระบบโครงข่ายการเรียนรู้ไร้พรมแดน โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 8 มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ประเมินโครงการระบบโครงข่ายการเรียนรู้ไร้พรมแดน โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 8 โดยใช้รูปแบบการประเมิน CIPP Model ของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) ในการประเมิน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านบริบท (Context) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ด้านกระบวนการ (Process) ด้านผลผลิต (Product) และ ด้านผลกระทบ (Impact) 2) ศึกษาแนวทาง

การพัฒนาโครงการระบบโครงข่ายการเรียนรู้ไร้พรมแดน โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา เขต 8 โดยใช้การวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method Research)

ผลการวิจัยพบว่า ผลการประเมินโครงการระบบโครงข่ายการเรียนรู้ไร้พรมแดน โรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 8 ในภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาผลการประเมินแต่ละด้านพบว่า 1) ด้านบริบท มีความเหมาะสมในระดับปานกลาง โดย วัตถุประสงค์ของโครงการมีความเหมาะสมที่สุดและควรปรับปรุงด้านการติดต่อประสานงาน 2) ด้านปัจจัยนำเข้า มีความเหมาะสมในระดับมาก โดยความถูกต้องครบถ้วนและทันสมัยของ บทเรียนมีความเหมาะสมที่สุดและควรปรับปรุงด้านงบประมาณการเบิกจ่าย 3) ด้านกระบวนการ มีความเหมาะสมในระดับมาก โดยการพัฒนาบุคลากรมีความเหมาะสมที่สุดและควรปรับปรุงด้าน การนิเทศ กำกับ ติดตามการดำเนินงาน 4) ด้านผลผลิต มีความเหมาะสมในระดับมาก โดยความรู้ ความเข้าใจในการบริการด้านบทเรียนมีความเหมาะสมที่สุด และควรปรับปรุงด้านความพึงพอใจใน การเข้าใช้งาน และ 5) ด้านผลกระทบ มีความเหมาะสมในระดับมาก โดยครูผู้สอนสร้างสรรค์สื่อ การสอนที่หลากหลายมีความเหมาะสมที่สุดและควรปรับปรุงด้านความพึงพอใจของผู้ใช้งาน

อุไร จุ้ยกำจร (2557: บทคัดย่อ) ได้ทำการประเมินการจัดการเรียนการสอนเสริมเพื่อพัฒนา ทักษะพื้นฐานทางวิชาชีพ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยใช้ รูปแบบการประเมินซีป (CIPP) มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อประเมินการจัดการเรียนการสอน 2) เพื่อศึกษา ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน และ 3) เพื่อศึกษาประสิทธิผล การเรียนรู้ตามแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน แบ่งการวิจัยเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การประเมินการจัดการเรียนการสอน ระยะที่ 2 การวิจัยเชิงลึกด้วยการสัมภาษณ์แบบสนทนากลุ่ม และระยะที่ 3 การศึกษาการรับรู้เกี่ยวกับวิชาที่ปรับปรุงใหม่ เครื่องมือวิจัยเป็นแบบสอบถามและแบบ สัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง สถิติที่ใช้ ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการ เปรียบเทียบคะแนนหลังเรียนกับเกณฑ์ร้อยละ 80/80

ผลการวิจัยพบว่า 1) การประเมินภาพรวมนักเรียนเห็นด้วยกับการจัดการเรียนการสอน 2) เมื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนพบว่า นักเรียนต้องการให้พัฒนาหรือแก้ไขปรับปรุง ด้านปัจจัย นำเข้าและด้านกระบวนการมากที่สุด และมีความพึงพอใจต่อผลการปรับปรุงอยู่ในระดับมาก และ 3) ผลการทดสอบประสิทธิผลการเรียนรู้เมื่อเปรียบเทียบเกณฑ์พบว่า คะแนนสอบของผู้เรียนหลัง เรียนมีคะแนนเฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดเท่ากับร้อยละ 85.18

วีระชาติ กุลสิทธิ์ (2558: บทคัดย่อ) ได้ประเมินโครงการขยายบทบาทศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) ของวิทยาลัยเทคนิคสุโขทัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา มีวัตถุประสงค์ เพื่อประเมินการดำเนินงานตามโครงการขยายบทบาทศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix It Center) ของวิทยาลัยเทคนิคสุโขทัยใน 4 ด้าน คือ ด้านบริบท ด้านปัจจัยเบื้องต้น ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิตในการประเมินโครงการครั้งนี้ประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินแบบซิปป (CIPP Model) ของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ จำนวน 67 คน ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 5 คน ครู-อาจารย์ จำนวน 10 คน ประชาชนผู้รับบริการ จำนวน 33 คน และนักเรียน-นักศึกษา จำนวน 19 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่แบบสอบถาม

ผลการวิจัยพบว่า ผลการประเมินโครงการขยายบทบาทศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) ของวิทยาลัยเทคนิคสุโขทัย สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ด้านบริบท ด้านปัจจัยเบื้องต้น ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ประโยชน์ที่ได้รับจากการเข้าร่วมโครงการและความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมโครงการ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

ทิพย์วิมล วังแก้วศิริ (2558: บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาและพัฒนากระบวนการเรียนการสอนโดยใช้ยุทธศาสตร์สะท้อนอภิปัญญา ร่วมกับการเรียนรู้แบบใช้ชุมชนเป็นฐาน มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ยุทธศาสตร์สะท้อนอภิปัญญา ร่วมกับการเรียนรู้แบบใช้ชุมชนเป็นฐาน และศึกษาผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ยุทธศาสตร์สะท้อนอภิปัญญา ร่วมกับการเรียนรู้แบบใช้ชุมชนเป็นฐาน

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการเรียนการสอนกำหนดชื่อ KWPMML Plus Community Based Project การเรียนรู้ด้วยรูปแบบการสอนดังกล่าวเป็นการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ผู้เรียนได้เรียนรู้ และสร้างองค์ความรู้ตามความสนใจของตนเอง ได้ฝึกทักษะกระบวนการคิด เกิดการเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ได้ลงมือปฏิบัติจริง มีขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ 6 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การสำรวจความรู้เดิม ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ ขั้นตอนที่ 3 การวางแผนดำเนินงานเพื่อสร้างความรู้ใหม่ ขั้นตอนที่ 4 การกำกับและตรวจสอบกระบวนการดำเนินงานตามแผน ขั้นตอนที่ 5 การสรุปองค์ความรู้ และขั้นตอนที่ 6 การวางแผนต่อยอดองค์ความรู้ด้วยโครงการการเรียนรู้แบบใช้ชุมชนเป็นฐาน ซึ่งประกอบด้วย ขั้นตอนย่อย 4 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การกำหนดหัวข้อและเป้าหมายการเรียนรู้ (2) การวางแผนดำเนินงาน (3) การดำเนินงานตามแผน (4) การสรุปองค์ความรู้และสะท้อนความคิด ผลการ

ตรวจสอบคุณภาพรูปแบบพบว่า ทุกองค์ประกอบ ซึ่งประกอบด้วยแนวคิดและหลักการของรูปแบบ วัตถุประสงค์ของรูปแบบ ขั้นตอนกระบวนการเรียนการสอนของรูปแบบ และผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน หลังจากการเรียนรู้ตามรูปแบบ มีความเหมาะสมในระดับมากที่สุดทุกองค์ประกอบ ส่วนผลที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้รูปแบบที่พัฒนาขึ้น พบว่า ช่วยทำให้ผู้เรียนเกิดทักษะการสืบค้นข้อมูล การเห็นประโยชน์ของแหล่งเรียนรู้ในชุมชน มีจิตสำนึกร่วมอนุรักษ์องค์ความรู้ในชุมชน พัฒนาทักษะการตั้งคำถาม พัฒนาทักษะการสรุปองค์ความรู้ และพัฒนาทักษะการวางแผน ในระดับมาก ส่วนทักษะการกำกับตนเองในการเรียนรู้ ได้รับการพัฒนาในระดับปานกลาง

ประภาส เกตุไทย (2558: บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง กลยุทธ์การบริหารจัดการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) 2) พัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) และ 3) ประเมินกลยุทธ์การบริหารจัดการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม การสัมภาษณ์ การประชุมเชิงปฏิบัติการ การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) และแบบประเมินกลยุทธ์ วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า กลยุทธ์การบริหารจัดการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา ประกอบด้วย 8 กลยุทธ์ ได้แก่ 1) เพิ่มขีดความสามารถในการจัดทำแผนกลยุทธ์การพัฒนาศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน 2) ส่งเสริมให้มีการวางแผนการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษากับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง 3) พัฒนาโครงสร้างการดำเนินงานศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชนให้เหมาะสมและเป็นระบบ 4) รณรงค์การประชาสัมพันธ์ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชนแก่ นักเรียน นักศึกษา ผู้ปกครอง ชุมชนและสังคม 5) เสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานตามภารกิจหลักของศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน 6) พัฒนาระบบและกลไกการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน 7) ส่งเสริมและสนับสนุนการติดตามและประเมินการดำเนินงานศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง 8) เร่งรัดการรายงานผลการดำเนินงานศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชนให้มีประสิทธิภาพ และผลการประเมินกลยุทธ์ พบว่า กลยุทธ์ส่วนใหญ่มีความสอดคล้องในระดับมาก ความเหมาะสมในระดับมากที่สุด และความเป็นไปได้ในระดับมาก

นุชา สระสม (2558: บทคัดย่อ) ได้ประเมินโครงการส่งเสริมการเรียนรู้หลักสูตรเกษตรอินทรีย์ตามวิถีภูมิปัญญาไทย โรงเรียนวัดนิสนุขาราม มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อประเมินสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation) ของโครงการเกี่ยวกับความเหมาะสม ความสอดคล้องของหลักการ วัตถุประสงค์ และเป้าหมายของโครงการกับนโยบายของสำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร และความต้องการของชุมชน 2) เพื่อประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation) ของโครงการเกี่ยวกับความเหมาะสม ความเพียงพอของบุคลากรวัสดุอุปกรณ์/สถานที่ และงบประมาณที่ใช้ในโครงการ 3) เพื่อประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) ของโครงการเกี่ยวกับการปฏิบัติตามกระบวนการดำเนินงานโครงการ และ 4) เพื่อประเมินผลผลิต (Product Evaluation) ของโครงการเกี่ยวกับผลสำเร็จของโครงการจากกิจกรรมที่จัดให้นักเรียน 4 กิจกรรม และความพึงพอใจที่มีต่อกิจกรรมของโครงการ โดยประยุกต์ใช้รูปแบบชิปปี้ (CIPP Model) ของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) ประชากรได้แก่ ข้าราชการครู จำนวน 19 คน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 13 คน นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 จำนวน 167 คน และผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 จำนวน 167 คน รวม 366 คน

ผลการประเมินโครงการ 1) ผลการประเมินด้านสภาวะแวดล้อมของโครงการ (Context) ในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด 2) ผลการประเมินด้านปัจจัยเบื้องต้นของโครงการ (Input) ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก 3) ผลการประเมินด้านกระบวนการของโครงการ (Process) ในภาพรวม อยู่ในระดับมาก 4) ผลการประเมินด้านผลผลิตของโครงการ (Product) เกี่ยวกับผลสำเร็จจากกิจกรรมที่จัดให้นักเรียน 4 กิจกรรม และความพึงพอใจที่มีต่อกิจกรรมของโครงการในภาพรวม อยู่ในระดับมาก

ปิยชนม์ สังข์ศักดิ์ และคณะ (2559: บทคัดย่อ) ได้ประเมินความสำเร็จของโครงการบูรณาการการเรียนการสอน การวิจัย การบริการวิชาการ และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ของสาขาวิชาเทคโนโลยีสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ ปีที่ 4 มีวัตถุประสงค์ คือ ประเมินความสำเร็จของโครงการตามตัวชี้วัด และเสนอแนวทางปรับปรุงการดำเนินโครงการปีต่อไป ทำการประเมินโดยใช้แนวคิดการประเมินผล CIPP Model ทำการประเมินระหว่างโครงการและหลังสิ้นสุดโครงการ เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบสังเกต แบบประเมิน และประเด็นคำถามสรุปบทเรียน โดยเทคนิค A.A.R. ประเมินจากนักศึกษา 31 คน อาจารย์ผู้สอน 4 คน และชุมชนเจ้าของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น 114 คน สรุปได้ว่า โครงการมีความสอดคล้องตามเกณฑ์ของตัวบ่งชี้ที่ 5.2 ประเมินคุณภาพการศึกษาภายใน พ.ศ. 2557 ของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา นักศึกษาเกิดกระบวนการเรียนรู้ด้วยการวิจัย

ทางสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น มีสำนักรักถิ่น สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นได้รับการจัดทำแบบอาคารเพื่อการอนุรักษ์ และชุมชนมีความพึงพอใจในภาพรวมของผลงานในระดับดี และมีความตระหนักถึงความสำคัญของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในระดับดี การประเมินผลผลิตจากตัวชี้วัดเชิงปริมาณ จำนวน 6 ตัว บรรลุผล 5 ตัว ตัวชี้วัดเชิงคุณภาพ จำนวน 8 ตัว บรรลุผล 8 ตัว

มลันนท์ บุญกล้า (2559: บทคัดย่อ) ได้ประเมินโครงการเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนบ้านหนองปลาชีว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2 มีจุดมุ่งหมายเพื่อการประเมินโครงการเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียน บ้านหนองปลาชีว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2 โดยใช้รูปแบบการประเมิน CIPP Model ของสตัฟเฟิลบีม ซึ่งแบ่งการประเมินออกเป็น 4 ประเภท คือ การประเมินสภาวะแวดล้อม การประเมินปัจจัยนำเข้า การประเมินกระบวนการดำเนินงาน การประเมินผลผลิต กลุ่มตัวอย่างที่ใช้คือ ครูผู้สอน จำนวน 14 คน และนักเรียน จำนวน 48 คน เครื่องมือที่ใช้ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล ประกอบด้วย ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1) การประเมินโครงการเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนบ้านหนองปลาชีว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2 ผลการประเมินโดยรวมอยู่ในระดับมาก 2) การประเมินโครงการเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนบ้านหนองปลาชีว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 2 ด้านสภาวะแวดล้อม (Context evaluation) พบว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก 3) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input evaluation) ผลการประเมินพบว่ามีความเพียงพอ เหมาะสมอยู่ในระดับมาก 4) ด้านกระบวนการดำเนินงาน (Process evaluation) ผลการประเมินพบว่ามีประสิทธิภาพ อยู่ในระดับมาก 5) ด้านผลผลิต (Product evaluation) ผลการประเมินพบว่ามีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก

เจียง วงศ์สวัสดิ์สุริยะ (2559: บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบและยุทธศาสตร์การยกระดับคุณภาพศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) ของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพ ปัญหา และความต้องการในการดำเนินงานศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) 2) สร้างรูปแบบการยกระดับคุณภาพศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) ของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา 3) ประเมินประสิทธิผลของการใช้รูปแบบการยกระดับคุณภาพศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) ของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา 4) กำหนดยุทธศาสตร์การยกระดับคุณภาพศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) ของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม แบบประเมิน

การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการยกระดับคุณภาพศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) ของสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา มีองค์ประกอบดังนี้ 1. จุดมุ่งหมายของรูปแบบประกอบด้วย 1) เป็นรูปแบบบริหารโครงสร้างและภารกิจการดำเนินงานของศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน และของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 2) เพื่อให้ผู้บริหารของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีความรู้และมีทักษะในการนำรูปแบบไปสู่ การปฏิบัติ 3) เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับการส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพด้านโครงสร้างการบริหารและการปฏิบัติงานให้เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ 2. โครงสร้างโดยรวมของศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) ประกอบด้วย 1) โครงสร้างการบริหาร 2) โครงสร้างการดำเนินงาน 3. โครงสร้างภารกิจของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย 1) สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา มีภารกิจงาน 5 ด้าน 2) อาชีวศึกษาจังหวัด (อศจ.) ประกอบด้วย กรณี อปท. มีความพร้อม และกรณี อปท. ไม่มีความพร้อม 3) สถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา มีภารกิจงาน 7 ด้าน 4) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ประกอบด้วย กรณี อปท. มีความพร้อม และกรณี อปท. ไม่มีความพร้อม

แคชริยา ศรีวงษา (2560: บทคัดย่อ) ได้วิจัยประเมินโครงการพัฒนารูปแบบและยกระดับคุณภาพศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center Thailand 4.0) ของวิทยาลัยอาชีวศึกษาเลย มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินโครงการพัฒนารูปแบบและยกระดับคุณภาพศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix It Center Thailand 4.0) ของวิทยาลัยอาชีวศึกษาเลย โดยใช้รูปแบบการประเมินเชิงระบบ ประกอบด้วย 1) ประเมินด้านปัจจัยนำเข้า 2) ประเมินด้านกระบวนการ และ 3) ประเมินด้านผลผลิต เครื่องมือที่ใช้แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเชิงปริมาณประกอบด้วย ผู้บริหาร ครูผู้สอน เจ้าหน้าที่ จำนวน 19 คน นักเรียน - นักศึกษา จำนวน 100 คน ประชาชนที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 300 คน ช่างชุมชนที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 5 คน รวมทั้งหมด 424 คน โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย ผู้บริหาร ครูผู้สอน เจ้าหน้าที่ และช่างชุมชน รวมจำนวน 11 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง

ผลการวิจัยพบว่า 1) การประเมินด้านปัจจัยนำเข้า ผลการประเมินภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผ่านเกณฑ์การประเมินทุกด้าน จากข้อมูลเชิงคุณภาพ พบว่า บุคลากรมีความพร้อมด้านการอบรม ตามความต้องการของชุมชนขาดบุคลากรด้านการให้บริการกิจกรรมซ่อม 2) การประเมินด้านกระบวนการ ผลการประเมินภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ผ่านเกณฑ์การประเมินทุกด้าน จากข้อมูล

เชิงคุณภาพ มีการประชุมกันในระดับจังหวัด ระดับอำเภอ และระดับสถานศึกษา สำนวความ ต้องการของชุมชน การประชาสัมพันธ์โครงการ กำหนดแผนงานโครงการ ดำเนินกิจกรรมบริการซ่อม กิจกรรมบริการสร้าง กิจกรรมบริการพัฒนา แก้ปัญหาและติดตามผลการดำเนินงานเป็นระยะ 3) การประเมินด้านผลผลิต เมื่อแยกประเด็น (1) ด้านการนำไปใช้ประโยชน์ของนักเรียนและ นักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการมีผลการประเมินอยู่ในระดับมาก ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมบริการซ่อม บริการสร้างและบริการพัฒนามีผลการประเมินระดับมาก ผ่านเกณฑ์การประเมินทุกข้อ (2) ด้าน ความพึงพอใจของนักเรียน – นักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการอยู่ในระดับมาก ประชาชนที่เข้าร่วม กิจกรรมบริการซ่อม บริการสร้างและบริการพัฒนามีความพึงพอใจ อยู่ในระดับมาก ผ่านเกณฑ์การ ประเมินทุกประเด็น จากข้อมูลเชิงคุณภาพ พบว่า กลุ่มเป้าหมายได้รับการซ่อมตามเป้าหมาย ช่างชุมชนได้รับการพัฒนาและยกระดับโดยการเพิ่มทักษะจากการฝึกปฏิบัติจริง

รัชณี สิทธิศักดิ์ (2560: บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การเรียนรู้ผ่านโครงการบริการชุมชน การ วิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นการออกแบบการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ผ่านโครงการบริการชุมชน คือให้ ผู้เรียนได้ออกแบบการพัฒนาโครงการเพื่อตอบโจทย์ความต้องการของชุมชน ตามเนื้อหาวิชาที่ สามารถนำมาบูรณาการได้ โดยมีจุดประสงค์การวิจัยดังนี้ 1. ออกแบบการจัดการเรียนรู้โดยใช้ โครงการเป็นฐาน บูรณาการกับการบริการชุมชน 2. ประเมินทักษะการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นของผู้เรียนโดย มุ่งเน้น ประเมินทักษะการเรียนรู้ 3 ด้าน คือ 1) ทักษะด้านการริเริ่มสร้างสรรค์และนวัตกรรม 2) ทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา 3) ทักษะด้านการสื่อสารและความร่วมมือ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research)

ปรากฏผลการดำเนินการวิจัยดังนี้ 1) ผลการประเมินทักษะด้านการริเริ่มสร้างสรรค์และนวัตกรรม ปรากฏว่า การริเริ่มสร้างสรรค์จากสิ่งเร้าที่กำหนดให้ มีค่าคะแนนเฉลี่ยสูงที่สุดที่ค่าเฉลี่ย 4.47 2) ผล การประเมินทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหาปรากฏว่า ความสามารถในการ กำหนดปัญหาและตั้งประเด็นคำถามเพื่อค้นหาคำตอบ ได้ค่าเฉลี่ยที่มีค่าสูงที่สุด 4.50 3) ผลการ ประเมินทักษะด้านการสื่อสารและความร่วมมือปรากฏว่า โครงการที่ได้รับมอบหมายในแต่ละกลุ่ม สำเร็จตามเวลาที่กำหนดและมีค่าเฉลี่ยของการทำงานเป็นทีมในระดับ 4.73

อดิศักดิ์ ชัชเวช (2560: บทคัดย่อ) ได้ประเมินโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชนแบบถาวร ของจังหวัดภูเก็ต มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อประเมินผลการดำเนินการของโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อ ชุมชนแบบถาวรของจังหวัดภูเก็ต 2) เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะและแนวทางในการพัฒนาโครงการศูนย์ ซ่อมสร้างเพื่อชุมชนแบบถาวรของจังหวัดภูเก็ต ดำเนินการโดยการศึกษาความสำเร็จของการ

ดำเนินงานตามโครงการ ใช้การวิจัยเชิงประเมิน โดยประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินแบบชิปของสตัฟเฟิลบีม

ผลการประเมินพบว่า โครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชนในภาพรวมมีความสำเร็จในระดับมากที่สุด เมื่อแยกเป็นรายด้าน พบว่า มีความสำเร็จในระดับมากที่สุดทุกด้าน เรียงลำดับดังนี้ ด้านบริบท ด้านกระบวนการ ด้านผลผลิต และด้านปัจจัยนำเข้า ส่วนข้อเสนอแนะและแนวทางในการพัฒนาจากการสัมภาษณ์ พบว่า เป็นโครงการที่ดีมีความเหมาะสม ข้อเสนอแนะควรมีการประชุมชี้แจงเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกันระหว่างคณะกรรมการโครงการระดับจังหวัดให้มีความถี่มากขึ้น สำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาควรโอนเงินจัดสรรงบประมาณทั้งหมดให้สถานศึกษา ดำเนินการโครงการตั้งแต่ต้นปีงบประมาณ และควรมีการเชิดชูเกียรติให้กับผู้ที่ปฏิบัติงาน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างประเทศ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างประเทศ มีดังนี้

แมตส์ (Matz, 1981) ได้ประเมินโครงการการศึกษาด้านโภชนาศาสตร์ในโรงเรียนชนบทของรัฐเพนซิลวาเนีย สหรัฐอเมริกาโดยใช้รูปแบบการประเมินชิป (CIPP Model) ผลการประเมิน พบว่า ด้านบริบท นักเรียนมีความต้องการที่จะศึกษาด้านโภชนาศาสตร์ในระดับมาก ด้านปัจจัยเบื้องต้น การพัฒนาโครงการได้รับความร่วมมือและสนับสนุนจากผู้ปกครอง ชาวบ้าน ครู ผู้บริหาร และบุคลากรที่อยู่ในหน่วยบริการ ในระดับมาก ด้านกระบวนการ ครูอาจารย์มีความพึงพอใจในรูปแบบการเรียนการสอนในระดับมาก ส่วนนักเรียนมีความพึงพอใจในรูปแบบการเรียนการสอนในระดับมากที่สุด และด้านผลผลิต นักเรียนมีความรู้ด้านโภชนาศาสตร์ในระดับมาก

เรนดูลิน (Rendulic, 1995: 70) ทำการวิจัยเรื่อง การตรวจหาวิธีการประเมินคุณค่าที่มีศักยภาพและความตรงของแบบจำลองการประเมินหลักสูตร (ICE model) มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาแบบจำลองการประเมินหลักสูตรจากหลาย ๆ แนวคิด ให้เป็นแบบการประเมินหลักสูตรโดยเฉพาะของวิทยาลัยชุมชน (Community College) และทำการทดสอบวิธีการตัดสินคุณค่าและความตรงของโมเดลที่วิจัยพัฒนาขึ้น นั่นคือ ICE model ซึ่งเป็นการสังเคราะห์แนวคิด จากแบบจำลองชิปของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam's CIPP model) และแบบจำลองเคาน์ทิแนนซ์ของ สเตค (Stake's Countenance model) แบบจำลองที่พัฒนาขึ้น ได้นำไปใช้ในการประเมินหลักสูตรการศึกษาในมหาวิทยาลัยชุมชน ซึ่งเป็นการศึกษานำร่อง และทำการวิเคราะห์ผลการประเมินพบว่า ICE model มีศักยภาพและความตรงในการประเมินหลักสูตร และยังไปกว่านั้น สารสนเทศที่ได้จากการประเมิน ยังนำไปใช้ในการตัดสินใจในการปรับปรุงหลักสูตรได้

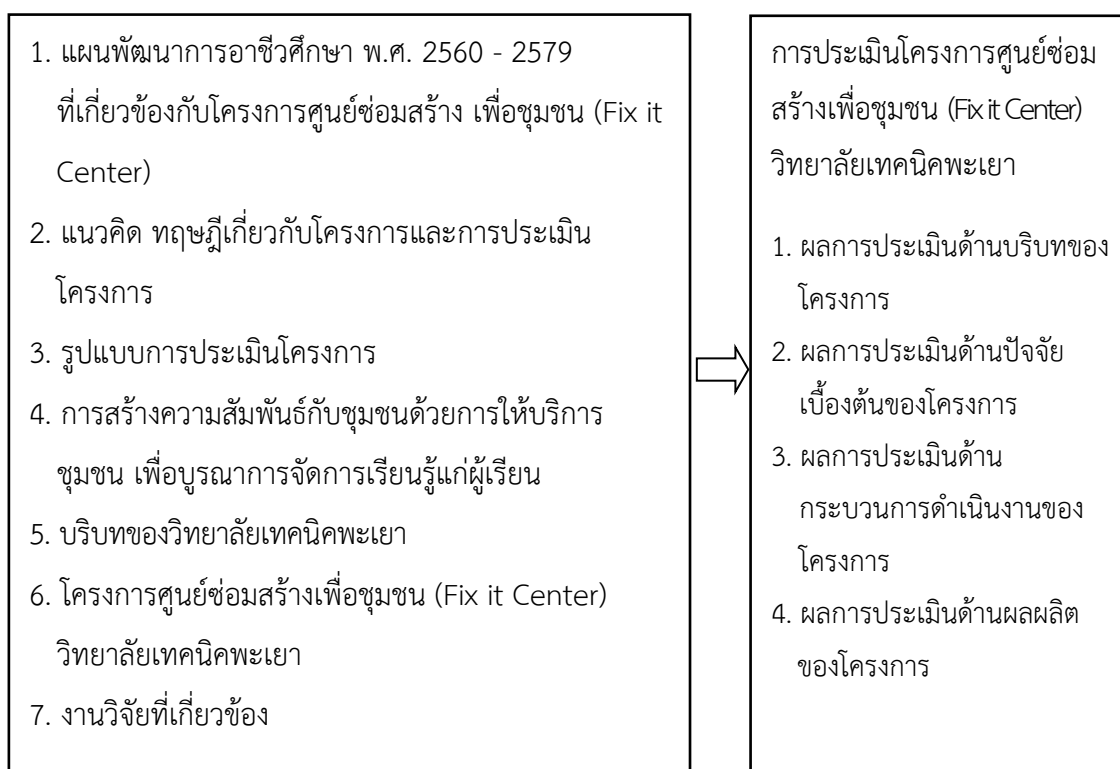
ดาฮาแลน จาฟาร์ และ โรสดี (Dahalan, Jaafar, & Rosdi, 2013) ได้ศึกษาเรื่อง การเตรียมความพร้อมในการประกอบการ: เพศมีความแตกต่างกันในการค้นหาโอกาสทางธุรกิจ พบว่า ผู้ประกอบการมีความสำคัญต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจ ความตั้งใจที่จะเริ่มต้นธุรกิจมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาของผู้ประกอบการ สำหรับส่วนของธุรกิจที่เพิ่งเริ่มต้นขึ้นการค้นหาโอกาสทางธุรกิจเป็นความท้าทาย การพัฒนาความคิดทางธุรกิจเป็นสิ่งที่จำเป็นก่อนที่จะเข้าไปในธุรกิจ ไม่ว่าจะเป็นผู้ชายและหญิงมีความแตกต่างกันในการค้นหาโอกาสทางธุรกิจ หญิงและชายมีวิธีการที่แตกต่างกันของการคิดความแตกต่างที่สามารถนำมาประกอบกับวิธีที่พวกเขาเห็นคุณค่าของชีวิตของพวกเขา ผู้ชายได้รับการระบุว่าจะมีข้อได้เปรียบหลายประการมากกว่าผู้หญิงในสถานะการประกอบอาชีพ ผลการวิจัยพบว่าผู้ชายและผู้หญิงที่แตกต่างกันในบางแง่มุมของความคิดสำหรับการสร้างโอกาสทางธุรกิจ

ควนท์ และ เบอร์ท (Kyndt & Baert, 2015) ได้ศึกษาเรื่อง ความสามารถของผู้ประกอบการ : การประเมินและคาดการณ์สำหรับผู้ประกอบการ พบว่า ผู้ประกอบการที่มีความสามารถเป็นศูนย์กลางในการประสบความสำเร็จขององค์กรขนาดเล็กและกลาง คุณภาพการวัดทางจิตวิทยาไม่แปรเปลี่ยน การจัดอันดับขีดความสามารถของผู้ประกอบการที่ต้องการได้อย่างต่อเนื่องและอย่างมีนัยสำคัญต่ำกว่าของผู้ประกอบการที่เพิ่งเริ่มต้นและมีประสบการณ์ ความเพียรและความเข้าใจในตลาดมีส่วนบวกกับการเป็นผู้ประกอบการ

จากการศึกษางานวิจัยและรายงานการประเมินโครงการที่เกี่ยวข้องกับการประเมินโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) วิทยาลัยเทคนิคพะเยา ทั้งงานวิจัยเกี่ยวกับโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) และรายงานประเมินโครงการโดยใช้รูปแบบซีป (CIPP Model) ทั้งวิจัยประเมินโครงการในประเทศและต่างประเทศ พบว่า การประเมินโครงการด้วยรูปแบบซีปได้รับความนิยมอย่างมาก ผู้ประเมินจึงนำมาใช้เป็นแนวทางการประเมินโครงการในครั้งนี้ เพราะจะทำให้ทราบว่าโครงการมีสถานะแวดล้อมหรือวัตถุประสงค์ของโครงการเหมาะสมหรือไม่ การดำเนินงาน มีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง ผลผลิตที่ได้รับจากโครงการเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ ควรที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขอย่างไร ซึ่งจะได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจของผู้บริหารที่จะแก้ไข ปรับปรุง หรือล้มเลิกโครงการ และพบว่าการประเมินโครงการโดยใช้รูปแบบซีป (CIPP Model) เป็นการประเมินที่เป็นระบบ ครอบคลุมตั้งแต่วางแผน ตั้งวัตถุประสงค์หรือตรวจสอบ ความเหมาะสมของวัตถุประสงค์ ต่อมาก็ประเมินตรวจสอบความเหมาะสมของปัจจัยเบื้องต้น และเมื่อมีการนำโครงการไปใช้จะประเมินกระบวนการ เพื่อตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินการ และเมื่อสิ้นสุดการดำเนินการของโครงการจะประเมินผลผลิตว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่

กรอบแนวคิดการประเมินโครงการ

จากที่ได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่าการส่งเสริมการเรียนรู้แบบบูรณาการสู่ชุมชน เป็นเรื่องสำคัญและจำเป็นจะต้องดำเนินการอย่างเร่งด่วนและต่อเนื่องเพื่อช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนสำเร็จการศึกษาสามารถไปประกอบอาชีพอย่างมีคุณภาพได้ ดังนั้น ผู้ประเมินจึงสนใจที่จะประเมินโครงการศูนย์ซ่อมสร้างเพื่อชุมชน (Fix it Center) วิทยาลัยเทคนิคพะเยา โดยประยุกต์ใช้กรอบแนวคิดการประเมินโครงการแบบชิป (CIPP Model: Context-Input-Process-Product) มาใช้ในการประเมินโครงการ เนื่องจากเป็นการประเมินอย่างมีระบบ มีกระบวนการรวบรวมและสกัดข้อมูลสารสนเทศ เพื่อการตัดสินใจได้ถูกต้อง เป็นการประเมินโครงการที่ต้องใช้ระยะเวลาในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ซึ่งทำการประเมิน 4 ด้าน ได้แก่ การประเมินด้านบริบท (Context) เป็นการประเมินความชัดเจนของวัตถุประสงค์ของโครงการและความสอดคล้องของวัตถุประสงค์ การประเมินด้านปัจจัยเบื้องต้น (Input) เป็นการประเมินความเหมาะสม/ความสอดคล้องและความเพียงพอของปัจจัยเบื้องต้นของโครงการที่จะอำนวยความสะดวกให้โครงการดำเนินไปตามวัตถุประสงค์ การประเมินด้านกระบวนการ (Process) เป็นการประเมินที่ค้นหาข้อบกพร่องแนวทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ระหว่างดำเนินการ และการประเมินผลผลิต (Product) เป็นการประเมินเปรียบเทียบผลผลิตที่เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์ของโครงการ เพื่อให้การประเมินโครงการเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ผู้ประเมินได้กำหนดกรอบแนวคิดในการประเมินโครงการ ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6 แสดงกรอบแนวคิดการประเมินโครงการ